

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**BEŞİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ
OKUMA METİNLERİNİN OKUNABİLİRLİK VE
ERDEM-DEĞER-EYLEM ÇERÇEVESİ
BAKIMINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MASTER'S THESIS

Zafer TULUM

MALATYA, 2026

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BEŞİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ OKUMA METİNLERİNİN OKUNABİLİRLİK VE
ERDEM-DEĞER-EYLEM ÇERÇEVESİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Zafer TULUM

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Songül TAŞ

Tez Jüri Üyeleri
Prof. Dr. Songül TAŞ
Prof. Dr. Esra MERT
Dr. Öğr. Üyesi Şuheda ÖNAL BATMAN

Malatya
2026

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-142
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ		Yayın Tarihi	19.08.2019
		Revizyon No	
		Revizyon Tarihi	

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

BEŞİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ OKUMA METİNLERİNİN
OKUNABİLİRLİK VE ERDEM-DEĞER-EYLEM ÇERÇEVESİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF.DR.SONGÜL TAŞ

HAZIRLAYAN
ZAFER TULUM

Jürimiz tarafından 19/06/2026 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oybirliği** ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

1.Prof. Dr. Songül TAŞ

.....

2.Prof. Dr. Esra MERT

.....

3.Dr. Öğrt. Üyesi Şuheda ÖNAL BATMAN

.....

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20.../..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Eyüp İZCİ

Enstitü Müdürü

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

ETİK ve YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

06 /07 / 2026

İnönü Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak,“Songül TAŞ”danışmanlığında hazırlayıp sunduğum“Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Okunabilirlik ve Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi Bakımından İncelenmesi” başlıklı Yüksek Lisans tezimde:

1. ETİK ve BİLİMSEL SORUMLULUKLARIM:

- Tezimde yer alan verileri, bilgileri ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Çalışmada yararlandığım tüm kaynaklara bilimsel kurallara uygun şekilde atıfta bulunduğumu ve kaynakça gösterimde APA 7. baskı kurallarına uyduğumu,
- Tezimin özgün olduğunu, çalışma ve yazım sürecinde patent ve telif haklarını ihlal edici hiçbir davranışta bulunmadığımı,
- Aksi bir durumda doğabilecek tüm hukuki ve akademik sonuçları kabul ettiğimi,

2. YAPAY ZEKÂ KULLANIMINA İLİŞKİN BEYANIM:

() Tez yazım sürecinde yapay zekâ tabanlı araçlardan **faydalanmadım.**

() Tez yazım sürecinde yapay zekâ tabanlı araçlardan **faydalandım.**

Bu durumda:

- Yapay zekâ araçlarını yalnızca bilimsel üretim sürecini desteklemek amacıyla kullandığımı,
- Kullanımın hipotez geliştirme, teorik tartışma ve yorumlama gibi üst düzey akademik becerileri içermediğini,
- Kullanımın tezin özgünlüğüne, bilimsel etik kurallarına ve ilgili mevzuata aykırı olmadığını,
- Usulsüz kullanımlara (kaynak göstermeksizin metin üretimi, yanıltıcı kaynak gösterimi, otomatik içeriklerin özgün eser gibi sunulması vb.) kesinlikle başvurmadığımı,
- Kullanılan yapay zekâ araçlarının ve işlevlerinin, danışmanımın bilgisi dâhilinde, ekte verilen tabloda şeffaf biçimde belirtildiğini,
- Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber’de belirtilen ilkelere riayet ettiğimi,

kabul ve taahhüt ederim.

Zafer TULUM
İmza

EK: Yapay Zekâ Kullanım Tablosu

Bu tablo, tez çalışmanızda kullanılan üretken yapay zekâ araçlarının şeffaf biçimde beyan edilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Her satırda kullanılan aracın adı, kullanım amacı, hangi bölümde kullanıldığı ve kullanım şekli belirtilmelidir. Tablo, danışman öğretim üyesinin bilgisi dâhilinde doldurulmalı ve gerektiğinde ek belgelerle desteklenmelidir.

No	Üretken Yapay Zekâ Aracı	Kullanım Amacı	Kullanıldığı Bölüm	Kullanım Şekli
1	ChatGPT	İmla Kontrolü	Kaynaklar	Kaynak Listesi Düzenleme
2				
3				
4				
5				

Üretken Yapay Zekâ Aracı: Kullanılan aracın adı (ör. ChatGPT, Grammarly, Zotero AI, Copilot vb.).

Kullanım Amacı: Aracın hangi amaçla kullanıldığı (ör. literatür özeti, dil kontrolü, kaynak önerisi, yazım denetimi vb.).

Kullanıldığı Bölüm: Tezin hangi bölümünde kullanıldığı (ör. Giriş, Literatür Taraması, Bulgular, Sonuç vb.).

Kullanım Şekli: Kullanım biçiminin niteliği (ör. öneri alma, metin taslağı oluşturma, dil ve imla kontrolü, kaynak listesi düzenleme, doğrudan alıntı vb.).

Bu tablo, tezde üretken yapay zekâ kullanımının şeffaf, izlenebilir ve etik kurallara uygun olmasını sağlamak için hazırlanmıştır. Araçların katkısı, tez metninin özgünlüğünü ve bilimsel sorumluluğu ortadan kaldıracak düzeyde olmamalıdır.

Örnek:

No	Yapay Zekâ Aracı	Kullanım Amacı	Kullanıldığı Bölüm	Kullanım Şekli
1	ChatGPT	Kavramsal çerçevede ön okuma ve öneri alma	Giriş, Literatür taraması, Tartışma	Literatürdeki görüşleri özetlemek için yönlendirici sorular sorulmuştur. Otomatik üretilen metin aynen kullanılmamıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ix
ABSTRACT	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi.....	5
1.2.1. Alt Problemler.....	5
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.6. Tanımlar	8
2.KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	12
2.1. Kuramsal Temeller	12
2.1.1. Okuma	12
2.1.2. Okunabilirlik Kavramı.....	13
2.1.3. Okunabilirlik Formülleri	15
2.1.3.1. Dale- Chall Okunabilirlik Formülü	15
2.1.3.2. Gunning Fog Index.....	16
2.1.3.3. Flesch Okunabilirlik Formülü	16
2.1.3.4. Flesch- Kincaid Değeri.....	17
2.1.3.5. ARI-Otomatik Okunabilirlik Dizini	18
2.1.3.6. Ateşman Okunabilirlik Formülü	18
2.1.3.7. Çetinkaya- Uzun Okunabilirlik Formülü	19
2.1.3.8. Bezirci- Yılmaz Okunabilirlik Formülü	21
2.1.3.9. Sönmez Okunabilirlik Formülü	22
2.2. Değer	23
2.2.1. Değerlerin Sınıflandırılması	25
2.2.2. Değerler Eğitimi	26
2.2.3. Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler	27
2.3. İlgili Araştırmalar	28

3. YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Modeli.....	34
3.2. Verilerin Toplanması.....	34
3.3. Verilerin Analizi.....	35
4. BULGULAR.....	37
4.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Oyun Dünyası Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	37
4.2. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Atatürk'ü Tanımak Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	38
4.3. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Duygularımı Tanıyorum Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	40
4.4. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Geleneklerimiz Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	41
4.5. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki İletişim ve Sosyal İlişkiler Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	42
4.6. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Sağlıklı Yaşıyorum Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum	43
4.7. Oyun Dünyası Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular.....	45
4.8. Atatürk'ü Tanımak Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular.....	52
4.9. Duygularımı Tanıyorum Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular.....	61
4.10. Geleneklerimiz Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular.....	68
4.11. İletişim ve Sosyal İlişkiler Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular.....	73
4.12. Sağlıklı Yaşıyorum Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular.....	79
5.TARTIŞMA	86
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	88
6.1. Sonuç	88
6.2. Öneriler.....	93
KAYNAKLAR	94
EKLER.....	99

EK-1. Metin Örnekleri	99
EK-2 Metin Örnekleri	101
EK-3. Metin Örnekleri	102
EK-4. Uzman Görüş Formu	103

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana her zaman yol gösterici olan, değerli bilgi ve birikimiyle akademik gelişimime büyük katkılar sunan danışmanım Prof. Dr. Songül TAŞ'a en içten şükranlarımı sunarım. Ayrıca her zaman yanımda olan, desteklerini esirgemeyen aileme özellikle beni her daim yüreklendiren annem Birnur TULUM' a teşekkür ederim.

Zafer TULUM

ÖZET

Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Okunabilirlik ve Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi Bakımından İncelenmesi

Bu tez çalışmasında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (2024) kapsamında hazırlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı Türkçe 5. sınıf 1. ve 2. Kitap'ta yer alan okuma metinleri okunabilirlik ve Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın veri setini 2024- 2025 eğitim- öğretim yılında okutulan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı Türkçe 5. sınıf 1. ve 2. Kitap oluşturmaktadır. Çalışmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması kullanılmıştır. Veriler; belge inceleme yoluyla elde edilmiş, betimsel analiz yoluyla incelenmiştir. Analiz sürecinde veriler, alan uzmanı beş (5) araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği belirlemek için Görüş birliği/(Görüş birliği+ Görüş ayrılığı)*100 formülü kullanılarak yapılan hesaplama sonucu kodlayıcılar arasında uyuma oranı %94 olarak hesaplanmıştır. Araştırma bulgularına göre, Çetinkaya- Uzun formülüne göre incelenen metinlerin büyük çoğunluğunun “Eğitsel Düzey”de (8- 9. sınıf) okunabilirlik puanına sahip olduğu, bazı metinlerin ise “Engelli Düzey” (10- 12. sınıf) ve “Bağımsız Okuma” (5- 7. sınıf) düzeyinde yer aldığı görülmüştür. Ateşman formülüne göre ise metinlerin önemli bir kısmı “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuş, bunu “Orta Güçlük” düzeyindeki metinler takip etmiştir. Bu durum, ders kitabındaki metinlerin büyük ölçüde hedef kitle olan 5. sınıf öğrencilerinin okuma yeterliliklerine uygun biçimde hazırlandığını göstermektedir. Tüm temalar genelinde en fazla sorumluluk, saygı ve sevgi değerlerine yer verildiği görülmektedir. Buna karşılık, mahremiyet, temizlik ve dürüstlük değerleri ise en az yer verilenler arasında bulunmakta; bu durum bazı değerlerin ders kitabında ihmal edildiğini göstermektedir. Değerler eğitimi açısından çeşitlilik sağlanmış olsa da dengeli bir dağılımın olmadığı ve bazı değerlerin daha derinlemesine ele alınması gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitabı, erdem- değer- eylem modeli, okunabilirlik

ABSTRACT

An Analysis Of The Reading Texts In The Fifth-Grade Turkish Textbook In Terms Of Readability and The Framework Of Virtue-Value-Action

In this thesis study, the reading texts included in the Middle School and Imam Hatip Middle School Textbook Turkish Grade 5, Books 1 and 2, prepared within the scope of the Turkey Century Maarif Model Middle School Turkish Curriculum (2024), were examined in terms of readability and the Virtue-Value-Action Framework. The data set of the research consists of the Middle School and Imam Hatip Middle School Textbook Turkish Grade 5, Books 1 and 2, which were used during the 2024-2025 academic year. A case study, one of the qualitative research methods, was employed in this study. Data were obtained through document analysis and examined via descriptive analysis. During the analysis process, the data were evaluated by five (5) field experts. To determine inter-coder reliability, the formula $\text{Agreement} / (\text{Agreement} + \text{Disagreement}) * 100$ was applied, resulting in an agreement rate of 94% among the coders. According to the findings, based on the Çetinkaya-Uzun formula, the majority of the examined texts had a readability score at the "Educational Level" (8th-9th grade), while some texts fell under the "Disabled Level" (10th-12th grade) and "Independent Reading" (5th-7th grade) categories. According to the Ateşman formula, a significant portion of the texts was found to be at the "Easy" readability level, followed by those at the "Moderate Difficulty" level. This indicates that the texts in the textbook were largely prepared in accordance with the reading competencies of the target audience, namely 5th-grade students. Across all themes, the values of responsibility, respect, and love were most frequently addressed. Conversely, values such as privacy, cleanliness, and honesty were among the least represented, suggesting that some values were neglected in the textbook. Although there is diversity in values education, it can be argued that the distribution is not balanced and that certain values require more in-depth treatment.

Keywords: Readability, textbook, virtue–value–action model

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MMTDÖP	: Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı
OD	:Okuma Düzeyi
OP	:Okunabilirlik Puanı
OSU	:Ortalama Sözcük Uzunluğu
OTU	:Ortalama Sözcük Uzunluğu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TYMM	: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No

Sayfa No

Şekil 1. Okunabilirlik kavramı (Rye, 1982; Akt. Çetinkaya, 2010, 13)..... 14

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 1. Dale- Chall formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	15
Tablo 2. Flesh formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	17
Tablo 3. Flesch- Kincaid formülüne göre okunabilirlik düzeyleri	18
Tablo 4. Ateşman metin sınıflandırması	19
Tablo 5. Ateşman'ın okunabilirlik formülünde yer alan okunabilirlik düzeyleri	19
Tablo 6. Çetinkaya- Uzun formülünde okunabilirlik düzeyleri	20
Tablo 7. Bezirci- Yılmaz formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	22
Tablo 8. Sönmez' in (1997), anlaşılabilirlik oranları ve anlaşılabilirlik düzeyleri tablosu.....	23
Tablo 9. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi	37
Tablo 10. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	38
Tablo 11. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi	39
Tablo 12. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	39
Tablo 13. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi	40
Tablo 14. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	40
Tablo 15. Metinlerin Çetinkaya-Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi	41
Tablo 16. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	41
Tablo 17. Metinlerin Çetinkaya-Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi	42
Tablo 18. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	43
Tablo 19. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi	43
Tablo 20. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri.....	44
Tablo 21. Oyun Dünyası temasındaki değerler	52
Tablo 22. Atatürk'ü Tanımak temasındaki değerler.....	60
Tablo 23. Duygularımı Tanıyorum temasındaki değerler.....	67
Tablo 24. Geleneklerimiz temasındaki değerler	73
Tablo 25. İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki değerler.....	78
Tablo 26. Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki değerler.....	85

1.GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Okumak ve okuduğunu anlamak her dönemde önemli olmuştur. Yazının ortaya çıkmasından bu güne kadar insanlığın öğrendiği birçok şey okumaya ve okumayı içeren faaliyetlere dayanmaktadır. Okuma ve okunanların anlaşılması, zamanla milletlerin gelişimini hızlandırmış ve insanlığa geçmişin bilgi birikimi ile geleceğe daha net bakabilme imkânını sağlamıştır (Dilek, 2021). Etkili ve anlaşılır bir okuma becerisinin gelişimi, bu beceriyi oluşturan kavramların sistemli bir şekilde belirlenmesine ve tanımlanmasına dayanmaktadır. Bu tanımlar arasında en önemli kavramlardan biri “okuma” kavramıdır.

Okuma, dört temel dil becerisinden biri olarak bireyin dünyayı kavramasında zorunlu olan bir yetkinliktir. Çünkü okuma sadece geçmişini anlamada, yorumlamada katkı sunmaz; geleceğin anlamlandırılması ve yorumlanması açısından da önem arz eder. Geçmişle gelecek arasında köprü kurma işleri sayesinde okuma, yaşanan zamana ışık tutmaya yardımcı olur (Yokuş, 2024). “Okuma; basılı ve yazılı sözcükleri duyu organları yoluyla algılama, bunları anlamlandırıp kavrama ve yorumlama sürecidir” (Temizkan, 2009, s. 1). “Okuma edimi öğrencilerin analitik düşünme, eleştirel düşünme ve yordama kabiliyetini geliştirmeye yönelik bir ileri görüş barındırır. Kitapların, bilgi ve kavram aktarımına ek olarak mevcut dile ait dilbilgisel öğrenme alanına gizil etki ettiği de görülmektedir” (Halis, 2002, s. 223).

“Okuma, bireyin bilişsel, duyuşsal ve dilsel gelişimini destekleyen temel bir dil becerisidir. Türkçe öğretiminin en önemli hedeflerinden biri, öğrencilerin doğru, akıcı ve eleştirel bir okuma becerisi kazanmalarını sağlamaktır” (Sever, 2011, s. 45). Bu bağlamda okuma, yalnızca ders başarısını değil; bireyin yaşam boyu öğrenme sürecini de doğrudan etkilemektedir. Arıcı’ya (2020) göre okuma, öğrencinin dili anlamlandırma ve üretme kapasitesini geliştiren, anlama ve yorumlama süreçlerini derinleştiren bir etkinliktir. Türkçe dersi, bu sürecin sistemli biçimde yürütüldüğü, okuma becerisinin hem teknik hem de estetik boyutunun kazandırıldığı temel ders olma özelliğini taşır.

Ders kitaplarında yer alan metinler, farklı eserlerden alınmış olsalar bile kendi içerisinde anlam bütünlüğü taşımalı ve bu bütünlüğü okuyucuya hissettirebilmelidir. Metin seçiminde yalnızca içeriğin öğretici olması yeterli görülmemekte; aynı zamanda metnin dil bakımından zengin, anlatım açısından akıcı ve öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olması da önem taşımaktadır. Bunun yanında metinlerin öğrencilerin duyuşsal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayabilecek nitelikte hazırlanması gerekmektedir.

Dil öğretiminde kullanılan metinler, öğrencilerin dili doğru ve etkili kullanabilmeleri açısından önemli bir işleve sahiptir. Öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanması, dili sevmesi ve anlama becerilerini geliştirmesi büyük ölçüde nitelikli metinlerle karşılaşmalarına bağlıdır. Bu nedenle ders kitaplarında yer verilen metinlerin hem içerik hem de biçim açısından belirli ölçütlere uygun olarak seçilmesi gerekmektedir. Metinlerin niteliğinin belirlenmesinde çeşitli değerlendirme yöntemleri, ölçme araçları ve analizlerden yararlanılmakta; öğrenci seviyesine uygun olduğu belirlenen metinler ders kitaplarında kullanılmaktadır (Özçetin ve Karakuş, 2020).

Hedef kitlenin düzeyine uygun olmayan bir metin, nitelikli kabul edilse dahi öğrenciler üzerinde beklenen olumlu etkiyi oluşturamaz; aksine, öğrencinin okumaya ve derse karşı ilgisinin azalmasına yol açabilir. İçeriği tam olarak anlaşılamayan metinler, öğrencinin derse yönelik motivasyonunu düşürmekte ve öğrenme sürecini olumsuz etkilemektedir. Anlama sürecinin gerçekleşmediği durumlarda, öğrencinin kazanması hedeflenen bilgi, beceri ve değerlerin aktarılması mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, Türkçe derslerinde sıklıkla başvurulmuş ders kitaplarındaki metinlerin seçiminde titizlik gösterilmelidir. Öğrencilerin yaş düzeyine uygunluk açısından dikkate alınması gereken temel ölçütlerden biri de metinlerin okunabilirlik düzeyidir. 19. yüzyılın başlarında ABD’de ortaya çıkmış bir kavram olan okunabilirlik şöyle tanımlanmıştır: Okunabilirlik, metinlerin okuyan tarafından kolay ya da güç anlaşılır olmasıdır (Ateşman, 1997). Başka bir deyişle; okunabilirlik kavramı metinlerle alakalı bazı nicel verileri ortaya koyarak, metnin kolay veya güç anlaşılır olduğu ile ilgili görüş sunar (Temur, 2003). Okunabilirlik, metinlerin öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğunu belirlemede ve bu doğrultuda uygun olarak kullanılmasını sağlamada önemli rol oynar. Bir metnin kalitesi, o sınıfın seviyesine göre söz dağarcığının sınırlandırılmış olması, taşıdığı sözcük sayısına göre metnin kuruluşu, cümlelerin taşıdığı açık ve net anlam ve bu anlamın gerisindeki derinliğin çocuğun ilgisini çekecek düzeyde olması ile ilgilidir (Yalçın, 2012).

Okunabilirlik çalışmalarının geçmişi oldukça eski dönemlere dayanmaktadır. İlk dönem araştırmalarında, özellikle dinî metinlerin anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla sözcüklerin kullanım sıklığı ve önem derecelerine yönelik incelemeler yapılmıştır. Eğitim alanında metinlerin öğrenciler tarafından anlaşılmasının önem kazanmasıyla birlikte okunabilirlik konusu daha sistemli biçimde ele alınmaya başlanmıştır. (Çeçen ve Aydemir, 2011). Metinlerin okunabilirlik düzeylerini belirlemek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde kabul görmüş okunabilirlik formülleri geliştirilmiştir.

Okunabilirliği ölçme çalışmalarında geçerliği ve güvenirliği kanıtlanmış 200’den fazla formül kullanılmaktadır (Klare, 1984). Okunabilirlikle ilgili Türkiye’de yapılmış ilk çalışma, Ateşman’ın (1997) Flesch’in okunabilirlik formülünü Türkçeye uyarladığı çalışmasıdır. “Ateşman tarafından geliştirilen çalışmanın, Türkçenin yapısına uygun bir okunabilirlik formülü ortaya koyması ve okunabilirlik

düzeyinin daha sağlıklı biçimde belirlenmesine katkı sağlaması bakımından önemli olduğu ifade edilmektedir (Zorbaz, 2007). Alanyazındaki önceki araştırmalar incelendiğinde okunabilirlik değerlendirmelerinde genellikle hece, sözcük ve cümle uzunluklarına ilişkin ortalama değerlerin temel alındığı görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu ölçütlere yönelik araştırmalarda birbirinden farklı oranların ve sonuçların elde edildiği belirtilmektedir (Temur, 2002).”

Metinlerin anlaşılabilirliği açısından temel bir ölçüt olan “okunabilirlik” kavramının yanında diğer bir önemli konu da “değer” kavramıdır.

İnsan çoğunlukla diğer insanlarla sürekli iletişim ve etkileşim halindedir. Bu iletişimi ve etkileşimi kurabilmesi için sağlıklı bir kişilik yapısına sahip olmalı ve toplumun belirlemiş olduğu kurallara uymalıdır. Bu noktada değer kavramı ön plana çıkmaktadır.

“Hızla değişim gösteren günümüz dünyasında, bireylerin yaşadıkları toplumun değerlerini tanımaları, benimsemeleri ve bu değerlere bağlı bireyler olarak yetişmeleri önemli görülmektedir. Değerler; bireyin inançlarını, tutumlarını ve kişilik yapısını etkileyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Kişinin çevresiyle kurduğu ilişkiler ve diğer insanlara yönelik davranışları da büyük ölçüde sahip olduğu değerler doğrultusunda şekillenmektedir. Bu nedenle bireyin içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması ve sosyal yaşamda kabul gören davranışları geliştirmesi önem taşımaktadır.

Toplumların birlik ve devamlılığını sürdürebilmesi, manevi, kültürel ve ahlaki değerlere sahip çıkan bireylerin yetişmesine bağlıdır. Bu değerlerin korunması ve sonraki kuşaklara aktarılması sürecinde aile önemli bir role sahip olmakla birlikte, okul ve öğretmenler de belirleyici görevler üstlenmektedir. Toplumsal kültürün devamlılığının sağlanması, bireylerin ortak değerleri benimsemeleriyle mümkün olmaktadır. Aile ortamında başlayan değer eğitimi, okullarda planlı ve sistemli bir eğitim süreciyle sürdürülmekte; böylece öğrencilerin temel değerleri kazanmaları hedeflenmektedir (Yazıcı, 2006).”

Değer kavramı; Türkçede karşılık olmayı dile getiren değmek kökünden türetilmiştir, bu anlamda bir şeye biçilen karşılıktır, bundan ötürü de karşıladığı ihtiyaca göre değişen bir nitelik anlamını içerir. Ruhsal bir ihtiyacı karşıladığı zaman ruhsalimsel değer, ahlaksal bir ihtiyacı karşıladığı zaman törebilimsel değer, estetik bir ihtiyacı karşıladığı zaman sanatsal değer vb. adını alır (Hançerlioğlu, 2005, s.275).

Güncel Türkçe Sözlük’te “değer” kelimesi; “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet”, “bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, paha, valör” ve “üstün nitelik, meziyet, kıymet” gibi anlamlarla açıklanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2025). Bu tanımlar, “değer” kavramının hem soyut hem somut hem bireysel hem de toplumsal bağlamlarda

kullanılabildiğini göstermektedir. Literatürde ise bu kavram, çeşitli bileşik terimlerle zenginleşmektedir. Örneğin **sosyal değer**, bireyler arasında yardımlaşma, paylaşma, saygı ve adalet gibi toplumsal ilişkileri düzenleyen ilkelere işaret etmektedir (Yazıcı, 2014). **Toplumsal değer**, sosyal değere benzerlik taşır; fakat toplumun ortak kültürel normlarını, tarihsel birikimini ve kurumsal yapısını daha kapsamlı biçimde ifade eder (Topçu ve Avcı, 2021). Buna karşın, **millî değer** ve **ulusal değer** kavramları birçok kaynakta birbirinin yerine kullanılmakla birlikte farklarını göz önünde bulundurmak önemlidir; millî değerler milletin kimliğini, kültürünü, dilini, tarihini sembolize eden unsurları içerirken ulusal değerler devletin resmî kurumlarının ve ulus kimliğinin kurumsal yönlerini de vurgular (Sağlam, 2024). Dolayısıyla, bu kavramların hepsi değer olgusunun toplumsal yaşamda farklı boyutlarını yansıtarak bireylerin kimlik ve aidiyet geliştirme süreçlerine katkı sunmaktadır.

Erdem, ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı; fazilet anlamına gelir (TDK 2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'na [MMTDÖP] göre erdemler, “eğitim- öğretim etkinlikleri sonucunda bireye kazandırılması hedeflenen kişiliğin güçlü yanlarını ifade etmektedir. Bu erdemlere ise kişiler yaşantıları sonucu geliştirdikleri değerler aracılığıyla ulaşabilmektedir.”

Okullar değerlerin bir düzen içerisinde ve aşamalı olarak öğretiminin yapılacağı yerlerdir. Değerlerin bireylere kazandırılması sürecinde de en önemli yerlerden birisi olarak ifade edilebilir. Okulların temel amacı hem akademik açıdan başarılı hem de temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Çubukçu, vd., 2012).

Değerler eğitimi ilk defa 2017 Türkçe Dersi Öğretim programı ile somut olarak programda yer almıştır. Daha sonraki programlarda da ayrı bir bölüm olarak eklenmiştir. MMTDÖP'nda (2024) “Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi” adıyla değerlere ayrı bir yer ayrılmış ve bu çerçeve, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Programı kapsamında Programlar Arası Bileşenler başlığı altında çevrimiçi olarak erişime sunulmuştur.

“Modelde yer verilen değerlerin oluşturulmasında, Türk medeniyetine ait millî ve manevi unsurlar temel alınmış; bunun yanında değerlerin evrensel yönü de göz önünde bulundurulmuştur. Model kapsamında; eylem, erdem ve değer kavramları bir bütün olarak ele alınmış, temel amaç ise ‘Huzurlu Aile ve Toplum’ ile ‘Yaşanabilir ve Huzurlu Çevre’ anlayışına ulaşmak şeklinde ifade edilmiştir. ‘Erdem- Değer- Eylem Modeli’ doğrultusunda belirlenen çatı değerlerin, diğer değerlerle bağlantılı bir yapı oluşturduğu belirtilmektedir.

Modelde saygı, sorumluluk ve adalet çatı değerler olarak yer almaktadır. Kişisel hayat açısından önemli olan tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri

insan; sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerleri **aile ve sosyal çevre**; temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri ise **fiziksel çevre** alanlarında yer almaktadır. Değerlerin hangi alanla ilgili olduğuna karar verilirken daha çok katkı sağladığı alan dikkate alınmıştır (<https://tymm.meb.gov.tr>).”

Değerler eğitimi, bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlaması ve olumlu davranışlar geliştirmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bu eğitimin etkili olabilmesi, yalnızca içeriksel açıdan değil, aynı zamanda sunulan metinlerin dil ve yapı bakımından anlaşılır olmasıyla da ilişkilidir. Bu bağlamda, metinlerin taşıdığı dilsel özellikler ve yapısal düzenlemeler, değerlerin aktarım sürecini doğrudan etkiler. Bununla birlikte, bir metinde yer alan erdem, değer ve eylemlerin öğrenciler tarafından fark edilmesi, anlamlandırılması ve içselleştirilmesi büyük ölçüde metnin okunabilirlik düzeyine bağlıdır. Okunabilirliği öğrencinin gelişim düzeyine uygun olmayan metinlerde anlama süreci zorlaşmakta, bu durum metin aracılığıyla kazandırılması hedeflenen değerlerin etkisini azaltabilmektedir. Diğer taraftan, okunabilirlik açısından uygun olan ancak Erdem-Değer-Eylem bakımından yeterli içerik taşımayan metinler de öğrencilerin değer gelişimine beklenen katkıyı sağlayamayabilmektedir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin yalnızca okunabilirlik özellikleri ya da yalnızca değer aktarımı açısından değil, her iki boyutun birbiriyle ilişkisi dikkate alınarak değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Ancak alanyazın incelendiğinde, ders kitaplarındaki metinleri okunabilirlik ve Erdem- Değer- Eylem çerçevesi bakımından birlikte ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, söz konusu metinlerin her iki boyut açısından incelenmesini gerekli kılmakta ve araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

Bu tez, MMTDÖP (2024) kapsamında hazırlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabında yer alan okuma metinlerinin okunabilirlik puanlarının öğrenci düzeyine uygunluğunu ve Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi bakımından hangi değerleri içerdiğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın problem cümlesi “Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan okuma metinlerinin okunabilirlik düzeyi nedir ve Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi bakımından dağılımı nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

1.2.1. Alt Problemler

Araştırmanın ana probleminden hareketle aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir:

1-Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki *Oyun Dünyası, Atatürk'ü Tanımak, Duygularımı Tanıyorum, Geleneklerimiz, İletişim ve Sosyal İlişkiler, Sağlıklı Yaşıyorum* temalarında yer alan okuma metnlerinin okunabilirlik düzeyi nasıldır?

2-Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki *Oyun Dünyası, Atatürk'ü Tanımak, Duygularımı Tanıyorum, Geleneklerimiz, İletişim ve Sosyal İlişkiler, Sağlıklı Yaşıyorum* temalarında yer alan okuma metnlerinin Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi bakımından dağılımı nasıldır?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programı (MMTDÖP, 2024) kapsamında hazırlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf 1. ve 2. Kitap'ta yer alan okuma metnlerinin okunabilirlik düzeyini ve Erdem– Değer– Eylem Çerçevesi bakımından hangi değerleri içerdiğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

“Bir metnin okunabilirliği, o metnin anlaşılma düzeyini ifade eder. Okunabilirlik ölçümleri, metin hakkında istatistiksel çıkarımlar yapma imkânı sunarak, metnin hedef kitlesine uygunluğunu nesnel biçimde değerlendirmeye yardımcı olur.” (Çetinkaya, 2010, s. 35). Hedef kitle için uygun olan metinler okuma becerisinin gelişmesine katkı sunar. Ders kitaplarına dâhil edilmesi düşünülen metinlerin öncelikle okunabilirlik açısından incelenmesi, daha sonra uygun görülenlerin tercih edilmesi, öğrenciler açısından daha sağlıklı sonuçların elde edilmesine yardımcı olacaktır (Yokuş, 2024).

“Bu noktada, okunabilirlik düzeyi düşük veya yüksek olan metinlerin öğrencinin okuma motivasyonunu ve derse karşı ilgisini olumsuz etkileyebileceği belirtilmektedir” (Kurnaz ve Erdem, 2012, s. 146). Dolayısıyla, okunabilirlik çalışmalarının sınıf düzeylerinde anlamlandırılabilmesi ve bu çalışmalardan etkin biçimde yararlanılabilmesi için metinlerin ilgili sınıf seviyesine uygun okunabilirlik düzeylerinin tespit edilmesi gereklidir.

Metinlerin okunabilirlik açısından yeterli olması kadar, öğrencilerin duyuşsal gelişimine de katkı sağlaması gerekmektedir. Bu bağlamda, metinlerin içerdiği toplumsal ve kültürel değerlerin, öğrencilerin ahlaki gelişimine yaptığı katkı önemli bir yer tutmaktadır.

“Toplumu bir arada tutan ve birlik duygusunu güçlendiren en temel unsurlardan biri, ulusların sahip olduğu değerlerdir. Toplumlara varlığını sürdürebilmeleri, sahip oldukları değerleri korumaları ve bunları gelecek nesillere aktarabilmeleri ile doğrudan ilişkilidir.” (Yılar, 2019, s. 214). Bu bağlamda,

değer aktarımı ve değerler eğitimi, bireylerin hem kişisel gelişimleri hem de toplumsal bütünleşme açısından kritik bir öneme sahiptir.

Bu araştırma, 5. sınıf MMTDÖP (2024) kapsamında hazırlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan okuma metinlerinin okunabilirlik ve değerler bakımından öğrenci düzeyine uygunluğunu belirlemeye yönelik olarak yapılmıştır. Elde edilecek bulguların hem değerler eğitimi kapsamında metin seçiminde hem de metinlerin pedagojik uygunluğunun belirlenmesinde öğretmenlere, program geliştiricilere ve ders kitabı yazarlarına yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmada MMTDÖP kapsamında hazırlanan "5. sınıf Türkçe Ders Kitabı"ndaki okuma metinlerinin okunabilirlik puanlarının öğrencilerin düzeyine uygunluk bakımından ölçülebileceği varsayılmaktadır.

Bu çalışmada MMTDÖP kapsamında hazırlanan "5. sınıf Türkçe Ders Kitabı"ndaki okuma metinlerinin Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi kapsamında belirlenen değerler (adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik) bakımından incelenebileceği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

MMTDÖP kapsamında hazırlanan "5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı"ndaki okuma metinlerinin okunabilirliğini belirlemek amacıyla Çetinkaya- Uzun ve Ateşman (1997) okunabilirlik formüllerinin kullanılacak olması bir sınırlılıktır.

Bu araştırmada belirlenen değerler 2024 yılında yayımlanan MMTDÖP içerisinde bulunan "Erdem-Değer-Eylem Modeli"nde yer alan değerlerle (adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik) sınırlandırılmıştır.

Bu çalışma MMTDÖP kapsamında hazırlanan "5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı 1- 2" ile 6 tema, 24 okuma ve serbest okuma metniyle sınırlandırılmıştır. Dinleme/ izleme metinleri çalışmaya dâhil edilmemiştir.

1.6. Tanımlar

Okuma

“Yazılı bir metni görüp kendine özgü bir biçimde anlamlandırmadır” (Arıcı, 2018, s. 3).

Okunabilirlik

“Bir yazıyı belli bir düzeydeki öğrencinin okuyup anlayabilmesidir” (Demir Atalay, 2018, s. 27).

Okunabilirlik Formülleri

Okunabilirlik formülleri, metnin analiz edilebilmesi ve yorumlanabilmesi için gerekli matematiksel hesaplama dayanan nicelik gösterimidir. Yapılan hesaplamalar sayısal verilerle ifade edilerek metin güçlüğü hakkında bilgi sahibi olunur. Metnin analitik katsayısı, biçimsel değişkenlerin de hesaba katıldığı değer aralığından oluşur (MEB, 2021).

Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi

Erdemler, eğitim-öğretim etkinlikleri sonucunda bireye kazandırılması hedeflenen kişiliğin güçlü yanlarını ifade etmektedir. Bu erdemlere ise kişiler yaşantıları sonucu geliştirdikleri değerler aracılığıyla ulaşabilmektedir. Bireyin sahip olduğu değerler ise eylemlerinde kendini göstermektedir. Bu bakış açısı ile tutarlı olarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nde kişiyi erdemlere ulaştıran ve dahası eylemleri aracılığıyla gözlemlenebilen değerler Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi ile kavramsallaştırılmaktadır (MMTDÖP, 2024).

Çatı Değerler

Diğer bütün değerler ile yoğun kesişim noktaları olan değer yapılarını ifade etmektedir. Maarif Modeli’nde saygı, sorumluluk ve adalet; çatı değerler olarak yer almaktadır (MMTDÖP, 2024).

Millî ve Manevi Değerlerin Yaşandığı Huzurlu Aile ve Toplum

Maarif Modeli’nde sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerleri aile ve sosyal çevre ile ilişkilendirilmiştir (MMTDÖP, 2024).

İçsel Ahenge Sahip Huzurlu İnsan

Maarif Modeli’nde kişisel hayat açısından önemli olan tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri insan ile ilişkilendirilmiştir (MMTDÖP, 2024).

Çevre Dostu Yaşantıların Oluşturduğu Yaşanabilir Çevre

Maarif Modeli'nde temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri fiziksel çevre alanları ile ilişkilendirilmiştir (MMTDÖP, 2024).

Adalet

Hak ve özgürlükleri, eşitliği, etik davranmayı, hakkaniyeti, ön yargısızlığı, ölçülülüğü ve liyakati kapsar (MMTDÖP, 2024).

Aile Bütünlüğü

Aile içi iletişim ve iş birliğini güçlendirmeyi, ailede sorumlulukları yerine getirmeyi, aileyle vakit geçirmeyi; saygı, sevgi ve güvene dayalı ilişkiler kurmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Çalışkanlık

Disiplinli, planlı ve istikrarlı olmayı; bilimselliğe önem vermeyi, iç motivasyon ve öz denetim sahibi olmayı, hayat boyu öğrenmeyi, görev ve sorumluluk üstlenmeyi kapsar (MMTDÖP, 2024).

Dostluk

Sosyal ilişkilerde duyarlılık göstermeyi dayanışma içinde olmayı; etkili iletişimle sevgi, saygı ve güvene dayalı ilişkiler kurmayı; nitelikli vakit geçirmeyi ve evrensel bağ kurmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Duyarlılık

Kendisine, içinde yaşadığı topluma, kültürel zenginliklere, tüm varlıklara değer vermeyi; sürdürülebilirliği önemsemeyi ve afetlere karşı hazırlıklı olmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Dürüstlük

Söz ve davranışlarında tutarlı, doğru ve güvenilir olmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Estetik

Sanatsal bakış açısı kazanmayı, sanatsal ve kültürel varlığı koruyup zenginleştirmeyi, doğal güzelliklerin ve çevrenin korunması ile ilgili duyarlı olmayı ve sorumluluk üstlenmeyi, estetik aracılığıyla özgün üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemeyi, sanatı hayatın bir parçası hâline getirmeyi kapsar (MMTDÖP, 2024).

Mahremiyet

Kendisinin, ailesinin ve başkalarının kişisel alanını ve bilgilerini korumayı; başkalarının özgürlüklerini ihlal etmemeyi, kişisel sınırlarına saygı duymayı ve millî ve manevi değerlerde mahremiyetin sınırlarını kapsar (MMTDÖP, 2024).

Merhamet

İnsanlara ve diğer canlılara karşı vicdanlı, şefkatli, sevgi dolu, duyarlı ve sorumlu olmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Mütevazılık

Kendini bilmeyi; gösterişten ve kibirden uzak, sade, sabırlı, saygılı, duyarlı ve yapıcı olmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Özgürlük

Cesur, girişimci ve kararlı olmayı; özgürlüklerini kullanırken kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermeyi, kapsar (MMTDÖP, 2024).

Sabır

Olumlu bakış açısına olmayı, zor ve kötü durumlara karşı dayanmayı, istikrarlı davranmayı, süreci yönetmeyi, sorumlulukları yerine getirmeyi; duygu, düşünce ve eylemleri kontrol etmeyi kapsar (MMTDÖP, 2024).

Sağlıklı Yaşam

Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmeyi; sosyal ve sportif etkinliklere katılmayı, bağımlılıktan kaçınmayı, bağımlılıkla mücadele etmeyi ve insan sağlığını önemsemeyi kapsar (MMTDÖP, 2024)

Saygı

Nazik olmayı, ilkeli davranmayı, empati ve etkili iletişim kurmayı, sağlıklı yaşamayı; kendisine, çevresine, millî ve manevi değerlere önem vermeyi kapsar (MMTDÖP, 2024).

Sevgi

Ailesine, dostlarına ve ülkesine karşı vefalı, dürüst, sadık ve özverili olmayı; barışçıl bakış açısına sahip olmayı; misafirperverliği, doğaya ve bütün canlılara karşı merhametli davranmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Sorumluluk

Kendisine ve çevresine karşı görevlerini tam ve zamanında yerine getirmeyi; duygu, düşünce ve eylemlerinin sonucunu kabul etmeyi kapsar (MMTDÖP, 2024).

Tasarruf

Maddi kaynakları planlı ve kontrollü harcamayı, israftan kaçınmayı, tutumlu olmayı, birikim yapmayı, sahip olduklarının değerini bilmeyi ve bilinçli tüketici olmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Temizlik

Kişisel temizlik ve bakıma dikkat ederek kendisine ve topluma saygı duymayı, yaşadığı ortamın ve çevrenin temizliğine önem vererek toplumdaki genel yaşam kalitesine ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Vatanseverlik

Millî, manevi, insani, kültürel değerleri ve ülke varlıklarını korumayı, sevmeyi ve onlara saygı duymayı; bağımsızlığa önem vermeyi, ülkesi için sorumluluk almayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

Yardımseverlik

İnsanlara ve canlılara duyarlı olmayı, onları sevmeyi, onlara merhamet etmeyi, cömertliği, dayanışmayı, fedakârlık yapmayı, iyiliksever olmayı kapsar (MMTDÖP, 2024).

2.KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Temeller

2.1.1. Okuma

Okuma; bireyin bilgi edinme, estetik zevk kazanma, sanatsal duyarlılığını geliştirme ya da boş zamanını değerlendirme amacıyla gerçekleştirdiği önemli bir etkinliktir. Bunun yanında insanın iç dünyasını zenginleştiren, düşünce ufku genişleten ve kişisel gelişimine katkı sağlayan bir süreç olarak da değerlendirilebilir. Okuma sayesinde birey hem kendisini hem de çevresini daha iyi anlama fırsatı elde eder. Özellikle bilgiye ulaşma açısından okuma, araştıran ve sorgulayan bireyler için vazgeçilmez bir gereksinim niteliği taşımaktadır (Aktaş ve Gündüz, 2005).

Okuma ile ilgili yazarlar tarafından birçok tanım yapıldığı görülmektedir. Akyol, “Ön bilgilerin kullanıldığı, yazar ve okuyucu arasındaki etkili iletişime dayalı, uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda, düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma sürecidir.” olarak tanımlamıştır (2005, s. 1). Özbay, “Karmaşık bir süreç olarak nitelendirilen okuma, görme ve seslendirme yönüyle fizyolojik, kavrama yönüyle de zihinle ilgili bir süreçtir.” şeklinde ifade etmiştir (2006, s. 9). Yıldız ise “Yazıdaki duygu ve düşüncelerin kavranması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesi gibi fizyolojik, zihinsel ve ruhsal yönleri bulunan karmaşık bir süreçtir.” ifadesini kullanmıştır (2003, s. 84). Kavcar, Oğuzhan ve Aksoy ise “Okuma; bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretlerini görme, algılama ve kavrama sürecidir.” biçiminde tanımlamıştır (1995, s. 41).

Okuma, öğrenmenin önemli bir yolu olmakla beraber hem meslekî hem de kişisel gelişimde vazgeçilmez bir ağırlığa sahiptir. Okuma ilkokuldan başlayarak üniversiteye kadar eğitim müfredatının önemli bir bileşeni konumundadır. Okuma becerisinde yetkin olan bireylerin akademik olarak daha iyi performans göstermeleri oldukça muhtemeldir. Ülkemizin eğitim sisteminde okuma eğitimi önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle öğrencilere okuma becerisinin kazandırılması ve okuma alışkanlığının geliştirilmesine ağırlık verilmelidir. Okuma becerisine yönelik hedeflere ulaşılması, eğitim sistemindeki başarı adına önem arz etmektedir. Eğitim sisteminde yüksek başarıya ulaşmak ise toplumların gelişmişlik seviyelerine doğrudan katkı sağlamaktadır (Yokuş, 2024).

Bununla birlikte okuma, bireyin düşünsel gelişimine katkı sunmakta, eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini desteklemektedir. Nitekim okuma süreci, bireyin sadece bilgi edinmesini değil, aynı zamanda bu bilgileri yapılandırmasını, analiz etmesini ve yeniden üretmesini de kapsamaktadır. Bu durum, bireyin yaşam boyu öğrenme

sürecine aktif katılımını kolaylaştırmakta ve bilgi toplumunun bir parçası olmasını sağlamaktadır (Sever, 2013, s. 52).

Teknolojinin hızla geliştiği çağdaş dünyada dijital okuma biçimlerinin yaygınlaşması, bireylerin okuma alışkanlıklarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Dijital içeriklerle etkileşim hâlinde olan bireylerin okuma stratejileri de farklılaşmakta, bu durum hem avantajlar hem de yeni zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, eğitim sisteminde dijital okuma becerilerinin kazandırılması da geleneksel okuma becerileri kadar önem taşımaktadır (Kurt, 2021).

Sonuç olarak okuma sadece bireysel bir uğraş değil, toplumsal gelişim açısından da stratejik bir öneme sahiptir. Okuma kültürünün yaygınlaştırılması, bireylerin akademik ve sosyal yaşamda daha etkin olmalarını sağlarken aynı zamanda demokrasinin gelişmesine ve eleştirel düşünce ortamının güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. Bu nedenle okuma becerisi ve alışkanlığı, birey ve toplum ölçeğinde çok boyutlu olarak ele alınmalı ve eğitim politikaları bu yönde şekillendirilmelidir.

2.1.2. Okunabilirlik Kavramı

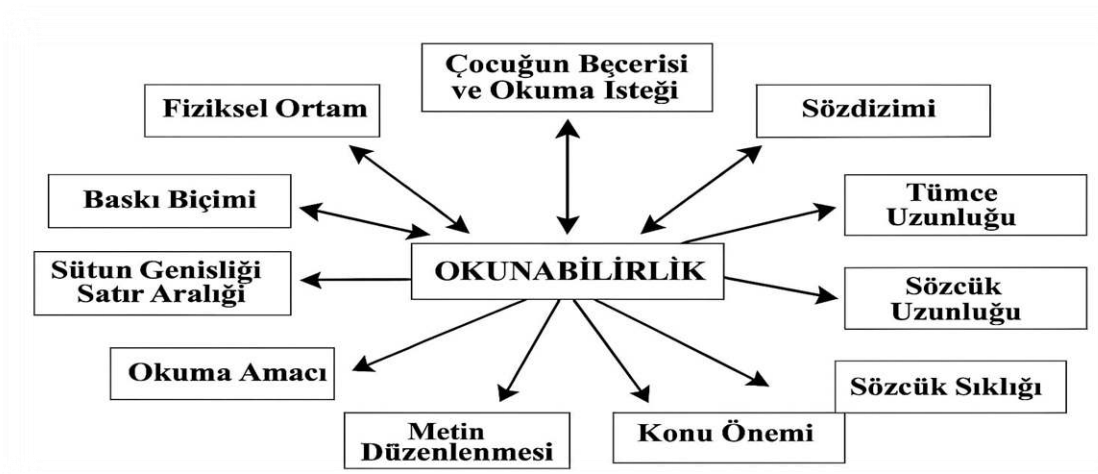
Metinlerin niceliği ile ilgili geçmişten günümüze değin çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların ilki MÖ 9. yüzyılda din adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. “Bu çalışmalarda kutsal metinlerdeki önemli kelimeleri önemsiz kelimelerden ayırmak amacıyla sözcük sıklık sayımları yapılmıştır” (Ateşman, 1997, s. 72). Bu tür yaklaşımlar, metin analizine yönelik sistemli incelemelerin temellerini oluşturan ilk örnekler olarak kabul edilebilir. Metinleri daha anlaşılır hâle getirme çabası, zaman içinde özellikle eğitim alanında önem kazanmış ve okunabilirlik kavramı da bu bağlamda yazında yerini almıştır.

Türkiye’de ise okunabilirlik çalışmalarının temelleri 1990’lı yıllarda atılmıştır. “1997 yılında Dil Dergisi’nde yayımlanan ve Ateşman tarafından yapılan Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi adlı çalışma, Türkçe metinlerin okunabilirliğine dair ilk sistemli çalışma olarak kabul edilmektedir” (Bora ve Arslan, 2021, s. 224). Bu çalışmada kullanılan formül, Türkçenin yapısal özelliklerine uyarlanarak cümle uzunluğu ve sözcüklerin hece sayısı gibi ölçütlere dayandırılmıştır. Bu bağlamda, okuma güçlüğü çeken bireyler için metinlerin daha anlaşılır kılınması yönünde önemli bir adım atılmıştır.

Okunabilirlik kavramı farklı araştırmacılar tarafından çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Temur okunabilirliği “metinlerin okuyucular tarafından anlaşılma düzeyi” olarak tanımlamıştır (2002, s. 2). Tekbıyık okunabilirliği “metni okuyan öğrencinin hızlı okuma ve okuduğunu anlama düzeyi” ifadesini kullanmıştır (2006, s. 442). Çoban bu kavramı “bir metnin okuyucu seviyesine uygun olup olmaması”

biçiminde ifade etmektedir (2014, s. 97). Ateşman'a (1997) göre ise okunabilirlik, okuyan tarafından metinlerin kolay ya da güç anlaşılır olmasıdır. Özellikle ana dil öğretiminde olduğu kadar yabancı dil öğretiminde de okunabilirlik oldukça önemlidir. Zira bir metindeki cümlelerin ya da sözcüklerin uzunluğu, hece sayısı veya dilsel yapısı anlam oluşturmaya zorlaştırdığında, bu durum bireylerin metne olan ilgisini azaltmakta, dolayısıyla öğrenme sürecini de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, eğitim materyallerinin hazırlanmasında okunabilirlik ölçütlerinin dikkate alınması elzemdir.

Metinlerin okunabilirlik düzeyine etki eden bazı etmenler söz konusudur. Rye (1982, Akt. Çetinkaya, 2010) bir metnin okunabilirlik düzeyinde etkili on bir etkenden söz etmiştir. Bu maddeler Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Okunabilirlik kavramı (Rye, 1982; Akt. Çetinkaya, 2010, 13)

Günümüzde metinlerin sadece dil bilimsel yapısı değil, görsel sunumu da okunabilirlik üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yazı tipi, satır aralığı, paragraf düzeni gibi görsel unsurlar; okuyucunun metni algılama ve anlama sürecini kolaylaştırmakta ya da zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle okunabilirlik, yalnızca dilsel bir kavram olmaktan çıkmış, çok boyutlu bir değerlendirme alanı hâline gelmiştir (MEB, 2021, s. 8).

Kısaca okunabilirlik, geçmişteki bilgilerin etkin bir şekilde kullanıldığı, okuyan ile metin yazarının etkili bir iletişim içerisinde olmasını esas alan, doğru bir yöntem ve belirli bir amaca sahip olan, düzenli bir ortamda oluşan ve zihinde gerçekleşen karmaşık bir anlamlandırma sürecidir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, bireylerin okuma becerilerini geliştirmeleri ve bilgiyi etkin bir biçimde yapılandırmaları açısından büyük önem taşımaktadır.

2.1.3. Okunabilirlik Formülleri

“Okunabilirlik formülleri, metnin yapısal özelliklerini göz önünde tutarak metinleri okuma güçlük seviyelerine göre tanımlamayı ve sınıflamayı hedef alan ölçme araçlarıdır” (Çetinkaya, 2010, s. 40). Geçmişten bu güne çok sayıda okunabilirlik formülü geliştirilmiştir. Okunabilirlik formüllerinin amacı metinlerin anlaşılma güçlüğüne ortaya koymaktır.

2.1.3.1. Dale- Chall Okunabilirlik Formülü

Edgar Dale ve Jeanne S. Chall tarafından geliştirilen Dale- Chall Okunabilirlik Formülü, 1948 yılında yayımlanan “*A Formula for Predicting Readability*” adlı çalışmada ortaya konulmuştur. Bu formül, bir metnin okunma düzeyini belirlemek amacıyla cümlelerin uzunluğu ile okuyucu açısından zor kabul edilen kelimelerin sayısını esas almaktadır. Dale- Chall yaklaşımını diğer okunabilirlik formüllerinden ayıran temel özellik ise kelime uzunluğundan ziyade kelimenin okuyucu tarafından bilinip bilinmemesine odaklanmasıdır.

Formülde “zor kelime” ölçütünün belirlenmesi uygulamada bazı güçlükler oluşturduğundan, günümüzde okunabilirlik hesaplamaları çoğunlukla çevrim içi araçlar aracılığıyla yapılmaktadır. Bu yöntem sayesinde okuma metinlerinin güçlük derecesi sayısal olarak değerlendirilebilmektedir. Hesaplama sürecinde genellikle metnin ilk yüz kelimesi esas alınmakta; bu bölümdeki cümle sayısı ile bilinmeyen ya da zor kabul edilen kelimelerin miktarı belirlenerek analiz gerçekleştirilmektedir (MEB, 2021).

Formülün temel hali aşağıdaki gibidir:

Zor Kelime Yüzdesi (PDW): Metindeki kelimeler arasından, 3.000 kelimelik kolay kelime listesinde yer almayanların oranıdır. Bu liste, çocukların erken yaşta öğrenmiş olması gereken sözcükleri içerir.

Ortalama Cümle Uzunluğu (ASL): Toplam kelime sayısının toplam cümle sayısına bölünmesiyle elde edilir.

Eğer zor kelime yüzdesi %5’ten fazlaysa, formüle **3,6365** sabit değeri eklenir.

Tablo 1. Dale- Chall formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Skor Aralığı	Anlamı	Okur Seviyesi
≤ 4.9	Çok Kolay	4. sınıf ve altı
5.0–5.9	Kolay	5- 6. sınıf
6.0–6.9	Orta Derecede Kolay	7- 8. sınıf
7.0–7.9	Normal/standart düzey	9- 10. sınıf
8.0–8.9	Zor	11- 12. sınıf
9.0–9.9	Çok Zor	Üniversite Seviyesi

2.1.3.2. Gunning Fog İndex

“Robert Gunning tarafından 1952 yılında geliştirilen Gunning Fog İndeksi, özellikle İngilizce metinlerin okunabilirlik düzeyini belirlemek amacıyla kullanılan ölçütlerden biridir. Dilbilim alanında “Gunning Fog Index” adıyla bilinen bu yöntem, bir metnin anlaşılma güçlüğüne değerlendirmeye yardımcı olmaktadır. Gunning’e göre birçok lise mezununun okuma becerisi yeterli seviyede değildir ve bu durumun temelinde etkili yazı yazamama problemi bulunmaktadır.

Bu indeksin hesaplanmasında iki temel unsur dikkate alınmaktadır: cümlelerde kullanılan ortalama kelime sayısı ile üç veya daha fazla heceden oluşan kelimelerin oranı. Hesaplama yapılırken metinden seçilen yüz kelimelik bölüm incelenir ve bu bölümde yer alan çok heceli kelimeler belirlenir. Daha sonra bu kelimelerin oranı hesaplanarak ortalama cümle uzunluğuyla birlikte değerlendirilir. Elde edilen toplam değer 0,4 katsayısı ile çarpılarak metnin okunabilirlik düzeyi ortaya çıkarılır. Sonucun 8 ile 10 arasında olması metnin daha kolay anlaşılabilirliğini, 11 ve üzerindeki değerler ise metnin daha zor bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir (MEB, 2021).”

Formülün temel hali aşağıdaki gibidir:

Toplam Kelime Sayısı: Metindeki tüm kelimeler

Cümle Sayısı: Metindeki toplam cümle sayısı

Karmaşık Kelime Sayısı: Üç veya daha fazla heceli kelimeler (özel isimler, birleşik kelimeler ve bazı yaygın eklerle oluşturulanlar hariç)

Gunning Fog = $0.4 \times [(Toplam\ Kelime\ Sayısı / Cümle\ Sayısı) + 100 \times (Karmaşık\ Kelime\ Sayısı / Toplam\ Kelime\ Sayısı)]$

2.1.3.3. Flesch Okunabilirlik Formülü

Flesch kolay okuma formülü 1948 yılında Rudolph Flesch tarafından geliştirilmiştir. İyi sonuçlar vermesi ve kolay hesaplanabildiğinden özellikle Amerika’da oldukça hızlı yayılmıştır. Bu dizin 0 (zor) ve 100 (kolay) arasında değer alır. Flesch’in okunabilirlik formülü, cümle başına düşen kelime ve kelime başına düşen hece sayısına dayalı bir formüldür. Okunabilirlik hesaplaması yapılacak bir metinden 100 kelimelik bir bölüm seçilir. Seçilen bu bölümdeki kelime sayısı, hece sayısı ve cümle sayısı belirlenerek kelime uzunluğu için hece sayısı kelime sayısına, cümle uzunluğu için kelime sayısı cümle sayısına bölünür ve bulunan sonuçlar formülde yerine konularak okunabilirlik düzeyi belirlenir. Eğer kelime başına düşen hece sayısı 1’e yaklaşırsa metin kolay, kelime başına düşen hece sayısı 10’a yükselirse metin zor olarak değerlendirilir. Aynı işlem cümle için de geçerlidir. Kelime sayısı 1’e düştükçe metin kolay, 10’u geçtikçe metin zor olarak değerlendirilir. Okunabilirlik formülleri arasında

en çok kullanılan formüllerden olan Flesch- Kincaid Index’ inde kelime ve cümle sayısı temel etkindir (MEB, 2021).

Formülün temel hali aşağıdaki gibidir:

Toplam Kelime Sayısı: İncelenen metindeki tüm kelime sayısı

Cümle Sayısı: Metindeki toplam cümle sayısı

Toplam Heceler: Metindeki tüm sözcüklerdeki hece sayısının toplamı

Okunabilirlik kolaylığı = $206.835 - 1.015 \times (\text{Toplam Kelime Sayısı} / \text{Cümle Sayısı}) - 84.6 \times (\text{Toplam Heceler} / \text{Toplam Kelime Sayısı})$

Tablo 2. Flesh formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Metnin Düzeyi	Ortalama Uzunluğu	Cümle	Ortalama Sayısı (Sözcükte)	Hece (100	Metnin (Sayısal Olarak)	Düzeyi	Tahmini Seviyesi	Öğrenci
Çok Kolay	8 ve daha az		123 ve daha az		90- 100		5. sınıf	
Kolay	11		131		80- 90		6. sınıf	
Oldukça Kolay	14		139		70- 80		7. sınıf	
Standart	17		147		60- 70		8- 9. sınıf	
Oldukça Zor	21		155		50- 60		10- 11. sınıf	
Çok Zor	25		167		30- 50		13- 16. sınıf	
Zor	29 ve Daha Çok		192 ve Daha Çok		0- 30		Üniversite Yetişkinler	

2.1.3.4. Flesch- Kincaid Değeri

Flesch- Kincaid Değeri, Flesch’ in tanımladığı FRES ve Kincaid’ in NRI (NavyReadability Index) okunabilirlik formüllerinden yola çıkarak tanımlanan Flesch- Kincaid Değeri, FRES’ den farklı olarak metnin eğitim seviyesine paralel olarak hangi yaş grubuna hitap ettiğini (US gradelevel) belirtir. Bilimsel metinlerin okunabilirlik düzeyini belirlemek için geliştirilmiştir. Metinlerin sınıf seviyelerini bulmak amacıyla ABD’de kullanılmakta olup ABD Savunma Bakanlığının standart okunabilirlik testidir. Okunabilirlik formüllerinin büyük kısmından farklı olarak metinlerde yer alan harf sayısını da dikkate almaktadır. Seçilen metinlerde formülün kullanımı ile elde edilen değer 1 ile 17 arasında değişmektedir. Değer 1’e yaklaştıkça metnin okunabilirliği kolaylaşmakta 17’ye doğru ilerledikçe de okunabilirliği zorlaşmaktadır (Senter ve Smith, 1967).

Formülün uygulanmasında aşağıdaki basamaklar gerçekleştirilir:

Toplam Kelime Sayısı: Metindeki tüm kelimelerin toplamı

Cümle Sayısı: Metindeki tüm cümlelerin toplamı

Hece Sayısı: Tüm kelimelerdeki hecelerin toplamı

Eğitim Düzeyi = $0,39 \times (\text{Toplam Kelime Sayısı} / \text{Cümle Sayısı}) + 11,8 \times (\text{Toplam Hece Sayısı} / \text{Toplam Kelime Sayısı}) - 15,59$

Tablo 3. Flesch- Kincaid formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Metin Puanı	Okul Seviyesi	Açıklama
100- 90	5. Sınıf	Çok Kolay
89- 80	6. Sınıf	Kolay
79- 70	7. Sınıf	Oldukça Kolay
69- 60	8- 9. Sınıf	Standart
59- 50	10- 12. Sınıf	Biraz Zor
49- 30	Üniversite düzeyi	Zor
29- 0	Akademik, uzmanlık düzeyi	Çok Zor

2.1.3.5. ARI-Otomatik Okunabilirlik Dizini

R. J. Senter ve Edgar A. Smith tarafından 1967 yılında geliştirilen bu okunabilirlik formülü, ABD ordusunda kullanılan teknik dokümanların belirli bir standart çerçevesinde değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Söz konusu yöntem, diğer okunabilirlik formüllerinden farklı olarak yalnızca cümle yapısını değil, kelimelerin ortalama harf uzunluğunu da dikkate almaktadır. Böylece metnin anlaşılma düzeyi belirlenirken aynı zamanda hangi yaş grubundaki okuyuculara uygun olduğu konusunda da değerlendirme yapılabilmektedir (MEB, 2021).

Formülün uygulanmasında aşağıdaki basamaklar gerçekleştirilir:

Karakter Sayısı: Metindeki harf ve rakamların toplamı (boşluklar hariç)

Kelime Sayısı: Metindeki toplam kelime sayısı

Cümle Sayısı: Metindeki toplam cümle sayısı

ARI = $4,71 \times (\text{Karakter Sayısı} \div \text{Kelime Sayısı}) + 0,5 \times (\text{Kelime Sayısı} \div \text{Cümle Sayısı}) - 21,43$

2.1.3.6. Ateşman Okunabilirlik Formülü

Ender Ateşman tarafından 1997 yılında gerçekleştirilen çalışma, Türkiye’de okunabilirlik alanında yapılan öncü araştırmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Ateşman, Rudolf Flesch tarafından geliştirilen okunabilirlik formülünü Türkçeye uyarlayarak bu alana önemli katkı sağlamıştır. Çalışmanın en dikkat çekici yönü, Türkçe için geliştirilen ilk okunabilirlik ölçeklerinden biri olmasıdır.

Araştırma kapsamında farklı dillere yönelik okunabilirlik çalışmalarını inceleyen Ateşman, metinlerin anlaşılabilirliğini belirlemede en etkili değişkenlerin cümle uzunluğu ile kelime uzunluğu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu nedenle hazırladığı formülü söz konusu iki ölçüt üzerine temellendirmiştir. Farklı alanlardan ve değişik güçlük düzeylerinden seçilen metinler incelenmiş, bu metinler zor olandan kolay olana doğru sıralanmıştır. Daha sonra metinlerin ortalama kelime ve

cümle uzunlukları hesaplanarak Flesch formülündeki katsayıların Türkçeye uygun biçimde düzenlenmesi hedeflenmiştir (MEB, 2021).

Ateşman (1997) tarafından Türkçe için kelime ve cümle uzunluğunu temel alan ve metinden seçilen yüz kelimelik bir bölümde uygulanabilen aşağıdaki okunabilirlik formülü ve sınıflandırması geliştirilmiştir:

Tablo 4. Ateşman metin sınıflandırması

	Kelime Uzunluğu (Hece)	Cümle Uzunluğu (Kelime)
En Kolay Metin	2.2	4
En Zor Metin	3.0	30

X – 1: Hece olarak ortalama kelime uzunluğu

X -2 : Kelime olarak ortalama cümle uzunluğu

Okunabilirlik puanı = $198.825 - (40.175 \cdot [(X)] - 1) - (2.610 \cdot X - 2)$

Türkçe okuma materyallerinden elde edilen bu değişkenlerin denklemde yerine yazılmasıyla 1 ile 100 arasında bir okunabilirlik puanı elde edilmektedir. Bu puanlar beş kategoride sınıflandırılmıştır.

Tablo 5. Ateşman'ın okunabilirlik formülünde yer alan okunabilirlik düzeyleri

Okunabilirlik Sayısı	Okunabilirlik Düzeyi
90-100	Çok Kolay
70-89	Kolay
50-69	Orta Güçlükte
30-49	Zor
1-29	Çok Zor

(Ateşman, 1997)

2.1.3.7. Çetinkaya- Uzun Okunabilirlik Formülü

Türkçe okuma materyallerinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla ortaya konulan ikinci formül, Çetinkaya- Uzun Okunabilirlik Formülü olarak adlandırılmaktadır. Bu formül, özellikle eğitim ve dil öğretimi alanında, metinlerin anlaşılabilirlik seviyesini ölçmek ve buna göre düzenlemek amacıyla geliştirilmiştir (Çetinkaya ve Uzun, 2020). Genel olarak okuma materyallerinin okunabilirliğini belirlemek için kullanılan çeşitli formüllerde, ortalama kelime uzunluğu ve cümle uzunluğu gibi iki temel değişkenin, metnin anlaşılabilirliğiyle anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bilinmektedir (Smith, 2018). Bu bağlamda, söz konusu formülde de bu iki değişkenin çıkartma puanlarıyla ilişkisi dikkate alınmış ve çoklu doğrusal regresyon analizi yöntemi kullanılarak, aşağıda yer alan okunabilirlik denklemi geliştirilmiştir (Çetinkaya ve Uzun, 2020).

İncelenecek olan metinlerde bu formülün etkin bir şekilde kullanılabilmesi için belirli yönergelerin izlenmesi zorunludur. Öncelikle, metnin içeriğine ve yapısına uygun olarak, ortalama kelime uzunluğu ve cümle uzunluğu ölçümlerinin doğru şekilde yapılması gerekmektedir. Bu ölçümler, metnin toplam kelime sayısı ve toplam cümle sayısı dikkate alınarak hesaplanmalı ve düzenli bir şekilde kaydedilmelidir. Ayrıca, formülün geçerliliği ve güvenilirliği açısından, farklı türlerdeki metinler üzerinde test edilerek, standart sapma ve güven aralıkları gibi istatistiksel göstergelerin de dikkate alınması önerilmektedir (Yılmaz, 2019). Bu uygulamalar, metinlerin okunabilirlik seviyesini objektif ve tutarlı bir biçimde belirlemeye olanak sağlar ve eğitim materyallerinin uygun seviyeye getirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılabilir.

İncelenecek metinlerde formülün kullanılması için şu yönergelerin izlenmesi gerektiği belirtilmiştir:

- 1. Kelime Sayımı:** Boşlukla aralanmış sayılar, semboller, yazı birimler kelime olarak kabul edilmiştir.
- 2. Cümle Sayımı:** Nokta (.), soru işareti (?), iki nokta (:) ve parantez () ile bitirilmiş bölümler cümle olarak kabul edilir.
- 3. Hece Sayımı:** Kelimelerin hecelenmesi ve sayılması yoluyla yapılır.
- 4. Ortalama Cümle Uzunluğunun Bulunması:** Toplam kelime sayısı toplam cümle sayısına bölünerek yapılır.
- 5. Ortalama Kelime Uzunluğunun Bulunması:** Toplam hece sayısı toplam kelime sayısına bölünerek yapılır.
- 6. Formülün Hesaplanması:** Verilen denkleme gerekli değerler girilerek hesaplanır.

OKU: Ortalama Kelime Uzunluğu

OCU :Ortalama Cümle Uzunluğu

OP :Okunabilirlik Puanı

OP :118.823 - (25.987 × O.K.U) - (0.971 × O.C.U)

Değişkenlerden ortalama kelime uzunluğu, okuma materyalinden alınan 100 kelimelik kesitte yer alan hecelerin sayıları kelimelerin sayısına bölünerek bulunmuştur. Diğer değişken olan ortalama cümle uzunluğu ise 100 kelimelik kesitte yer alan toplam kelime sayısının toplam cümle sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir. Elde edilen bu ortalamaların denklemde yerine yazılması sonucu bir okunabilirlik puanına ulaşılmaktadır. Gerekli işlemlerin uygulanması sonucu elde edilen okunabilirlik puanı üç kategoride sınıflandırılmıştır (MEB, 2021).

Tablo 6. Çetinkaya- Uzun formülünde okunabilirlik düzeyleri

Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi	Eğitim Düzeyi
0-34	Yetersiz Okuma Düzeyi	10, 11 ve 12. Sınıf
35-50	Eğitsel Okuma Düzeyi	8 ve 9. Sınıf
51+	Bağımsız Okuma Düzeyi	5, 6 ve 7. Sınıf

2.1.3.8. Bezirci- Yılmaz Okunabilirlik Formülü

Bezirci ve Yılmaz tarafından 2010 yılında geliştirilen okunabilirlik formülü, metinlerin bilgisayar destekli olarak analiz edilmesine dayanmaktadır. Bu yöntemde okunabilirlik düzeyi belirlenirken özellikle cümlelerde yer alan üç, dört, beş, altı ve daha fazla heceli kelimelerin ortalama sayıları dikkate alınmaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda metinlerin okunabilirlik dereceleri hesaplanmakta ve belirli sınıflara ayrılmaktadır.

Bezirci ve Yılmaz'ın geliştirdiği formül, çok heceli kelimelerin kullanım oranını esas alması ve sınıf düzeylerini daha ayrıntılı biçimde belirlemeye çalışması bakımından Ateşman ile Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formüllerinden ayrılmaktadır. Çalışma kapsamında farklı türlerde kitaplar ve dergiler incelenmiş; bu incelemelerde metinlerin toplam cümle, kelime, harf, karakter ve hece sayıları belirlenmiştir. Ayrıca dört ve daha fazla heceli kelimelerin sayıları da ayrı olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada İngilizce için kullanılan önemli okunabilirlik formülleri olan SMOG, Gunning-Fog, ARI, FRES ve Flesch- Kincaid yöntemlerinin Türkçeye uyarlanmasına yönelik değerlendirmeler yapılmış, elde edilen sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bunun yanında tüm metinlerden hareketle Türkçe için ortalama okunabilirlik değerleri ortaya konulmuştur. İncelenen metinlerde bir, iki, üç, dört, beş ve altı ya da daha fazla heceli kelimelerin sayıları belirlenmiş; cümlelerdeki ortalama kelime dağılımları ile hece sayılarına göre kullanım sıklıkları hesaplanarak çeşitli dağılım grafikleri oluşturulmuştur (MEB, 2021).

Yeni geliştirilen bu okunabilirlik formülü, metin içerisinde yer alan çok heceli kelime oranını da göz önüne almakta ve böylece sınıf düzeylerini belirlemede daha hassas sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu formül, Ateşman ve Çetinkaya- Uzun'un geliştirdiği okunabilirlik formüllerinden farklı olarak, hecelenme sayısına dayalı detaylı analizler yapmaktadır. Bu bağlamda, farklı türlerdeki kitap ve dergiler üzerinde gerçekleştirilen incelemelerde, toplam cümle sayısı, toplam kelime sayısı, harf sayısı, karakter sayısı, hece sayısı ve özellikle dört veya daha fazla heceli kelime sayısı gibi parametreler hesaplanmıştır (Bezirci ve Yılmaz, 2010, s. 47).

Sonuç olarak, Bezirci ve Yılmaz'ın (2010) geliştirdiği okunabilirlik formülü, özellikle Türkçe metinlerdeki kelime ve hecelenme yapılarına dayanan detaylı analizler sağlayarak, dil ve okuma seviyelerinin daha hassas belirlenmesine olanak tanımaktadır. Bu çalışma, dil eğitimi ve metin hazırlama süreçlerinde kullanılmak üzere yeni bir bakış açısı sunmakta ve geleneksel yöntemlere kıyasla daha güncel ve dil yapısına uygun sonuçlar elde edilmesine imkân tanımaktadır.

Bezirci - Yılmaz formülüne göre bulunan sonuçların sınıflandırılması şöyle yapılmıştır:

Ortalama Kelime Sayısı: Metindeki toplam kelime sayısı / cümle sayısı

Ortalama Hece Sayısı: Metindeki toplam hece sayısı / kelime sayısı

Okunabilirlik Puanı=198.825–40.175×Ortalama Kelime Sayısı–2.610×Ortalama Hece Sayısı

Tablo 7. Bezirci- Yılmaz formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Yeni Okunabilirlik Değeri	Sınıf Seviyesi
1-8	İlköğretim
9-12	Lise
13-16	Lisans
16+	Akademik

(Bezirci ve Yılmaz 2010)

2.1.3.9. Sönmez Okunabilirlik Formülü

Okunabilirlik, bir metnin okuyucu tarafından kolayca anlaşılabilme derecesini ifade eder ve bu nedenle eğitim materyallerinin niteliğini değerlendirmede önemli bir ölçüttür. Türkiye'de geliştirilen önemli okunabilirlik ölçütlerinden biri de Sönmez Okunabilirlik Formülü'dür. "Bu formül, metindeki kelime sayısı ile cümle sayısı arasındaki ilişkiye dayanır ve "Okunabilirlik = Ortalama Kelime Sayısı × Ortalama Cümle Uzunluğu" biçiminde ifade edilir" (Sönmez, 1997, s. 71). Sönmez' e göre, daha kısa cümleler ve daha sade kelimeler kullanılan metinler, öğrenciler tarafından daha kolay anlaşılır hale gelmektedir. Bu bağlamda, özellikle ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki ders kitaplarının değerlendirilmesinde bu formül sıklıkla kullanılmaktadır (Sönmez, 1997).

Sönmez Formülü ile güçlük hesaplama yöntemi aşağıdaki bilgiler doğrultusunda yapılmaktadır:

Formülün Temel Değişkenleri

Bilinmeyen Kelime Sayısı: Metinde okuyucu tarafından anlamı bilinmeyen sözcüklerin sayısı

Toplam Sözcük Sayısı

Cümle Sayısı

Kullanılan Oranlar

Sözcük Oranı = Bilinmeyen Kelime Sayısı / Toplam Sözcük Sayısı

Güçlük Oranı = Bilinmeyen Kelime Sayısı / Cümle Sayısı

Anlam Oranı = Sözcük Oranı / Güçlük Oranı

Anlaşılabilirlik Oranı = Anlam Oranı / Sözcük Oranı (metnin anlaşılabilirliğini gösterir)

Tablo 8. Sönmez’ in (1997), anlaşılabilirlik oranları ve anlaşılabilirlik düzeyleri tablosu

Anlaşılabilirlik Oranı	Düzy
1.00 – 0.99	Metin tümüyle anlamsız
0.98 – 0.26	Metin anlamsız
0,25 – 0,16	Metin bulanık
0.15 - 0.09	Metin zor anlaşılır
0.08 – 0.04	Metin yardım alınarak anlaşılabilir
0.03 – 0.001	Metin anlaşılabilir
0.00099 – 0.0001	Metin açık ve anlaşılır
0.000001 – 0	Tam iletişim sağlanır

2.2. Değer

Değer kavramı geçmişten bugüne farklı şekillerde tanımlanmıştır. “Değer kavramı ilk kez 1918’de Znaniecki tarafından kullanılmış ve Latince değerli olmak ya da güçlü olmak anlamına gelen valere kelimesinden türemiştir.” (Bilgin, 1995, s. 83). TDK (2022) Güncel Türkçe Sözlük’te ise “değer” sözcüğünün anlamları şöyle yer almıştır:

- “1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.
2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör.
3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet.
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse.
5. Felsefe kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey.
6. Matematik bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayısı ile anlatımı.
7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.”

Kızılcıkel ve Erdem (1994, s. 99) değeri, “Bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâkî ilke veya inançlar” olarak ifade etmişlerdir. Değerler “istenilen, inanılan ve kişilerin göstermiş olduğu çeşitli davranışlar için ölçü olarak kullanılabilen olgulardır” (Kapkın, Çalışkan ve Sağlam, 2018). Özkan’a (2010, s. 1128) göre ise: “Değerler, kişilerin toplum içerisinde yaşamlarını güvenceye alan, onların hayatlarını kolaylaştıran toplumsal davranış kalıplarıdır.”

“Terim olarak değer bizim objeleri, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve prensiplerimizi ifade eder” (Halstead ve Taylor, 2000, s. 169).

Değer kavramı, insan davranışlarını yönlendiren, toplumsal düzenin sağlanmasında ve bireyin kimlik kazanmasında önemli bir rol oynayan soyut bir yapıdır. Sosyal bilimler yazınında değer; bireylerin ve toplumların neyin doğru, iyi, güzel ya da arzu edilir olduğuna dair sahip olduğu tutum ve inançlar bütünü olarak tanımlanır (Schwartz, 1992). Bu bağlamda değerler, hem bireysel hem toplumsal düzeyde yönlendirici işlev üstlenir ve kişisel tercihleri, sosyal ilişkileri ve yaşam tarzlarını biçimlendirir. Schwartz'ın (1992) çalışması, değerleri bireyleri yönlendiren motivasyonel hedefler olarak tanımlar. Bu çalışmada geliştirilen “Evrensel Değerler Kuramı” çerçevesinde on temel değer kategorisi belirlenmiştir (güç, başarı, haz, uyarılım, özerklik, evrensellik, iyilikseverlik, gelenek, uyum ve güvenlik) (Schwartz, 1992). Bu kategoriler, hem bireysel hem kültürler arası analizlerde kullanılmaktadır.

“Birey açısından değerlere bakıldığında, bu yapı, kimlik oluşumunda belirleyici bir rol oynar. Değerler aynı zamanda aidiyet hissiyle birlikte bireyin dünya görüşünü kurar” (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 62). Dolayısıyla, değerler bireyin yaşamını anlamlandırmada ve yönlendirmede temel referans noktalarıdır.

“Toplumsal boyutta değerlere bakıldığında, bu kavramın işlevi daha da genişler. Ortak değerler, toplumu bir arada tutan güçlü bağların kaynağıdır ve böylece sosyal bütünlüğü güçlendirir” (Dilmaç, 2007, s. 45). “Ancak toplumlar değiştikçe değerler de dinamik bir yapıya bürünerek yeniden şekillenir, bu da sürekli hem kalıcılığı hem de dönüşümü beraberinde getirir” (Dilmaç, 2007, s. 47).

Rokeach (1973), değerleri bireyin davranışlarını yönlendiren kalıcı inançlar olarak tanımlar. Değerler, bireyin önceliklerini belirler ve olaylar karşısında hangi davranış biçimlerini seçeceğini etkiler. Bu açıdan, değerler karar alma süreçlerinde önemli isteklendirme kaynaklarıdır.

“Değerler öğrenilen ve toplumsallaşma yoluyla bireye aktarılan kavramlardır. Eğitim kurumları ve aile, bu sürecin temel aktörleridir” (Fidan, 2009, s. 85). Eğitim aracılığıyla aktarılan değerler, hem bireyin davranışlarında hem de toplumun kültürel sürekliliğinde kritik rol oynar.

“Değerlerin sosyal yaşam düzenine katkısı da önemlidir. Dürüstlük, sorumluluk, adalet gibi değerler, karşılıklı güven ortamının kurulmasına hizmet eder” (Kıncal ve Işık, 2019, s. 10). Bu bağlamda, değerler, bireyler arasında normatif bir düzen merkezi olarak işlev görür.

Sonuç olarak, değer kavramı; bireyin düşüncelerini, tutum ve davranışlarını yönlendiren, toplumsal uyum ve düzenin sağlanmasında temel bir role sahip, çok boyutlu ve dinamik bir yapıdır. Eğitim yoluyla bu yapının bilinçli aktarımı, kişisel ve toplumsal açıdan büyük önem taşır.

2.2.1. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin tanımlanması noktasındaki çok görüşlülük, değerlerin sınıflandırılması aşamasında da etkisini göstermiştir. Nitekim farklı bilim insanları, kendi teorik yaklaşımları doğrultusunda farklı değer sınıflamaları ortaya koymuştur. Bu çeşitlilik, değer kavramının hem bireysel hem de toplumsal düzeyde çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle yazında herkes tarafından genel kabul görmüş, ortak bir değer sınıflamasından bahsetmek mümkün değildir (Aslan, 2011).

Türkiye’de ve dünyada yapılan sınıflandırmalar, değerlerin kültürel, sosyolojik ve psikolojik açılardan ele alındığını göstermektedir. Amerikalı antropolog ve sosyal kuramcı Kluckhohn, değerleri tür, kapsam, amaç, genelleme, yoğunluk, büyüklük ve örgütlenme biçimi gibi ölçütlere göre sınıflandırmıştır (Kluckhohn, 1951). Bu yaklaşım, değerlerin sosyal yapı içindeki işlevselliğini ön plana çıkarırken, Nelson değerleri bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olmak üzere üç grupta ele almıştır (Aydın ve Gürler, 2020). Bu sınıflama, değerlerin bireyden topluma doğru genişleyen bir etki alanı olduğuna işaret etmektedir.

Takiyettin Mengüşoğlu ise “Antropoloji Bakımından Değerlerin Sınıflandırılması” başlığı altında değerleri; yüksek değerler, araç değerler ve davranış değerleri olarak üçlü bir biçimde değerlendirmiştir. Benzer şekilde, Rokeach değerleri iki temel başlık altında toplamıştır: amaç değerler ve araç değerler. Amaç değerler, bireyin yaşamında ulaşmak istediği nihai hedefleri temsil ederken; araç değerler, bu hedeflere ulaşmak için benimsenen davranış biçimlerini ifade etmektedir. Schwartz ise modern değer araştırmaları içinde en yaygın kullanılan sınıflamalardan birini ortaya koymuştur. Değerleri, bireylerin motivasyonel yönelimlerine göre on temel grupta toplamıştır: güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma ve güvenlik (Aydın ve Gürler, 2014, s. 11). Bu sınıflama, farklı toplumlarda evrensel olarak gözlemlenebilen değer yapılarının analizinde sıkça başvurulan bir modeldir.

Tarihsel süreç içerisinde değer sınıflamaları içinde en çok kabul gören yaklaşımlardan biri, Alman psikolog Edward Spranger’in 1928 yılında ortaya koyduğu altı değer sınıflamasıdır. Spranger, bireylerin yaşamı anlamlandırma biçimlerinden yola çıkarak değerleri şu şekilde gruplamıştır: bilimsel değer (gerçek arayışı), ekonomik değer (yarar ve verimlilik), estetik değer (güzellik ve uyum), sosyal değer (başkalarıyla olumlu ilişkiler), politik değer (güç ve etki) ve dinî değer (kutsal ve manevi olan) (Kılınç, 2015). Bu sınıflama, bireyin değer önceliklerini belirlemede önemli bir yol gösterici olarak değerlendirilmektedir.

Değerlerin farklı bakış açılarıyla sınıflandırılması, eğitimden sosyal yaşama kadar pek çok alanda bireyin tutum ve davranışlarının daha iyi anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla değer sınıflamaları yalnızca teorik değil, aynı zamanda uygulamalı alanlar için de temel referans niteliği taşımaktadır.

2.2.2. Değerler Eğitimi

Değerlerin bireylere kazandırılması belli bir plan ve program çerçevesinde yapılmalıdır. Değerler eğitimi küçük yaşlardan itibaren ailede başlatılmalı, örgün eğitim basamaklarının farklı süreçlerinde duygu oluşturma ve değer kazandırma etkinlikleriyle desteklenmelidir. Değerlerin ailede, okulda, toplumda ve medyada yapılacak uygulamalar ile yaşama geçirilmesi ve davranış hâline getirilmesi büyük önem arz etmektedir (Yaman, 2012). Değerlerin sadece sözlü olarak ifade edilmesi değil, aynı zamanda yaşanarak örneklenmesi ve model alınması gerekir. Bu noktada, okul- aile iş birliği değerler eğitiminin başarısını artıran önemli bir faktördür.

Kapkın ve arkadaşlarına (2018) göre değerler eğitimi, bireyin değerleri edinmesi, bu değerlere sahip çıkması ve bunları karakterinin temel bir bileşeni hâline getirerek davranışlarına yansıtması amacıyla verilen ve yaşam boyu süren bir eğitim sürecidir. Bu yaklaşım, değerlerin bireyin içselleştirilmiş birer davranış normuna dönüşmesini amaçlamaktadır. Eğitim ise belirli bir plan ve program çerçevesinde gerçekleşen sistemli bir süreçtir. Bu nedenle bireylere kazandırılması hedeflenen değerler önceden belirlenmeli ve bu doğrultuda kullanılacak materyallerin toplumsal değerleri yansıtacak şekilde hazırlanmasına özen gösterilmelidir.

Aydın ve Gürler (2014), değerler eğitiminin temel amacının bireylerin iyi yönlerini ortaya çıkarmak, kişilik gelişimlerini desteklemek ve onları ahlaklı bireyler olarak yetiştirmek olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda, kötü alışkanlıklardan uzak, topluma yararlı ve sorumluluklarının bilincinde bireyler yetiştirmenin yolu nitelikli bir değerler eğitiminden geçmektedir. Değerlerin etkin biçimde bireylere kazandırılması toplumsal düzenin sağlanmasında da etkili olmakta; yasa ve kuralların işlerliği ile birlikte suç oranlarının azalmasına katkı sunmaktadır. Bu bağlamda, değerler eğitimi yalnızca bireysel gelişim değil, toplumsal huzur açısından da önem taşımaktadır.

Değerler eğitimi ailede başlayan ve daha sonra eğitim kurumlarının da devreye girmesiyle okul ve aile arasında eş zamanlı olarak yürütülmesi gereken bir süreçtir. Birey, toplumun kurallarını ilk olarak aile ortamında ebeveynlerini model alarak öğrenir. Okul döneminde ise öğretmenler en güçlü rol modellerdir. Öğretim programlarında açıkça belirtilen ya da dolaylı olarak vurgulanan değerlerin

kazandırılması, öğrencilerin duygusal ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmakta; ayrıca sosyal uyumlarını ve topluma katılımlarını da kolaylaştırmaktadır (Çiftci, 2024).

Değerler eğitimi, bireyin yalnızca bilgi düzeyini artırmayı değil; aynı zamanda doğru ile yanlış ayırt edebilme, empati kurma, sorumluluk alma ve toplumsal normlara saygı duyma gibi yaşamsal becerileri geliştirmeyi de amaçlar. Halstead ve Taylor'a (2000) göre değerlerin okul ortamında ele alınışı, çocuğun kişiliğinin temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Öğrencilerin karakter gelişiminde öğretmenlerin tutumu, okul iklimi ve uygulanan programların niteliği oldukça belirleyicidir.

Bu süreçte göz ardı edilmemesi gereken bir diğer önemli unsur da medya ve popüler kültürün değerler üzerindeki etkisidir. Sanchez (1998), değerler eğitiminde göz önünde bulundurulması gereken temel unsurlardan birinin medya kuruluşları ve onların oluşturduğu popüler kültür olduğunu vurgulamaktadır. Medya organlarının, farklı değer yargıları arasında bireyleri seçim yapmaya zorlayan içerikler sunması, okullarda verilmek istenen değerlerle çelişen durumlar yaratmakta; bu da öğrencilerin değerleri içselleştirmesini güçleştirebilmektedir (Yazıcı, 2006, s. 506).

Sonuç olarak, değerler eğitimi bireyin içsel niteliklerini geliştirmeyi, doğru düşünme ve doğru eylemde bulunma becerisi kazandırmayı hedefleyen, insanı bütüncül bir yaklaşımla ele alan bir süreçtir. Kuçuradi'ye (1995) göre insani değerler, hayatı daha anlamlı ve yaşanabilir kılar; dürüstlük, hoşgörü, merhamet, adalet gibi erdemleri ön plana çıkarır. Bu erdemler ise kişisel ilişkilerde sevgi, bağlılık, açık fikirli olma ve sorumluluk gibi değerlerin davranışlara yansımaları sağlar.

2.2.3. Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Bireyin sağlıklı bir kişilik geliştirebilmesi; kendini gerçekleştirmesi, içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması ve çevresiyle dengeli ilişkiler kurabilmesiyle yakından ilişkilidir. Bu süreçte önemli bir yere sahip olan değerler, bireyin hem kendisine hem de çevresine yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını yönlendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Eğitim yoluyla bireye kazandırılması amaçlanan erdemler ise kişiliğin güçlü ve olumlu yönlerini temsil etmektedir. İnsan, yaşam deneyimleri boyunca geliştirdiği değerler sayesinde bu erdemlere ulaşabilmekte; sahip olduğu değerler de davranışlarına yansımaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde değerler, bireyi erdeme ulaştıran ve davranışlar aracılığıyla gözlemlenebilen yapılar olarak ele alınmış; bu yaklaşım "Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi" kavramı ile açıklanmıştır. Modelde yer verilen değerlerin temelini millî ve manevi unsurlar oluştururken, evrensel değerler de dikkate alınmıştır. Eğitim sürecinde amaç; bireyin

davranışlarından hareketle değerlere, değerlerden erdemli kişiliğe ulaşmasını sağlamak ve bunun sonucunda huzurlu aile, toplum ve yaşanabilir bir çevre oluşturmaktır.

Söz konusu çerçevede bazı değerler “çatı değer” olarak tanımlanmıştır. Saygı, sorumluluk ve adalet; diğer değerlerle güçlü ilişki içerisinde bulunmaları nedeniyle bu grupta değerlendirilmektedir. Bunun yanında tasarruf, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve çalışkanlık değerleri insan; sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü değerleri aile ve sosyal çevre; temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet ise çevreyle ilişkili değerler kapsamında ele alınmaktadır. Değerlerin sınıflandırılmasında, hangi alana daha fazla katkı sundukları ölçüt olarak kabul edilmiştir. Erdem- Değer- Eylem Çerçevesi; eğitim sürecinde temel değerleri sade, tutarlı ve uygulanabilir bir yapı içerisinde sunmayı amaçlamaktadır (MMTDÖP, 2024).

2.3. İlgili Araştırmalar

Alan yazını taramasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik bakımından incelendiği çalışmalar yakından uzağa bulgu ve sonuçları ile şöyle özetlenebilir:

Yokuş (2024) Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitapları ile yine Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 3 ve 4. seviye Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarının okunabilirlik puanlarını ve okunabilirlik düzeylerini belirlemiştir. Şiirler ve dinleme metinlerini kapsam dışı bırakarak toplamda 118 metin incelemiştir. Bu bağlamda çalışmada; Ateşman (1997), Çetinkaya- Uzun (2010) ve Bezirci- Yılmaz (2010) formülleri kullanmıştır. Ders kitaplarında yer alan metinlerin, okunabilirlik düzeyi açısından heterojen dağılım göstermediği, bazı kitaplarda okunabilirlik düzeylerinden bazılarında hiç yer verilmediğini tespit etmiştir. Bununla birlikte, incelemiş olduğu dört ders kitabında üç formülden hareketle elde edilen veriler, bilgilendirici metinlerin okunabilirlik düzeylerinin hikâye edici metinlere göre zor olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yurdusever (2024) ilköğretim 2, 3 ve 4. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerini incelemiştir. Çalışmada MEB tarafından hazırlanan 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Burdur ilinde ders kitabı olarak kullanılan 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan 86 öyküleyici ve bilgilendirici metnin okunabilirlik düzeyleri Ateşman’ın Türkçeye uyarladığı okunabilirlik formülü ile hesaplamıştır. Okunabilirlik düzeylerine göre her sınıf düzeyinde tüm metinlerin ortalamasının kolay seviyede olduğu, öyküleyici metinlerin bilgilendirici metinlere göre okunabilirlik düzeylerinin daha yüksek (kolay) olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çimen (2023) ortaöğretim kurumlarında okutulan ve güncellenen 9, 10, 11 ve 12. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Tüm

sınıf düzeylerine ait ders kitaplarındaki ünitelerin genel ortalaması orta güçlükte çıktığını 9, 10, 11, 12. sınıf MEB Yayınları ve Özel Yayınları ders kitaplarındaki çok kolay, kolay, orta güçlükte, zor ve çok zor düzeydeki metinlerde doğru bir orantı olmadığını, sınıf düzeyine uygun sıralama yapılmadığını tespit etmiştir.

Sarıkaya (2023) araştırmada Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe, Ege Üniversitesi Yabancılar için Türkçe, Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Yabancılar için Türkçe isimli ders kitaplarının temel düzey (A1/A2), orta düzey (B1/B2) ve ileri düzey (C1) kitaplarındaki okuma becerisi başlığı altındaki okuma metinlerini incelemiştir. Araştırma kapsamındaki ders kitaplarında A1- A2 düzeyindeki okuma metinlerinin okunabilirlik düzeyinin kolay düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuca göre incelenen kitaplardaki okuma metinlerinin temel düzeye uygun olduğunu ifade etmiştir. Araştırma kapsamında incelenen üç kitapta B1-B2 düzeyindeki metinlerin okunabilirlik düzeyinin orta güçlükte olduğunu tespit etmiştir. C1 düzeyindeki okuma metinlerinde de orta güçlükte okunabilirlik düzeyi tespit etmiş olmakla birlikte bu düzeydeki okuma metinlerinde çok zor düzeyde okunabilirlik oranlarına da rastlamıştır.

Çıplak (2022) 2021- 2022 eğitim öğretim yılında kullanılan ortaokul Türkçe ders kitaplarını incelemiştir. Çalışmada ele alınan 151 metni Ateşman Okunabilirlik Formülü ve Çetinkaya Okunabilirlik Formülüne göre değerlendirmiştir. Çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin Ateşman Okunabilirlik Formülüne göre genellikle “kolay” ve “orta güçlükte”, Çetinkaya Okunabilirlik Formülüne göre genellikle eğitsel okuma ve 8, 9. sınıf düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Ortaokul Türkçe ders kitabındaki bazı metinlerin okunabilirlik açısından öğrencilerin sınıf seviyelerinin üstünde olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanında ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ortalama okunabilirlik değerleri dikkate alındığında Ateşman Okunabilirlik Formülüne göre “kolay” ve “orta” düzey olarak değiştiği, Çetinkaya Okunabilirlik Formülüne göre ise tamamının eğitsel okuma ve 8, 9. sınıf düzeyinde olduğunu belirlemiştir.

Bora ve Arslan (2021) ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinleri okunabilirlik yönünden incelemiştir. Metinlerin genel olarak “kolay” ve “orta seviye” düzeylerinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dilek (2021) 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin temalara göre okunabilirlik durumlarını incelemiştir. Elde edilen sonuçlarda bazı ortak ve farklı tema metinlerinin hedef kitleye uygun okunabilirlik değeri taşımadığı, hikâye edici metinlerin okunabilirlik durumunun bilgilendirici metinlerin okunabilirlik durumuna göre daha yüksek seviyede olduğunu tespit etmiştir.

Ziya (2019) “Behiç Ak’ın Çocuk Romanlarının Söz Varlığı ve Okunabilirlik Yönünden Değerlendirilmesi” isimli çalışmasında Behiç Ak’ın romanlarını okunabilirlik ve söz varlığı yönünden incelemiştir. Metinlerin Ateşman Okunabilirlik Formülü ile incelendiği bu çalışmada, romanların söz varlığı yönünden zengin olduğu, okunabilirlik bakımından ise orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Bolat (2016) İlköğretim 5- 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcük ve kelime uzunlukları ve metinlerdeki sözcüklerinin kullanım sıklığına göre okunabilirlik düzeylerini incelemiştir. Araştırma sonucunda 5- 8. sınıf öğrencilerinin öyküleyici metinleri bilgilendirici metinlere göre daha kolay okuduğunu gözlemlemiştir. Sınıf seviyelerine göre değerlendirildiğinde 6.sınıf ders kitabındaki metinlerin diğer ders kitaplarına göre daha kolay okunduğunu belirtmiştir. Kelime sıklığı ile okunabilirlik düzeyi arasında anlamlı bir fark tespit etmiş, yaygın olan kelimelerden oluşan metinlerin daha rahat anlaşıldığını ifade etmiştir.

Özdemir (2016) “Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici ve Bilgilendirici Metinlerin Okunabilirlik Durumu” isimli çalışmasında ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici ve hikâye edici metinleri okunabilirlik düzeyleri açısından karşılaştırmıştır. Çalışmada Ateşman Okunabilirlik Formülünden yararlanılmıştır. İnceleme sonucunda bilgilendirici metinlerde ortalama kelime ve ortalama cümle uzunluklarının hikâye edici metinlere göre daha fazla olduğu ve bu farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Buradan hareketle hikâye edici metinlerin okunabilirlik puanlarının bilgilendirici metinlerden yüksek olduğu sonucuna varmıştır.

Alan yazını taramasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin değerler bakımından incelendiği çalışmalar yakından uzağa bulgu ve sonuçları ile şöyle özetlenebilir:

Göcen (2025) bu çalışmada Bilecik ili, Söğüt ilçesinde anlatılan masalları Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kök değerler açısından incelemiştir. İncelenen masallarda en çok yardımseverlik kök değerinin, en az ise saygı ve vatanseverlik kök değerlerinin yer aldığını tespit etmiştir.

Gültekin (2025) yurt dışında yaşayan Türk çocukları için hazırlanan ve 2019 yılı itibariyle kullanılmaya başlanan Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarını değerler eğitimi açısından incelemiştir. Yapılan inceleme sonucunda Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarında değerlerin belli ölçüde yer aldığı ancak bu değerlerin dağılımında düzen ve denge olmadığı görülmüştür.

Köse (2025) 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki yazınsal metinlerin 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda tanımlı bulunan kök değerleri ne ölçüde içerdiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma sonucunda 7.sınıf Türkçe ders kitabı incelendiğinde kök değerlerin temalara dengeli dağıtılmadığı,

bazı temalarda ve yazınsal metinlerde kök değerlerin yoğunlukla yer aldığı görülürken bazı temalarda ise hem sayısal olarak hem de çeşitlilik açısından kök değerlerin yeterince yer bulmadığını tespit etmiştir.

Çıfci (2024) bu çalışmasında Mustafa Orakçı'nın Levent isimli kitap dizisindeki değerler ile 2022- 2023 eğitim öğretim yılında okullarda okutulan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki değerleri karşılaştırmıştır. Araştırma sonucuna göre, ilköğretim 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde toplam 126 adet değer bulunmuştur. Yardımseverlik metinlerde en çok kullanılan değerdir. Levent kitap dizisinde ise, 10 adet kitapta toplam 235 adet değer bulunmuştur. Kitaplarda en fazla işlenen değer sorumluluk değeridir. Sonuç olarak 5. Sınıf Türkçe ders kitabında ve Levent kitap dizisinde, değerlerin belirgin olarak yer aldığı fakat kitaplarda ve metinlerde değerlerin kullanım sıklığının düzenli olmadığı görülmüştür.

Ergün (2024) 1, 2, 3 ve 4. sınıflarda Türkçe ders kitabı olarak okutulan kitapları incelemiştir. Serbest okuma ve dinleme metinlerinde on kök değerinin tamamına yer verildiğini eşit bir dağılım yapılmadığını belirlemiştir.

Göktepe (2024) Kutlu'nun hikâyelerini kök değerler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda kök değerler içerisinde en çok yardımseverlik, en az ise vatanseverlik değerine yer verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Karataş (2024) Türkiye Maarif Vakfı okullarında örgün eğitimde yer alan Türkçe derslerinde kullanılan Maarif Türkçe Ortaokul A1 ders kitaplarını Milli Eğitim Bakanlığı 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler eğitimi kapsamında ifade edilen on kök değer açısından incelemiştir. Maarif Türkçe Ortaokul A1 (birinci kitap ve ikinci kitap) ders kitaplarında yer alan değerler eğitimi öğelerinin, hedef kitle ve bağlam göz önünde bulundurulduğunda genel olarak yeterli olduğunu ifade etmiştir.

Karaata (2023) 2021- 2022 eğitim öğretim yılında kullanılan ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinleri kök değerler açısından incelemiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre incelemeye alınan ilkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde en fazla yer verilen değerler sevgi, sorumluluk ve özdenetim iken en az yer verilen değerler sabır ve dürüstlük olarak belirlenmiştir.

Aktaş Ersoy (2022) 2020- 2021 eğitim öğretim yılı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda okutulan Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Türkçe 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında yer alan değerleri belirlemeyi amaçlamıştır. İncelenen ders kitaplarında değerlerin dengesiz dağıldığı, kimi değerlere daha fazla yer verilirken kimi değerlere daha az rastlanıldığı bulgusuna ulaşmıştır.

Beşer Yıldırım (2022) 2020-2021 eğitim öğretim yılında kullanılmış olan EKOYAY 6.sınıf Türkçe ders kitabındaki ve 2021- 2022 eğitim öğretim yılında kullanılmış olan Ata Yayınları 6.sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde kök değerlerle ilgili ifadeleri incelemiştir. Sevgi ve vatanseverlik değerleri iki kitapta da en çok yer alan değerlerdir. Dürüstlük değeri iki kitapta da en az yer alan kök değer olarak tespit edilmiştir.

Taçyıldız (2022) 8.sınıf Türkçe ders kitaplarını değerler eğitimi açısından incelemiştir. Kitaplarda değerlerin dengeli bir şekilde dağılım göstermediği bulgu ve sonucuna varmıştır.

Yarbel (2022) 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri on kök değer bakımından incelemeyi amaçlamıştır. Türkçe ders kitaplarında sevgi, vatanseverlik ve saygı değerlerine sıkça yer verilirken dürüstlük ve adalet değerlerin çok az yer verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Ketenalp (2020) 1- 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler iletimi açısından incelenmesini amaçlamıştır. İncelenen metinlerde programda yer alan kök değerlerin tamamına değinilmediği, en fazla sevgi değerinin yer aldığı sonucuna ulaşmıştır.

Derse (2019) 6. sınıf Eksen Yayınları Türkçe ders kitabındaki metinleri değerler eğitimi açısından incelemiştir. Bilgilendirici ve hikâye edici metinlerde en fazla sorumluluk değerine, şiirlerde ise en fazla vatanseverlik değerine yer verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Ecerkale (2019) Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde belirlenen değerlerin varlığını incelemiştir. Veriler ışığında 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının belirlenen değerlerin tamamını içermediği ve değerlerin dağılımının orantılı olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Işık (2019) Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan Halk edebiyatına ait metinleri değerler eğitimi açısından incelemiştir. İncelenen Halk edebiyatı metinlerinde en çok tespit edilen değerlerin sevgi, vatanseverlik, dostluk, cesaret-liderlik, yardımseverlik ve saygı değerleri olduğunu belirlemiştir.

Topbaş (2019) 2016- 2017 eğitim öğretim yılında okutulan 6.sınıf Türkçe ders kitabındaki toplam otuz metin incelemiştir. Sonuç olarak 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde tespit edilen değerlerin oranları elde edilen bulgulara göre şu şekildedir: %13 ulusal değerler, %11 saygı, %10 sevgi, %9 duyarlılık, %6 vatanseverlik, %5 sorumluluk, %5 bilimsellik, %5 bağımsızlık, %4 çalışkanlık, %4 dayanışma, %4 dinî değerler, %4 adil olma, %3 barış, %3 yardımseverlik, %3 aile birliğine önem verme, %2 özgürlük, %2 hoşgörü, %1 dürüstlük, %1 misafirperverlik, %1 sağlıklı olmaya önem verme, %1 temizlik.

Yılmaz (2019) Uyurca öyküleyici (çatik) metinlerde tespit edilen değeri 2018 Türkçe Öğretim Programı'na göre incelemiştir. Araştırmada, seçilen Uyurca öyküleyici metinlerde yardımseverlik, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi, saygı, dürüstlük, özdenetim gibi değeri yer aldığını tespit etmiştir. Adalet, dostluk gibi değeri üzerinde de önemle durulduğu sonucuna ulaşmıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması kullanılmıştır. Creswell (2023)’e göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-ışitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımladığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Doküman bir veri toplama aracıdır. Nitel araştırmanın insan haricindeki bir kaynaktan veri topladığı sürecin adıdır (Bektaş, vd., 2023).

3.2. Verilerin Toplanması

Veriler doküman incelemesi yapılarak elde edilmiştir. Doküman bir veri toplama aracıdır. Nitel araştırmanın insan haricindeki bir kaynaktan veri topladığı bir sürecin adıdır (Bektaş, vd., 2023). Araştırma süreçlerinde dokümanlar çeşitli kritik roller üstlenir. Öncelikle belgeler, araştırma katılımcılarının bulunduğu ortam hakkında önemli bilgiler sunarak, tarihsel olaylar ve mevcut durumlar hakkında derinlemesine anlayış kazandırır. Dokümanlar, mevcut veri setlerine katkıda bulunarak ek bilgi kaynağı olarak hizmet ederler. Belgelerin farklı sürümleri karşılaştırılarak, bir konunun veya durumun nasıl değiştiği ve geliştiği izlenebilir. Belgeler, araştırma bulgularının doğruluğunu teyit etmek ya da diğer kaynaklarla elde edilen verileri doğrulamak için kritik bir araçtır (Bowen, 2009).

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak 2024 yılında yayımlanan MEB yayınlarına ait Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. sınıf Türkçe ders kitabı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı, okunabilirlik ve değerler konularında yazılmış tezler, makaleler, bildiriler ve kitaplar kullanılmıştır.

Okunabilirlik analizlerinde Ateşman Formülü için 100 kelimelik örneklem yeterli görülse de daha doğru ve kesin sonuçlar elde edebilmek amacıyla Çetinkaya- Uzun Formülü kapsamında metinlerin tamamı değerlendirilmiştir. Bu inceleme sürecinde metinlerde yer alan toplam hece, kelime ve cümle sayıları ayrı ayrı tespit edilmiştir. Türkçede esas alınan hece türleri dikkate alınarak hece sayımları yapılmış; ayrıca kısaltmalar ve sayısal ifadeler, yazıldığı değil okunduğu biçimleri temel

alınarak kelime ve hecelerine ayrılmış ve toplam sayılara dâhil edilmiştir. Cümle sayıları belirlenirken cümle sonlandırıcı işaretler olan nokta (.), üç nokta (...), soru işareti (?), iki nokta (:) ve ünlem işareti (!) esas alınmıştır. Ancak virgül ve noktalı virgülle bağlanan bağımlı ya da bağımsız sıralı cümleler tek cümle olarak değerlendirilmiştir. Bir metindeki toplam hece sayısı, toplam kelime sayısına bölünerek ortalama kelime uzunluğu; toplam kelime sayısı, cümle sayısına bölünerek ortalama cümle uzunluğu bulunmuştur. Elde edilen sayısal veriler formüllere yerleştirilerek metinlerin okunabilirlik puanları ve düzeyleri bulunmuştur.

3.3. Verilerin Analizi

Millî Eğitim Bakanlığınca yayımlanan 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki (1. ve 2. kitap) metinler incelenerek betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analiz sürecinde veriler, önceden belli olan temalara göre sınıflandırılarak özetlenir ve sonrasında yorumlanır. Bulgularda araştırma sorularına bağlı olarak neden- sonuç ilişkisi kurulabilir ve gerekli durumlarda karşılaştırmalar yapılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Analiz sürecinde veriler, alan uzmanı beş (5) araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirliği belirlemek için Görüş birliği/ (Görüş birliği+ Görüş ayrılığı)*100 formülü kullanılarak yapılan hesaplama sonucu kodlayıcılar arasında uyuma oranı %94 olarak hesaplanmıştır. Metinler, barındırdıkları değerler bakımından çözümlenmiş, ulaşılan bulgular tablolara aktararak yorumlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında (1. ve 2. Kitap) yer alan bilgilendirici, hikâye edici ve şiir metinlerinin okunabilirlik düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. İncelenen metinler metin türlerine ayrılmış, okunabilirlik değerlerinin belirlenebilmesi için hece, sözcük ve tümce sayımı yapılmıştır. Bu işlem birkaç kişi tarafından yapılmış, farklı çıkan sonuçlar için yeniden hece, sözcük ve tümce sayımı yapılarak sonuçların güvenilirliği sağlanmıştır. Ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik puanını ve okunabilirlik düzeyini belirlemek için Ateşman ve Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülleri kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında incelenen her bir metin için iki farklı okunabilirlik formülüne göre ayrı ayrı tablolar oluşturulmuş, elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

3.4. Geçerlilik ve Güvenirlik

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş olup, geçerlik ve güvenirliliğin sağlanmasında nitel araştırmalara özgü ölçütler esas alınmıştır. Bu doğrultuda araştırmada inandırıcılık (credibility), aktarılabilirlik (transferability), tutarlılık (dependability) ve teyit edilebilirlik (confirmability) boyutları dikkate alınmıştır.

Araştırmanın inandırıcılığını artırmak amacıyla veriler doğrudan incelenen dokümanlara dayandırılmış ve yorumların veri temelli olmasına özen gösterilmiştir. Belge inceleme yoluyla elde edilen veriler, betimsel analiz sürecinde sistematik biçimde ele alınmış ve bulgular metinlerden elde edilen verilerle desteklenmiştir. Ayrıca analiz sürecine alan uzmanı beş araştırmacının dâhil edilmesi, elde edilen bulguların doğruluğunu ve inandırıcılığını güçlendirmiştir.

Araştırmanın aktarılabilirliğini sağlamak amacıyla çalışma kapsamı, veri seti ve araştırma süreci ayrıntılı biçimde tanımlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın veri setini, 2024–2025 eğitim-öğretim yılında okutulan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitaplarının 1. ve 2. kitaplarında yer alan okuma metinleri oluşturmaktadır. Araştırma sürecinin ayrıntılı biçimde sunulması, benzer çalışmalar gerçekleştirecek araştırmacılar için karşılaştırma yapma imkânı sunmaktadır.

Araştırmada tutarlılığı sağlamak amacıyla veri analizi süreci sistematik bir şekilde yürütülmüştür. Verilerin betimsel analiz yoluyla incelenmesi sürecinde kodlama işlemleri birden fazla araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kodlayıcılar arasındaki uyumun belirlenmesi amacıyla Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen Güvenirlik = $\text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}) \times 100$ formülü kullanılmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda kodlayıcılar arası güvenirlik oranı %94 olarak bulunmuştur. Bu oranın yüksek olması, analiz sürecinin tutarlı olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın teyit edilebilirliğini sağlamak amacıyla veri toplama ve analiz süreci ayrıntılı biçimde raporlanmış, elde edilen bulguların doğrudan verilerle ilişkilendirilmesine özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda araştırmacının yorumlarının verilerle desteklenmesine dikkat edilmiş ve araştırma süreci şeffaf bir biçimde sunulmuştur.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, okunabilirlik açısından incelenen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndan elde edilen bulgulara ve bu bulgular sonucunda yapılan yorumlara yer verilmiştir. Bu bölümde ders kitabındaki metinlerin temalara göre dağılımları, metin isimleri, metin türleri, hece, sözcük ve tümce sayıları ile ortalama kelime uzunlukları, ortalama cümle uzunlukları, okunabilirlik puanları ve okunabilirlik düzeyleri tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Ders kitabındaki metinler “Çetinkaya- Uzun Okunabilirlik Formülü” ve “Ateşman Okunabilirlik Formülü” kullanılarak okunabilirlik düzeyleri bakımından incelenmiştir. Elde edilen veriler, her bir okunabilirlik formülüne göre ayrı tablolar biçiminde belirtilmiş ve yorumlanmıştır. Şiir metninin okunabilirlik durumu belirlenirken tümceler esas alınmıştır.

4.1. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Oyun Dünyası Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Oyun Dünyası temasında yer alan “Topsuz Basketbol Oyunu, Bir İp Bul, Oyuna Başla!, Öğretmenin Sevinci, Oyuncakların Oyuna Olmak” metinlerinin okunabilirlik düzeyleri Çetinkaya-Uzun ve Ateşman formüllerine göre incelenmiştir. Metinlerin güçlük düzeyleri tablolar hâlinde belirtilmiştir.

Tablo 9. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
Oyun Dünyası	Topsuz Basketbol Oyunu	Öyküleyici Metin	1134	432	73	2,62	5,91	44,86	Eğitsel Düzey
Oyun Dünyası	Bir İp Bul, Oyuna Başla!	Bilgilendirici Metin	1388	520	56	2,66	9,28	40,44	Eğitsel Düzey
Oyun Dünyası	Öğretmenin Sevinci	Öyküleyici Metin	2110	780	108	2,70	7,22	41,51	Eğitsel Düzey
Oyun Dünyası	Oyuncakların Oyuna Olmak	Şiir	247	90	12	2,74	7,5	40,22	Eğitsel Düzey

Tablo 9'da yer alan veriler, Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülüne göre “Topsuz Basketbol Oyunu” başlıklı öyküleyici metnin 44,86, “Bir İp Bul, Oyuna Başla!” başlıklı bilgilendirici metnin 40,44,

“Öğretmenin Sevinci” başlıklı öyküleyici metnin 41,51 ve “Oyuncakların Oyuncağı Olmak” başlıklı şiir metninin 40,22 okunabilirlik puanı ile eğitsel düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Eğitsel düzey formül açıklamasına göre 8 ve 9.sınıf düzeyi olarak anlaşılmaktadır (Çetinkaya, 2010).

Tablo 10. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OKU	OCU	OP	OD
Oyun Dünyası	Topsuz Basketbol Oyunu	Öyküleyici Metin	1134	432	73	2,62	5,91	77,92	Kolay
Oyun Dünyası	Bir İp Bul, Oyuna Başla	Bilgilendirici Metin	1388	520	56	2,66	9,28	67,35	Orta Güçlüt e
Oyun Dünyası	Öğretmenin Sevinci	Öyküleyici Metin	2110	780	108	2,70	7,22	71,29	Kolay
Oyun Dünyası	Oyuncakların Oyuncağı Olmak	Şiir	247	90	12	2,74	7,5	68,99	Orta Güçlük

Tablo 10’da yer alan veriler, Ateşman okunabilirlik formülüne göre “Topsuz Basketbol Oyunu” başlıklı öyküleyici metnin 77,92 ve “Öğretmenin Sevinci” başlıklı öyküleyici metin 71,29 okunabilirlik puanı ile kolay; “Bir İp Bul, Oyuna Başla!” başlıklı bilgilendirici metnin 67,35 ve “Oyuncakların Oyuncağı Olmak” başlıklı şiir metninin 68,99 okunabilirlik puanı ile orta güçlükte okunabilir olduğunu göstermektedir. Ateşman formülüne göre kolay ve orta güçlükte okunabilirlik düzeyi olarak anlaşılmaktadır (Ateşman, 1997).

4.2. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Atatürk’ü Tanımak Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Atatürk’ü Tanımak temasında yer alan “Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar, Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa, Atatürk ve Çiftlik, Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan’da Çocuk” metinlerinin okunabilirlik düzeyleri Çetinkaya- Uzun ve Ateşman formüllerine göre incelenmiştir. Metinlerin güçlük düzeyleri tablolar hâlinde belirtilmiştir.

Tablo 11. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
Atatürk'ü Tanımak	Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Bilgilendirici Metin	1323	509	52	2,59	9,78	41,77	Eğitsel Düzey
Atatürk'ü Tanımak	Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Öyküleyici Metin	2520	955	116	2,63	8,23	42,25	Eğitsel Düzey
Atatürk'ü Tanımak	Atatürk ve Çiftlik	Bilgilendirici Metin	1084	417	29	2,59	14,37	37,30	Eğitsel Düzey
Atatürk'ü Tanımak	Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk	Bilgilendirici Metin	786	293	38	2,68	7,71	41,62	Eğitsel Düzey

Tablo 11'de yer alan veriler, Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülüne göre "Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar" başlıklı bilgilendirici metnin 41,77, "Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa" başlıklı öyküleyici metnin 42,25, "Atatürk ve Çiftlik" başlıklı bilgilendirici metnin 37,3 yine "Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk" başlıklı bilgilendirici metnin 41,62 okunabilirlik puanı ile eğitsel düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Eğitsel düzey, formül açıklamasına göre 8 ve 9. sınıf düzeyi olarak anlamlandırılmaktadır (Çetinkaya, 2010).

Tablo 12. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OKU	OCU	OP	OD
Atatürk'ü Tanımak	Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Bilgilendirici Metin	1323	509	52	2,59	9,78	68,85	Orta Güçlükte
Atatürk'ü Tanımak	Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Öyküleyici Metin	2520	955	116	2,63	8,23	71,32	Kolay
Atatürk'ü Tanımak	Atatürk ve Çiftlik	Bilgilendirici Metin	1084	417	29	2,59	14,37	56,85	Orta Güçlükte
Atatürk'ü Tanımak	Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk	Bilgilendirici Metin	786	293	38	2,68	7,71	70,92	Kolay

Tablo 12 incelendiğinde Ateşman okunabilirlik formülüne göre "Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar" başlıklı bilgilendirici metnin 68,85 ve "Atatürk ve Çiftlik" başlıklı bilgilendirici metnin 56,85 okunabilirlik puanı ile orta güçlükte, "Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa" başlıklı

öyküleyici metnin 71,32 ve “Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan’da Çocuk” başlıklı bilgilendirici metin 70,92 okunabilirlik puanı ile kolay düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Ateşman formülüne göre orta güçlük ve kolay okunabilirlik düzeyi olarak anlandırılmaktadır (Ateşman, 1997).

4.3. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Duygularımı Tanıyorum Temasında Yer Alan

Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Duygularımı Tanıyorum temasında yer alan “Duygularımız, Her Yüreğe Nakış Gerek, Türkiye, Dilek Kuşu” metinlerinin okunabilirlik düzeyleri Çetinkaya- Uzun ve Ateşman formüllerine göre incelenmiştir. Metinlerin güçlük düzeyleri tablolar hâlinde belirtilmiştir.

Tablo 13. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
Duygularımı Tanıyorum	Duygularımız	Bilgilendirici Metin	815	266	22	3,06	12,09	27,46	Engelli Düzey
Duygularımı Tanıyorum	Her Yüreğe Nakış Gerek	Öyküleyici Metin	1575	595	95	2,64	6,26	43,95	Eğitsel Düzey
Duygularımı Tanıyorum	Türkiye	Şiir	270	104	16	2,59	6,5	45,04	Eğitsel Düzey
Duygularımı Tanıyorum	Dilek Kuşu	Öyküleyici Metin	1441	558	62	2,58	9	42,97	Eğitsel Düzey

Tablo 13 incelendiğinde Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülüne göre “Her Yüreğe Nakış Gerek” başlıklı öyküleyici metnin 43,95, “Dilek Kuşu” başlıklı öyküleyici metnin 42,97 ve “Türkiye” başlıklı şiir metni 45,04 okunabilirlik puanı ile eğitsel düzey okunabilir; “Duygularımız” başlıklı bilgilendirici metin 27,46 okunabilirlik puanı ile engelli düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Eğitsel düzey, formül açıklamasına göre 8 ve 9. sınıf düzeyi, engelli düzey 10, 11 ve 12. sınıf düzeyi olarak anlandırılmaktadır (Çetinkaya, 2010).

Tablo 14. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OKU	OCU	OP	OD
Duygularımı Tanıyorum	Duygularımız	Bilgilendirici Metin	815	266	22	3,06	12,09	44,17	Zor
Duygularımı Tanıyorum	Her Yüreğe Nakış Gerek	Öyküleyici Metin	1575	595	95	2,64	6,26	76,13	Kolay
Duygularımı Tanıyorum	Türkiye	Şiir	270	104	16	2,59	6,5	77,5 5	Kolay
Duygularımı Tanıyorum	Dilek Kuşu	Öyküleyici Metin	1441	558	62	2,58	9	71,58	Kolay

Tablo 14 incelendiğinde Ateşman okunabilirlik formülüne göre “Her Yüreğe Nakış Gerek” başlıklı öyküleyici metnin 76,13 ve “Dilek Kuşu” başlıklı öyküleyici metin 71,58 okunabilirlik puanı ile kolay; “Türkiye” başlıklı şiir metni 77,55 okunabilirlik puanı ile orta güçlükte, “Duygularımız” başlıklı bilgilendirici metin 44,17 okunabilirlik puanı ile zor düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Ateşman formülüne göre kolay, orta güçlük ve zor okunabilirlik düzeyi olarak anlamlandırılmaktadır (Ateşman, 1997).

4.4. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Geleneklerimiz Temasında Yer Alan Okuma

Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Geleneklerimiz temasında yer alan “Nasreddin Hoca, Misafir Odası, Çömlekçilik, Kırık At” metninin okunabilirlik düzeyleri Çetinkaya- Uzun ve Ateşman formüllerine göre incelenmiştir. Metinlerin güçlük düzeyleri tablolar hâlinde belirtilmiştir.

Tablo 15. Metinlerin Çetinkaya-Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
Geleneklerimiz	Nasreddin Hoca	Bilgilendirici Metin	994	366	56	2,71	6,53	41,90	Eğitsel Düzey
Geleneklerimiz	Misafir Odası	Şiir	270	82	7	3,29	11,71	21,88	Engelli Düzey
Geleneklerimiz	Çömlekçilik	Bilgilendirici Metin	1836	666	55	2,75	12,10	35,42	Eğitsel Düzey
Geleneklerimiz	Kırık At	Şiir	378	187	37	2,02	5,05	61,38	Bağımsız Okuma

Tablo 15 incelendiğinde Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülüne göre “Kırık At” başlıklı şiir metni 61,38 okunabilirlik puanı ile bağımsız okuma, “Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin 41,90 ve “Çömlekçilik” adlı bilgilendirici metin 35,42 okunabilirlik puanı ile eğitsel düzey, “Misafir Odası” başlıklı şiir metni 21,88 okunabilirlik puanı ile engelli düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Bağımsız okuma, formül açıklamasına göre 5, 6 ve 7. sınıf; eğitsel düzey, 8 ve 9. sınıf; engelli düzey, 10, 11 ve 12. sınıf düzeyi olarak anlamlandırılmaktadır (Çetinkaya, 2010).

Tablo 16. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
Geleneklerimiz	Nasreddin Hoca	Bilgilendirici Metin	994	366	56	2,71	6,53	72,65	Kolay
Geleneklerimiz	Misafir Odası	Şiir	270	82	7	3,29	11,71	35,96	Zor
Geleneklerimiz	Çömlekçilik	Bilgilendirici Metin	1836	666	55	2,75	12,10	56,46	Orta Güçlükte
Geleneklerimiz	Kırık At	Şiir	378	187	37	2,02	5,05	104,42	Çok Kolay

Tablo 16 incelendiğinde Ateşman formülüne göre “Kırık At” başlıklı şiir metni 104,42 okunabilirlik puanı ile çok kolay, “Nasreddin Hoca” başlıklı bilgilendirici metin 72,65 okunabilirlik puanı ile kolay, “Çömlekçilik” başlıklı bilgilendirici metin 56,46 okunabilirlik puanı ile orta güçlükte, “Misafir Odası” başlıklı şiir metni 35,96 okunabilirlik puanı ile zor düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Ateşman formülüne göre çok kolay, kolay, orta güçlükte ve zor okunabilirlik düzeyi olarak anlamlandırılmaktadır (Ateşman, 1997).

4.5. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki İletişim ve Sosyal İlişkiler Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasında yer alan “Ev, Tatlı Günler, Gülü İncitme Gönül, Herkes Önemli” metinlerinin okunabilirlik düzeyleri Çetinkaya- Uzun ve Ateşman formüllerine göre incelenmiştir. Metinlerin güçlük düzeyleri tablolar hâlinde belirtilmiştir.

Tablo 17. Metinlerin Çetinkaya-Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Ev	Bilgilendirici Metin	919	340	36	2,70	9,44	39,41	Eğitsel Düzey
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Tatlı Günler	Bilgilendirici Metin	1106	416	52	2,65	8	41,96	Eğitsel Düzey
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Gülü İncitme Gönül	Şiir	119	57	14	2,08	4,07	60,61	Bağımsız Okuma
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Herkes Önemli	Öyküleyici Metin	465	177	25	2,62	7,08	43,67	Eğitsel Düzey

Tablo 17 incelendiğinde Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülüne göre “Ev” başlıklı bilgilendirici metnin 39,41, “Tatlı Günler” başlıklı bilgilendirici metin 41,96 ve “Herkes Önemli” başlıklı öyküleyici metin 43,67 okunabilirlik puanı ile eğitsel düzey; “Gülü İncitme Gönül” başlıklı şiir metni 60,61 okunabilirlik puanı ile bağımsız okuma düzeyinde okunabilir olduğunu göstermektedir. Eğitsel düzey, formül açıklamasına göre 8 ve 9. sınıf; bağımsız okuma, 5, 6 ve 7. sınıf düzeyi olarak anlamlandırılmaktadır (Çetinkaya, 2010).

Tablo 18. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Ev	Bilgilendirici Metin	919	340	36	2,70	9,44	65,58	Orta Güçlükte
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Tatlı Günler	Bilgilendirici Metin	1106	416	52	2,65	8	71,13	Kolay
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Gülü İncitme Gönül	Şiir	119	57	14	2,08	4,07	104,32	Çok Kolay
İletişim ve Sosyal İlişkiler	Herkes Önemli	Öyküleyici Metin	465	177	25	2,62	7,08	74,80	Kolay

Tablo 18 incelendiğinde Ateşman formülüne göre “Gülü İncitme Gönül” başlıklı şiir metni 104,32 okunabilirlik puanı ile çok kolay, “Tatlı Günler” başlıklı bilgilendirici metin 71,13 ve “Herkes Önemli” başlıklı öyküleyici metin 74,80 okunabilirlik puanı ile kolay, “Ev” başlıklı bilgilendirici metin 65,58 okunabilirlik puanı ile orta güçlükte okunabilir olduğunu göstermektedir. Ateşman formülüne göre çok kolay, kolay ve orta güçlükte okunabilirlik düzeyi olarak anlaşılmaktadır (Ateşman, 1997).

4.6. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki Sağlıklı Yaşıyorum Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyine İlişkin Bulgular ve Yorum

Sağlıklı Yaşıyorum temasında yer alan “Haydi Doğa Yürüyüşüne!, Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?, Obezite, Atlı Cirit” metinlerinin okunabilirlik düzeyleri Çetinkaya- Uzun ve Ateşman formüllerine göre incelenmiştir. Metinlerin güçlük düzeyleri tablolar hâlinde belirtilmiştir.

Tablo 19. Metinlerin Çetinkaya- Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeyi

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
Sağlıklı Yaşıyorum	Haydi Doğa Yürüyüşüne!	Bilgilendirici Metin	1099	417	27	2,63	15,44	35,33	Eğitsel Düzey
Sağlıklı Yaşıyorum	Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Bilgilendirici Metin	2070	793	87	2,61	9,11	42,13	Eğitsel Düzey
Sağlıklı Yaşıyorum	Obezite	Bilgilendirici Metin	1140	397	31	2,87	12,80	31,76	Engelli Düzey
Sağlıklı Yaşıyorum	Atlı Cirit	Bilgilendirici Metin	1748	647	61	2,70	10,60	38,31	Eğitsel Düzey

Tablo 19 incelendiğinde Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülüne göre “Haydi Doğa Yürüyüşüne!” başlıklı bilgilendirici metin 35,33, “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” başlıklı bilgilendirici metin 42,13, “Atlı Cirit” başlıklı bilgilendirici metin 38,31 okunabilirlik puanı ile eğitsel düzey, “Obezite” başlıklı bilgilendirici metin 31,76 okunabilirlik puanı ile engelli düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. Eğitsel düzey, formül açıklamasına göre 8 ve 9. sınıf; engelli düzey, 10, 11 ve 12. Sınıf düzeyi olarak anımlandırılmaktadır (Çetinkaya, 2010).

Tablo 20. Metinlerin Ateşman formülüne göre okunabilirlik düzeyleri

Tema	Metnin Adı	Metnin Türü	Hece	Sözcük	Tümce	OSU	OTU	OP	OD
Sağlıklı Yaşıyorum	Haydi Doğa Yürüyüşüne!	Bilgilendirici Metin	1099	417	27	2,63	15,44	52,63	Orta Güçlükte
Sağlıklı Yaşıyorum	Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Bilgilendirici Metin	2070	793	87	2,61	9,11	70,16	Kolay
Sağlıklı Yaşıyorum	Obezite	Bilgilendirici Metin	1140	397	31	2,87	12,80	50,03	Orta Güçlükte
Sağlıklı Yaşıyorum	Atlı Cirit	Bilgilendirici Metin	1748	647	61	2,70	10,60	62,60	Orta Güçlükte

Tablo 20 incelendiğinde Ateşman formülüne göre “Haydi Doğa Yürüyüşüne!” başlıklı bilgilendirici metin 52,63, “Obezite” başlıklı bilgilendirici metin 50,03, “Atlı Cirit” başlıklı bilgilendirici metin 62,60 okunabilirlik puanı ile orta güçlükte, “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?” başlıklı bilgilendirici metin 70,16 okunabilirlik puanı ile kolay düzeyde okunabilir olduğunu göstermektedir. “Ateşman formülüne göre kolay ve orta güçlükte okunabilirlik düzeyi olarak anımlandırılmaktadır” (Ateşman, 1997, s. 74).

Okunabilirlik formülleri sayısal veriler sunmasına rağmen, kelimelerin zorluk düzeyini belirlemede elde edilen sonuçların tek başına geçerli ve güvenilir kabul edilemeyeceği alanyazında kabul edilen bir gerçektir.

Bu çalışmada, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki okuma metinleri, Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi içinde incelenmiştir. Metinler tema sırasına göre ele alınmış, değerlerin görülme sıklığına göre sıralama yapılmıştır. Metnin bütünlüğünün bütün değerleri kapsayıcı nitelikte olabileceği gerçeği gözden uzak tutulmamıştır. Bazı cümlelerde birden fazla değer aynı anda yer aldığı da gözlemlenmiştir. MMTDÖP açıklamasına uygun olarak: “Değerlerin ilgili olduğu alana karar verilirken daha çok katkı sağladığı alan dikkate alınmıştır. Erdem- Değer-Eylem Çerçevesi; eğitim öğretimde mutlaka yer alması gereken değerleri içermesi açısından sade, değer alanları ve değerlerin birbirleriyle ilişkileri açısından tutarlı, kolay uygulanabilir olması açısından da kullanılabilir

olarak tasarlanmıştır.”(<https://tymm.meb.gov.tr>). Metinde ve metne bağılı etkinliklerde değerler belirlenirken ön plana çıkan değer esas alınmıştır. Bir metin parçası sadece bir değer içinde sınıflandırılmıştır. Bu bölümde kitapta öne çıkan adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik değerlerine yer verilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı, güz ve bahar yarıyılı esasına göre düzenlenen 2 kitap biçiminde yayımlanmıştır. Ders kitabında 6 tema ve 24 metin yer almaktadır. Çalışmaya serbest okuma metinleri dâhil edilmiş, dinleme metinleri dışarıda bırakılmıştır. Her temada farklı değerler ön plana çıktığı için temalar ayrı tablolar hâlinde oluşturulmuştur. Bütün temalar incelendikten sonra elde edilen bulgular birleştirilip Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Türkçe ders kitabındaki değerlere ilişkin genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırma kapsamında, ders kitabında yer alan metinler tematik bütünlük içinde incelenmiş ve her tema altında işlenen değerler tespit edilmiştir. Elde edilen veriler tablolarla desteklenerek sistematik bir biçimde sunulmuştur. Bulgular, çalışmanın amacı ve alt problemleriyle ilişkili olarak düzenlenmiş ve her tema ayrı ayrı ele alınmıştır.

4.7. Oyun Dünyası Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular

Türkçe ders kitabındaki ilk tema olan *Oyun Dünyası* temasında 2 öyküleyici, 1 bilgilendirici ve 1 şiir türünde olmak üzere toplam 4 okuma metni yer almaktadır. Bu 4 okuma metninde toplam 8 sorumluluk değerinin yer aldığı belirlenmiştir.

Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

“Geçen yıl sekiz tane yapmıştım da, birkaç çocuk açıkta kalmıştı. Yetmeyecek olursa bir daha, bir daha yaparım, öyle çok malzemem var ki...” (Sorumluluk, MEB, s. 52).

“Artık giyinmeliyim, çocuklarımın beni bahçe kapılarında ya da pencere önlerinde beklediklerini biliyorum” (Sorumluluk, MEB, s. 53).

“Yalnız yaşıyorum, çocuklarım ve torunlarım yok ama bu semtin tüm çocukları benim torunlarım, kopamadığım öğrencilerim” (Sorumluluk, MEB, s. 53).

“Üzülme, dedim. Sana yeniden yapacağım. Hem öyle kocaman, öyle güzel olacak ki, gökyüzünde süzülürken tüm kuşlar onu kıskanacak” (Sorumluluk, MEB, s. 55).

“Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sorumluluk çatı değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Problemler onu yıldırılmazdı. Pes etmek ona göre değildi. Her zaman, her yerde bir çözüm üretebileceğine inanıyordu” (Sorumluluk, MEB, s. 26).

“–Keşke patlamasaydı, diyorlardı.

Moni o esnada “Ne yapabilirim acaba? diye düşünüyordu” (Sorumluluk, MEB, s. 26).

“Maçın en heyecanlı anında top patladı diye maçı bitiremezlerdi. Bu oyunun devam etmesi için bir çözüm bulmaları gerekiyordu” (Sorumluluk, MEB, s. 26).

“Oyuncakların Oyuncağı Olmak” adlı şiir incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Söyle baba,

Kim kurtaracak çocukları

Sanal oyuncakların

Oyuncağı olmaktan kim?” (Sorumluluk, MEB, s.72).

Oyun Dünyası temasındaki “Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metinde estetik değeri ile ilgili yedi bulgu elde edilmiştir.

“Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metin incelendiğinde estetik değeri ile ilgili yedi bulgu belirlenmiştir:

“Gözlerimi odanın içinde dolandırırken, çevreme serpiştirdiğim rengârenk uçurtmalara sevinçle baktım” (Estetik, MEB, s. 52).

“Bir gökkuşağını anımsatan upuzun ve rengârenk kuyruklarıyla yerde, masanın, sandalyelerin üzerinde duran uçurtmalarımı parmağımı uzatarak, tek tek saydım” (Estetik, MEB, s. 52).

“Gökyüzü onlarla doldu, sanki güneş yedi rengini salıvermiş de mora, turuncuya, kızıla boyamıştı bu sonsuz boşluğu” (Estetik, MEB, s. 54).

“Sanki gökyüzüne renkli bir tül çekilmiş,” diye ilave etti Onur (Estetik, MEB, s. 54).

“Bakın, bakın! Kuyruklarını nasıl da iki yana ahenkle sallıyorlar!” (Estetik, MEB, s. 54).

“Yanlarından geçen bir uçurtma ile havalanan leylekler, bu rengârenk uçurtmaların içinde ahenkle kanat çırpıp bir kaybolup, bir çıkıyorlardı” (Estetik, MEB, s. 55).

“Leyleklere, mavi bir atlas gibi parlayan gökyüzüne ve papatyalı tepelere uzun uzun baktım” (Estetik, MEB, s. 55).

Oyun Dünyası temasındaki “Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metinde adalet değeri ile ilgili altı bulgu elde edilmiştir.

“Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde adalet değeri ile ilgili altı bulgu belirlenmiştir:

“Oyunu en az 5 oyuncuyla oynamanızı öneririz. Ortada ipi çevirecek bir oyuncu belirlenir. Diğer oyuncular ip çeviricinin çevresinde, ipin yetişebileceği uzaklıkta bir çember oluşturulur ve çember üzerinde yerleri işaretlenir. İp çevirici, elinde ipi tutarak bulunduğu yerde dönmeye başlar. Oyuncular, çevrilen ipe değmemek için olduğu yerde zıplar. Kim ipe değerse ortaya geçer ve ip çevirici olur” (Adalet, MEB, s. 39).

“Önce eşit sayıda oyuncudan oluşan takımlar oluşturur” (Adalet, MEB, s. 39).

“Ardından yarış alanının sınırları belirlenir” (Adalet, MEB, s. 39).

“İlk önce hangi takım koşuyu tamamlarsa o takım yarışı kazanır” (Adalet, MEB, s. 39).

“İplerin sonuna bir hedef konulur ve iplere değmeden aralarından geçerek hedefe ulaşmaya çalışılır” (Adalet, MEB, s. 39).

“Ancak ipiniz düğüm olduğunda yani artık farklı biçimler yapamadığınızda oyun biter” (Adalet, MEB, s. 40).

Oyun Dünyası temasındaki iki metinde özgürlük değeri ile ilgili altı bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde özgürlük değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Hayalimizde istediğimiz her şeye sahip olabiliriz. Bir roketle binip uzaya gidebiliriz. Bir gemiye atlayıp dev dalgaları aşabiliriz. Oyunda neye ihtiyacımız varsa çantamızdan onu çıkarabiliriz. Hemen ona sahip olabiliriz” (Özgürlük, MEB, s. 27).

“Elbette ortada bir buz, sargı bezi, sedye, ambulans falan yoktu. Siren sesini de Moni çıkarmıştı. Bu bir oyundu. Oyun oynamanın en keyifli yanı da sanki gerçekten varmış gibi yapmaktan geçiyordu” (Özgürlük, MEB, s. 28).

“Mete, saha kenarında keyifle gülümsüyordu. Oyun oynarken özgürdü çünkü. Bu, çoooooook eğlenceliydi. Mete de eğlencenin tadını doyasıya çıkarıyordu” (Özgürlük, MEB, s. 28).

“Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metin incelendiğinde özgürlük değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Koyuverin uçurtmalarınızı! Koyuverin rüzgâra karşı!.. Gökyüzünde martılar gibi süzülünler, göğün rengine karışın uçurtmalarınızın rengi!” diye haykırıyorum. Yoksa çocuklardan daha mı heyecanlıyım? Bu heyecanım çocuklara da yansdı. Onlara da bağıyor, çağırıyor, neşeli çığlıkları kırlarda yankılanıyor (Özgürlük, MEB, s. 54).

“Papatyalı tepelere ulaştığımızda, uçurtmalarımızı hep birlikte baharın ılık rüzgârlarına karşı bıraktık. Onlar gittikçe yükseliyor, renkli kuşlar gibi süzülüyorlar” (Özgürlük, MEB, s. 54).

“Sanki bu uçurtmalarla birlikte göğün maviliğini kucaklamak istiyorum” (Özgürlük, MEB, s. 55).

Oyun Dünyası temasındaki iki metinde sabır değeri ile ilgili altı bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sabır değeri ile ilgili beş bulgu belirlenmiştir:

“Durun!.. Durun! diye bağırdım. Hepinize yetecek kadar var, sabırsız olmayın. Şu mor renkli uçurtma senin Can” (Sabır, MEB, s. 54).

“Beş gündür bu uçurtmalarla uğraşıyor, onları çocukların hoşuna gidecek biçimlere sokmaya çalışıyorum” (Sabır, MEB, s. 52).

“Heyecanlı ve sabırsız olduklarını da” (Sabır, MEB, s. 53).

“Bir anda çevremi sarıp bağırıp çağırmaya, uçurtmalarına kavuşmak için sabırsızca tepinmeye başladılar” (Sabır, MEB, s. 53).

“Şimdi istiyorum!” dedi ağlamaklı bir sesle. “Şimdi!” (Sabır, MEB, s. 55).

“Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sabır değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Ağaçlara ipler karmaşık bir biçimde bağlanır” (Sabır, MEB, s. 39).

Oyun Dünyası temasındaki “Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metinde dostluk değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir.

“Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde dostluk değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Çocuklar arasında neşeli bir koşuşturmaca başladı” (Dostluk, MEB, s. 27).

“Topu sektirdiler. Birbirlerine pas attılar” (Dostluk, MEB, s. 27).

“Hatta Mete kendini o kadar oyuna kaptırdı ki bir anda acı içerisinde yerde kıvrınmaya başladı.

İnci, panikle bağırды:

–Ahhh! Hayır! Mete topa bastı. Acil durum! Sağlık görevlileri, buraya lütfen! (Dostluk, MEB, s. 27).

Oyun Dünyası temasındaki “Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metinde sevgi değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir.

“Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Ohh... Nihayet uçurtmalarım afacan sahiplerini buldu. Çok mutluyum, çocuklar gibi seviniyorum” (Sevgi, MEB, s. 54).

“Bana bu çocuksu heyecanı veren, papatyalı tepeler mi, yoksa içimde birer tomurcuk gibi açan çocuklar mı?” (Sevgi, MEB, s. 54).

“Kendimi tekrar uçurtmalara ve çocuklara verdim” (Sevgi, MEB, s. 55).

Oyun Dünyası temasındaki “Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metinde mütevazılık değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir.

“Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde mütevazılık değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Üstelik bahsedeceğimiz oyunların tümü için gerekli tek bir malzeme var: ip” (Mütevazılık, MEB, s. 38).

“Üstelik sadece oyunlar değil, bir iple yapabileceğiniz birçok aktivite var” (Mütevazılık, MEB, s. 38).

“Sadece birkaç iple bile güzel zaman geçirilebiliyor, değil mi?” (Mütevazılık, MEB, s. 40).

Oyun Dünyası temasındaki “Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metinde dürüstlük değeri ile ilgili iki bulgu elde edilmiştir.

“Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde dürüstlük değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Mete, yerde o kadar inandırıcı bir şekilde kıvranıyordu ki görenler gerçekten de topa basıp düştüğünü zannedebilirdi” (Dürüstlük, MEB, s. 27).

Bir ara Moni, “Mete, gerçekten topa mı bastı acaba?” diye şüpheye düştü (Dürüstlük, MEB, s. 27).

Oyun Dünyası temasındaki iki metinde yardımseverlik değeri ile ilgili birer bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular metin sırası dikkate alınarak verilmiştir.

“Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Bir siren sesi duyuldu. Moni, İnci ve Taci sağlık görevlisi olup ambulansla olaya yerine geldi. Mete’nin ayağına buz tuttular. İncinen bileğini sargı beziyle titizlikle sardılar. Mete’yi sedyeye saha kenarına aldılar” (Yardımseverlik, MEB, s. 27).

“Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Böyle bir durumda size yardımcı olacak birkaç oyun fikriyle geldik” (Yardımseverlik, MEB, s. 38).

Oyun Dünyası temasındaki “Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metinde saygı değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Öğretmenin sevinci” adlı öyküleyici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir.

“Haydi çocuklar! Öğretmen dedeniz geldi!.. Uçurtmalarınız geldi!..” (Saygı, MEB, s. 53).

Oyun Dünyası temasındaki “Oyuncakların Oyuncağı Olmak” adlı şiir metninde aile bütünlüğü değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Oyuncakların Oyuncağı Olmak” adlı şiir incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

*“Girer girmez müzeden içeri
Ödünç alır babam
Tahta attan çocukluğunu geri”* (Aile bütünlüğü, MEB, s. 72).

Oyun Dünyası temasındaki “Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metinde çalışkanlık değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Topsuz Basketbol Oyunu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

– Topsuz basketbol maçı yağabiliriz, dedi Moni. Basketbol oynamak için bir topa ihtiyacımız yok (Çalışkanlık, MEB, s. 27).

Oyun Dünyası temasındaki “Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metinde merhamet değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Öğretmenin Sevinci” adlı öyküleyici metin incelendiğinde merhamet değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Minicik öğrenciler benden bir şey satın aldıklarında, ellerindeki paraya değil, sadece o küçük, aydınlık yüzlere bakardım” (Merhamet, MEB, s. 53).

Oyun Dünyası temasındaki “Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Bir İp Bul, Oyuna Başla!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Daha fazla hareket etmek, rekabeti biraz daha artırmak istiyorsanız ip atlamalı bayrak koşusunu deneyebilirsiniz” (Sağlıklı Yaşam, MEB, s. 39).

Tablo 21. Oyun Dünyası temasındaki değerler

Değerler	Topsuz Oyunu	Basketbol	Bir İp Bul, Oyuna Başla!	Öğretmenin Sevinci	Oyuncakların Olmak	Oyuncağı
Sorumluluk	3	-	-	4	1	-
Estetik	-	-	-	7	-	-
Özgürlük	3	-	-	3	-	-
Adalet	-	6	-	-	-	-
Sabır	-	1	5	-	-	-
Dostluk	3	-	-	-	-	-
Mütevazılık	-	3	-	-	-	-
Dürüstlük	2	-	-	-	-	-
Yardımseverlik	1	1	-	-	-	-
Sevgi	-	-	2	-	-	-
Çalışkanlık	1	-	-	-	-	-
Merhamet	-	-	1	-	-	-
Saygı	-	-	1	-	-	-
Sağlıklı Yaşam	-	1	-	-	-	-
Aile Bütünlüğü	-	-	-	-	1	-
Toplam	13	12	23	2	2	-

Tablo 21’de görüldüğü gibi Oyun Dünyası temasında en fazla sorumluluk değerine en az aile bütünlüğü, çalışkanlık, merhamet ve sağlıklı yaşam değerlerine yer verildiği görülmüştür.

4.8. Atatürk’ü Tanımak Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular

Atatürk’ü tanımak temasındaki “Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metinde vatanseverlik değeri ile ilgili on iki bulgu belirlenmiştir.

“Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde vatanseverlik değeri ile ilgili on iki bulgu belirlenmiştir:

“Kadınlar, çocuklar vatansız kalmasın diye gidiyoruz cepheye” (Vatanseverlik, MEB, s.91).

“Ananı, babanı, telli duvaklı gelin gittiğin kocanın mezarını bırakıp da gelmedin mi Manastır’dan?” (Vatanseverlik, MEB, s. 91).

“Sen de içini rahat tut ana, bizler de bu peygamber ocağında, vatanımızı zalimlerden kurtaracağımız günü ipe çekmekteyiz” (Vatanseverlik, MEB, s. 91).

“Hele bir çıksınlar karşımıza, bizi yurdumuzdan edenlere Anadolu’yu yar etmeyeceğimizi göstereceğiz” (Vatanseverlik, MEB, s. 91).

“Vatansız kalmayacak, garip kuşlar gibi ordan oraya savrulmayacak bizim evlatlarımız” (Vatanseverlik, MEB, s. 91).

“Üst baş perişan hepsinde ama hepsinin yüreği vatan aşkıyla çarpar” (Vatanseverlik, MEB, s. 91).

“Hür bir memlekette yaşama özlemiyle dolu, cepheye uğurluyorlar sevdiklerini” (Vatanseverlik, MEB, s. 91).

Belki elindeki son unla yaptığı o ekmeği ama olsun. “VATAN SAĞ OLSUN!” (Vatanseverlik, MEB, s. 91).

“Anadolu’nun bu cömert analarının doğurduğu Mehmetçiğin bileğini kimse bükemez ana, korkmayasın” (Vatanseverlik, MEB, s. 92).

“Yine de boğazımızdan bir lokma sıcak aş geçiyor ya, Allah ordumuza zeval vermesin” (Vatanseverlik, MEB, s. 92).

“İnşallah yakında vatanımızı kurtarmak için bizde üzerimize düşeni yapacağız” (Vatanseverlik, MEB, s. 92).

“İçini ferah tut, oğlun yakında Türk askerleriyle beraber bayrağı Şarkışla’ya dikecek” (Vatanseverlik, MEB, s. 92).

Atatürk’ü tanımak temasındaki üç metinde sorumluluk değeri ile ilgili 12 bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili beş bulgu belirlenmiştir:

“Ama ne yazık ki o çok fakir bir ailenin çocuğuydu. Onun okul yerine dağlarda sığırtmaçlık yaparak ailesinin bütçesine katkıda bulunması gerekiyordu” (Sorumluluk, MEB, s. 100).

“Yıl 1929’du. Güzel bir eylül sabahında, Mustafa erkenden uyandı. Sığırları otlatması gerekiyordu” (Sorumluluk, MEB, s. 100).

“Tek isteği bir an önce sığırlarını otlatıp evine dönmektir” (Sorumluluk, MEB, s. 100).

“Ülkemizin geleceğinin parlak olması için tüm çocukların çok iyi yetiştirilip topluma kazandırılması gerektiğini düşünüyordu” (Sorumluluk, MEB, s. 102).

“Ailesinin de onayını aldıktan sonra Beşiktaş’taki 19. İlk mektep’e yolladı” (Sorumluluk, MEB, s. 103).

“Atatürk ve Çiftlik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

“Atatürk, daha 1925 yılında tarımcılarına, bir çiftlik arazisi için yer araştırmaları emrini verdiği geleceği ve halkının mutluluğunu düşünüyordu” (Sorumluluk, MEB, s. 120).

“Burayı biz ıslah etmezsek kim gelip ıslah edecektir?” (Sorumluluk, MEB, s. 121).

“Atatürk, Atatürk Orman Çiftliği’nin şimdiki yerini seçtiği zaman, arazinin verimliliği hakkında yabancı uzmanların da görüşünü alır” (Sorumluluk, MEB, s. 121).

“Ülke tarımına örnek olacak Gazi Orman Çiftliği’ni kurmak üzere, uzmanlarından hemen çalışmalarına başlamalarını ister” (Sorumluluk, MEB, s. 121).

“Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Ama Salih ağabeyim, o bir kaç günlük yolculukta koca bir adam oldu çıktı sanki” (Sorumluluk, MEB, s. 91).

“Sana, bana, kardeşlerime sahip çıkma telaşı büyüttü onu Çanakkale’de kaybettiği bacağından önce” (Sorumluluk, MEB, s. 91).

“Şimdi babamın yerinde o, içim rahat geldim bu yüzden savaşa, sen ve kız kardeşim emin ellerdesiniz” (Sorumluluk, MEB, s. 91).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki üç metinde saygı değeri ile ilgili 11 bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmacı Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili altı bulgu belirlenmiştir:

Gazi, çocuğa teşekkür ettikten sonra sevgiyle; “Senin adın ne?” diye sordu (Saygı, MEB, s. 101).

“Çocukla vedalaşıp atını çiftliğe doğru sürerken, çocuğun bu onurlu davranışından etkilenmiş bir hali vardı” (Saygı, MEB, s. 103).

“Tüm bu duygularıyla bayramlık giysileri içinde çiftliğin kapısını çaldı” (Saygı, MEB, s. 103).

Kendi kendine, “Benimle konuşan kişi oldukça önemli birine benziyordu. Kim olabilir ki?” (Saygı, MEB, s. 103).

“Çünkü böyle mükemmel bir insan, ondan başkası olamaz, diye haykırdı” (Saygı, MEB, s. 103).

“Hepsi iyi giyimli ve önemli insanlara benziyordu” (Saygı, MEB, s. 100).

“Baharda Çiçek Açar 23 Nisan’da Çocuk” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“En sevdiğimiz giysileri giyiniriz” (Saygı, MEB, s. 128).

“Her 23 Nisan’da kalbimin üzerine Atatürk resmini takarım” (Saygı, MEB, s. 128).

“Ellerinde balon, yakalarında Atatürk resmi var” (Saygı, MEB, s. 128).

“Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Evvela selam eder, senin ve Salih ağabeyimin ellerinden, kız kardeşimin gözlerinden hasretle öperim” (Saygı, MEB, s. 90).

“Hepinize selam eder, senin ve ağabeyimin ellerinden, Nevreste’nin gözlerinden öperim” (Saygı, MEB, s. 92).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki üç metinde sevgi değeri ile ilgili 10 bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili yedi bulgu belirlenmiştir:

Gazi, çocuğa teşekkür ettikten sonra sevgiyle; “Senin adın ne?” diye sordu (Sevgi, MEB, s. 101).

Sonra çocuğun, omzuna sevgi ile dokunup, “Gazi Mustafa Kemal’i tanır mısın?” diye sordu (Sevgi, MEB, s. 101).

Sonra çocuğun omzuna sevgi ile dokunup, "Gazi Mustafa Kemal'i tanır mısın?" diye sordu (Sevgi, MEB, s. 101).

"Onu sever misin?"

Tabii severim.

Neden seversin?"

Paşa olduğu için severim." (Sevgi, MEB, s. 102).

"Mustafa Kemal'in kalbinde çocukların apayrı bir yeri vardı" (Sevgi, MEB, s. 102).

"Hatta daha önce kimse onunla böyle içten ilgilenmemişti" (Sevgi, MEB, s. 102).

"Gazi onu bekliyordu, çocuğu sevgiyle karşıladı" (Sevgi, MEB, s. 103).

"Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar" adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

"Komutanlarımız bize evlatları gibi düşkünler" (Sevgi, MEB, s. 92).

"Talimlerden kalan zamanı hep bizim aramızda dolaşarak, halimizi hatırlamızı sorarak geçiriyorlar" (Sevgi, MEB, s. 92).

"Baharda Çiçek Açar 23 Nisan'da Çocuk" adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

"El ele tutuştığım çocukların topladığı çiçeklerle birlikte dünyanın en büyük çiçek demetini oluştururuz" (Sevgi, MEB, s. 128).

Atatürk'ü Tanımak temasındaki iki metinde yardımseverlik değeri ile ilgili 6 bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

"Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa" adlı öyküleyici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili beş bulgu belirlenmiştir:

Mustafa, yolu elindeki sopayla göstererek "Yanlış yoldan gelmişsiniz. Çiftliğe şu gördüğünüz yoldan gidilir," dedi (Yardımseverlik, MEB, s. 101).

"Aslında amacı onu daha iyi tanıyarak yardımcı olmaktır" (Yardımseverlik, MEB, s. 102).

"Çocuk onların yardımıyla yıllık kazancının 36 lira olduğunu hesaplayıp söyledi" (Yardımseverlik, MEB, s. 102).

“Gazi, çocuğa sevgiyle gülümseyerek yaklaştı ve cebinden bir miktar para çıkarttı. Çocuğun bir yıllık ücreti olan 36 lirayı hesaplayıp ona uzattı” (Yardımseverlik, MEB, s. 102).

“Yıllardır özlemini çektiği okuma yazma isteğini Mustafa Kemal yerine getirecekti” (Yardımseverlik, MEB, s. 103).

“Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Kimi elindeki testiden ayran dağıtıyor askerlere, kimi kendi pişirdiği saç ekmeğini” (Yardımseverlik, MEB, s. 91).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki üç metinde çalışkanlık değeri ile ilgili 6 bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Her yer, her şey eşsiz güzellikteydi. Ama Mustafa, bu güzellikleri fark edemeyecek kadar yorgundu” (Çalışkanlık, MEB, s. 100).

“Sığırtmaç Mustafa, gün boyu dağlarda sığırlarını otlatan gariban bir çocuktu” (Çalışkanlık, MEB, s. 102).

“Mustafa oldukça başarılı bir öğrenciydi” (Çalışkanlık, MEB, s. 103).

“Atatürk ve Çiftlik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Çiftlik kurmak için ağacın bile yetişmediği bir yeri yeğleyen Atatürk, kuruluş çalışmalarıyla yakından ilgilenir” (Çalışkanlık, MEB, s. 121).

“Her zaman yaptığıı yapmış ve en kötünün bile, çalışarak ve bilimsel yöntemleri kullanarak nasıl en iyiye dönüşebildiğini gözler önüne sermiş” (Çalışkanlık, MEB, s. 121).

“Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Her gün sabah ezanıyla birlikte talime başlıyor, yatsıya kadar çalışıyoruz” (Çalışkanlık, MEB, s. 92).

Atatürk'ü Tanımak temasındaki üç metinde duyarlılık değeri ile ilgili 5 bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Atatürk ve Çiftlik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde duyarlılık değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Bu çiftliği öyle ağaçlandırınız ki göremeyen bir insan dahi yeşillikler arasında olduğunu fark etsin” sözcükleriyle dile getirmiş (Duyarlılık, MEB, s. 120).

“Bu çalışma sonucunda Atatürk, halkına çocuklarıyla birlikte gezecekleri, eğlenecekleri ve bilgilenebilecekleri bir yeşil alan, Türk tarımına da modern tarım yöntemlerinin ilk örneklerinin uygulanabileceği bir çiftlik armağan eder” (Duyarlılık, MEB, s. 121).

“Baharda Çiçek Açar 23 Nisan’da Çocuk” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde duyarlılık değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“23 Nisan... Yarının büyükleri olacak; biz bugünün çocuklarına armağan...” (Duyarlılık, MEB, s. 128).

“Bize sunulan bu armağana kayıtsız kalamam” (Duyarlılık, MEB, s. 128).

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde duyarlılık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“O anda Mustafa Kemal, çocuğun okuma yazma bilmediğini anladı. Onun daha fazla zorlanmaması için yanındakilere işaret etti” (Duyarlılık, MEB, s. 102).

Atatürk'ü Tanımak temasındaki iki metinde merhamet değeri ile ilgili 3 bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde merhamet değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Fakir olduğu her halinden belli olan çocuğa, sevgi ve şefkatle bakıyordu” (Merhamet, MEB, s. 101).

“Daha sonra Mustafa Kemal çocuğun hastalığının bir an önce tedavi edilmesi için onu, Şişli’deki hastaneye yolladı” (Merhamet, MEB, s. 103).

“Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde merhamet değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Hava çok soğuk, her yerde diz boyu kar. Geceleri çadırın içi bile soğuk olur ki, cephedeki kardeşlerimiz şimdi ne yapıyordur diye düşünmekten uyku girmiyor gözüme” (Merhamet, MEB, s. 92).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki “Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metinde adalet değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir.

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde adalet değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Mustafa’nın en büyük dileği, arkadaşları gibi okula gitmek ve okumaktır” (Adalet, MEB, s. 100).

“Çok şaşkın ve mutluydu ama hak etmediği parayı alamazdı” (Adalet, MEB, s. 102).

“Gazi ‘Bu parayı ben sana bize yol gösterdiğin için veriyorum. Alacaksın!’ deyince, çocuk düşündü. Sonra, Yol göstermenin bedeli bu kadar çok olamaz. Fakat yanımda bir miktar cevizim var. Eğer siz onu alırsanız, ben de cevizin karşılığı olarak bu parayı almayı kabul ederim, dedi. Bunun üzerine Mustafa Kemal, cevizleri almak zorunda kaldı” (Adalet, MEB, s. 103).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki “Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili iki bulgu elde edilmiştir.

“Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Küçük Nevreste’nin bir bana, bir de kardeşim Hasan’a durup durup sarılması; Salih ağabeyimin hem gururlu, hem buruk bakışları; senin içine akıttığın gözyaşları hiç çıkmaz aklımdan anam” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 90).

“Eteğinde dört küçük uşak; aç sefil, nasıl Selanik’e vardığımızı her anlatışında güzel gözlerin dolar” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 91).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki iki metinde estetik değeri ile ilgili iki bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Atatürk ve Çiftlik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde estetik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

Atatürk, yeşile olan tutkusunu ve özlemini, “Yeşili görmeyen gözler renk zevkinden yoksundur.” (Estetik, MEB, s. 120).

“Baharda Çiçek Açar 23 Nisan’da Çocuk” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde estetik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“İlkbaharın gelişiyile birlikte yemyeşil bir halı serilir baştanbaşa yeryüzüne. Bu halının üzerinde irili ufaklı rengârenk çiçekler biter” (Estetik, MEB, s. 128).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki “Atatürk ve Çiftlik” adlı bilgilendirici metinde sabır değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Atatürk ve Çiftlik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sabır değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

Tarım Bakanlığı’nda uzman olarak çalışan bir Alman, Orman Çiftliği arazisi için, “Bu öyle bir girişimdir ki, elverişsiz toprak ve iklim koşulları altında burada ya sabır tükenir yahut da para” demiştir (Sabır, MEB, s. 121).

Atatürk’ü Tanımak temasındaki “Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metinde temizlik değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa” adlı öyküleyici metin incelendiğinde temizlik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Hemen elini yüzünü yıkayıp iş kıyafetlerini giydi” (Temizlik, MEB, s. 100).

Tablo 22. Atatürk’ü Tanımak temasındaki değerler

Değerler	Oğlu Hüseyin’den Emine Ana’ya Mektuplar	Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Atatürk ve Çiftlik	Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan’da Çocuk
Vatanseverlik	12	-	-	-
Sorumluluk	3	5	4	-
Sevgi	2	7	-	1
Saygı	2	4	-	3
Çalışkanlık	1	3	2	-
Yardımseverlik	1	5	-	-
Duyarlılık	-	1	2	2
Adalet	-	3	-	-
Merhamet	1	2	-	-
Aile Bütünlüğü	2	-	-	-
Estetik	-	-	1	1
Özgürlük	1	-	-	-
Sabır	-	-	1	-
Temizlik	-	1	-	-
Toplam	26	31	10	7

Tablo 22’de görüldüğü gibi Atatürk’ü Tanımak temasında en fazla vatanseverlik ve sorumluluk değerlerine en az özgürlük, sabır ve temizlik değerlerine yer verilmiştir.

4.9. Duygularımı Tanıyorum Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular

Duygularımı Tanıyorum temasındaki dört metinde sevgi değeri ile ilgili on dört bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili dokuz bulgu belirlenmiştir:

“Hele bir de ıhlamur ağacının çiçek açtığı günlere denk gelirse bambaşka bir güzellik ortaya çıkıyordu. Ihlamur çiçeğinin güzel kokusuna doyum olmuyordu” (Sevgi, MEB, s. 151).

“Onu, siyah saçlarından okşadı.

–Benim küçücük kızım... Ne yapıyorsun bakayım?” (Sevgi, MEB, s. 151).

“Dedesinin yüzünde o hiç eksilmeyen gülümsemesi vardı. Ayşenur da dedesine gülümsedi” (Sevgi, MEB, s. 151).

–(...)Kendin gibi gül tomurcuğu!.. (Sevgi, MEB, s. 152).

“Dedesi, Ayşenur’u saçlarından okşamaya devam ediyordu. Yanaklarından da öptü onu” (Sevgi, MEB, s. 152).

“O güzel duygu ve hasletlerin bazılarını söyleyeyim sana kızım. Sevgi onların en başta gelenidir. İnsanları sevmek çok büyük bir meziyettir. Hatta hayvanları bile sevmek gerekir kızım” (Sevgi, MEB, s. 152).

“Saygı, vefa, merhamet. Yardımseverlik, alçak gönüllülük, etrafına ikramda bulunmak, hediyeleşmek bunlardan sadece birkaçıdır” (Saygı- Merhamet- Yardımseverlik- Sevgi, MEB, s. 152).

“Birbirini seven insanlardan meydana gelmiş bir toplum düşün” (Sevgi, MEB, s. 152).

–Benim güzel kızım (Sevgi, MEB, s. 152).

“Türkiye” adlı şiir incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

*“Aşık olmuşum taşına, toprağına,
Yerde gezen, gökte uçan kuşuna,
Baharına, yazına, kara kışına
Âşık olmuşum.”* (Sevgi, MEB, s. 160).

*“Ormanlar urban olmuş yeşil yeşil;
Uzanır kolların nehirler boyu,
Sıcak kucağında saadetim,”* (Sevgi, MEB, s. 160).

*“Göz nuru, içinde sevdam;
Elimde saz, dilimde türkü memleketim.”* (Sevgi, MEB, s. 160).

“Duygularımız” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Sevdiğimiz bir arkadaşımızı görünce yüzümüzün gülmesi...” (Sevgi, MEB, s. 138).

“Dilek Kuşu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Karısını çok seven adam onu mutlu etmek için ellerini üç kez birbirine vurmuş” (Sevgi, MEB, s. 182).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki iki metinde mütevazılık değeri ile ilgili sekiz bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Dilek Kuşu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde mütevazılık değeri ile ilgili yedi bulgu belirlenmiştir:

“Fakirlik mutluluğun sadakası, zenginlik mutluluğun imtihanıymış” (Mütevazılık, MEB, s. 181).

“Yazları açıkta dururlarmış, kışları da yağın yağmurun, karın soğuşundan korunmak için kendilerine yaptıkları bir ağaç kovuğunun içinde yaşarlarmış. Yaşarlarmış yaşamasına da öyle mutlu, öyle mutlularmış ki hayatlarında hiçbir şeyin eksik olduğunu düşünmezlermiş” (Mütevazılık, MEB, s. 181).

“O güne kadar bir ihtiyaçları olduğunu hiç düşünmemiş olan karı koca acaba ne istesek diye düşünmeye başlamışlar. Sonra bakımlı bahçesi ve yiyeceklerle dolup taşan kileriyle çok güzel bir ev istemeye karar vermişler” (Mütevazılık, MEB, s. 182).

“Gerçekten de kısacık bir zamanda hayallerindeki her şeye kavuşmuşlar. Hatta hayallerindekinden bile güzeline... Yoksul karı koca çok mutlu olmuş. Ama gel zaman git zaman bu güzel evden sıkılmaya başlamışlar” (Mütevazılık, MEB, s. 182).

“Şöyle güzel bir sarayımız olsa, hizmetkârlarımız olsa, bir isteğimiz var mı diye gözümüzün içine baksa, ipek elbiselerim, mücevherlerim olsa demiş” (Mütevazılık, MEB, s. 182).

–Tamam dileğiniz olacak ama dileklerinizin ihtiyacınız mı yoksa arzunuz mu olduğuna doğru karar verin. Yoksa ihtiyacınız olana da muhtaç olursunuz, demiş ve ortadan kaybolmuş (Mütevazılık, MEB, s. 182).

“İmkânları yokken insanlar her şeye mutlu olabilir ama her şeye sahipken onların neyin mutlu edeceğini bilmezler” (Mütevazılık, MEB, s. 182).

“Türkiye” adlı şiir incelendiğinde mütevazılık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Tuza bandım ekmegi,

Kolumu yastık yaptım düzünde bayırında;” (Mütevazılık, MEB, s. 160).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki iki metinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili altı bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

–Ablam öğretti dedeciğim. Zor bir şey değil ki... (Aile bütünlüğü, MEB, s. 151).

“Yaptığı nakışı dedesine göstermek istiyordu” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 151).

–Bak bunlar gül tomurcukları dedeciğim!.. (Aile bütünlüğü, MEB, s. 152).

“Dilek Kuşu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Karı koca birbirine sarılıp korkuyla fırtınanın dinmesini beklemişler” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 181).

“Aradan ne kadar zaman geçmiş bilinmez. Kadın her şeye sahip olmasına rağmen mutsuzmuş. Çünkü kocası o ağaç kovuğunda her gün ona sarılarak uyurmuş eskiden. Ama şimdi av için gezmeye gidip günlerce gelmiyormuş. Birbirlerinin yüzünü görmeden, tebessüm

dahi etmeden günler geçiyormuş. Kocası da gezmediği şehir kalmamasına rağmen saraya mutsuz dönüyormuş” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 182).

“Karı koca bir anda kendilerini ağaç kovuğunda bulmuşlar ama gözlerinin içi gülüyormuş. Birbirlerine eskisi gibi muhabbetle bakıyorlarmış” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 182).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki iki metinde saygı değeri ile ilgili beş bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Duygularımız” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Duygularınızı öfkelenince bağırarak ya da kıskanınca küsüp konuşmamak gibi yollarla gösterdiniz mi hiç?” (Saygı, MEB, s. 139).

“Karşımızdaki kişiye bizi anlaması için ne hissettiğimizi söylediğimizde sorunlar daha kolay çözülebilir” (Saygı, MEB, s. 139).

“İzinsiz alınan bir eşya için ‘Bunu bana sormadan aldığın için sinirleniyorum. Bir daha ki sefere lütfen sor.’ Diyerek bağırarak ne hissettiğimizi söylersek kavga etmeden bu olayı çözebiliriz” (Saygı, MEB, s. 139).

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Bundan başka daha birçok güzel duygu vardır. Saygı, vefa, merhamet, yardımseverlik, alçak gönüllülük, etrafında ikramda bulunmak, hediyeleşmek bunlardan sadece birkaçıdır” (Saygı, MEB, s. 152).

“Saygı, vefa, merhamet. Yardımseverlik, alçak gönüllülük, etrafına ikramda bulunmak, hediyeleşmek bunlardan sadece birkaçıdır” (Saygı- Merhamet- Yardımseverlik- Sevgi, MEB, s. 152).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki iki metinde çalışkanlık değeri ile ilgili dört bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Yüzünde bir iş yapmanın verdiği sevinç ve mutluluk okunuyordu” (Çalışkanlık, MEB, s. 151).

“Aşşenur, beze işlemekte olduğu tomurcukları gösterdi” (Çalışkanlık, MEB, s. 152).

“Türkiye” adlı şiir incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

*“Eli kalem, eli kazma, eli kürek tutan,
Yüzü toprak kokan,”* (Çalışkanlık, MEB, s. 160).

*“Ekin biçtim tarlalarında demet demet,
Kaval çaldım, koyun güttüm yaylalarında,”* (Çalışkanlık, MEB, s. 160).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki “Türkiye” adlı şiir metninde vatanseverlik değeri ile ilgili dört bulgu elde edilmiştir.

“Türkiye” adlı şiir incelendiğinde vatanseverlik değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

“Sınırlarında omuz omuza yatan insanlarına...” (Vatanseverlik, MEB, s. 160).

“Damarlarımda dolaşan memleketim” (Vatanseverlik, MEB, s. 160).

*“Nice türküler yakıldı senin için;
Destanlar düzüldü bayrak bayrak.”* (Vatanseverlik, MEB, s. 160).

“Kapında nöbet beklendi yıllar yılı” (Vatanseverlik, MEB, s. 160).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki “Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metinde sorumluluk değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir.

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Geleceğin toplumunu sizler oluşturacaksınız” (Sorumluluk, MEB, s. 152).

“Temizliği sevmek ve temiz olmak, çevrenin güzelliğini korumak duygusu da bunlar arasındadır.” (Sorumluluk, MEB, s. 152).

“Her çocuk yüreğine bu duyguları işlemeli” (Sorumluluk, MEB, s. 152).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki iki metinde merhamet değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde merhamet değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Bugün insanoğlu güzel duygulara muhtaç... Güzel hasletlere muhtaç...” (Merhamet, MEB, s. 152)

“Saygı, vefa, merhamet. Yardımseverlik, alçak gönüllülük, etrafına ikramda bulunmak, hediyeleşmek bunlardan sadece birkaçıdır” (Saygı- Merhamet- Yardımseverlik- Sevgi, MEB, s. 152).

“Dilek Kuşu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde merhamet değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Kuşu o küçücük ağaç kovuğundaki yuvalarına almışlar. Yem vermişler, sevmişler, okşamışlar sonra salıvermişler” (Merhamet, MEB, s. 181).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki iki metinde yardımseverlik değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Dilek Kuşu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Siz bana çok büyük iyilik ettiniz” (Yardımseverlik, MEB, s. 181).

“Ben hemen yardımınıza koşar, ne muradınız varsa yerine getiririm, demiş” (Yardımseverlik, MEB, s. 181).

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Saygı, vefa, merhamet. Yardımseverlik, alçak gönüllülük, etrafına ikramda bulunmak, hediyeleşmek bunlardan sadece birkaçıdır” (Saygı- Merhamet- Yardımseverlik- Sevgi, MEB, s. 152).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki üç metinde estetik değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular metin sırası dikkate alınarak verilmiştir.

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde estetik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Ayşenur beze nakış yapıyordu. Nakışta kullandığı iplikler çok canlı renklere sahipti. Kırmızı, mavi, sarı hepsi birbirinden güzel renklere sahipti” (Estetik, MEB, s. 151).

“Türkiye” adlı şiir incelendiğinde estetik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Gözlerin ne güzel deniz mavisi” (Estetik, MEB, s. 160).

“Dilek Kuşu” adlı öyküleyici metin incelendiğinde estetik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Şöyle başlarını çıkarıp bir bakmışlar ki rengârenk kanatlarla güzel mi güzel bir kuş onlara bakıyormuş. Yağmurda ıslanmış ama tüylerindeki su damlaları kanatlarındaki renk ile parlıyormuş adeta” (Estetik, MEB, s. 181).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki “Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metinde sabır değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Her Yüreğe Nakış Gerek” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sabır değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

–İşle yavrum işle!.. Bu boş bezin üstüne tomurcuk işle!.. Biraz daha büyümüş goncaları işle!.. Açılmış gülleri işle!.. (Sabır, MEB, s. 152).

Duygularımı Tanıyorum temasındaki “Duygularımız” adlı bilgilendirici metinde mahremiyet değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Duygularımız” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde mahremiyet değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Duygularımızı güvendiğimiz bir kişiyle paylaşmak da iyi fikir olabilir” (Mahremiyet, MEB, s. 139)

Tablo 23. *Duygularımı Tanıyorum* temasındaki değerler

Değerler	Duygularımız	Her Yüreğe Nakış Gerek	Türkiye	Dilek Kuşu
Sevgi	1	9	3	1
Mütevazılık	-	-	1	7
Aile Bütünlüğü	-	3	-	3
Saygı	3	2	-	-
Çalışkanlık	-	2	2	-
Vatanseverlik	-	-	4	-
Estetik	-	1	1	1
Merhamet	-	2	-	1
Sorumluluk	-	3	-	-
Yardımseverlik	-	1	-	2
Mahremiyet	1	-	-	-
Sabır	-	1	-	-
Toplam	5	24	11	15

Duygularımı Tanıyorum temasında en fazla sevgi değerine en az mahremiyet ve sabır değerlerine yer verilmiştir.

4.10. Geleneklerimiz Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular

Geleneklerimiz temasındaki üç metinde saygı değeri ile ilgili on iki bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Çömlekçilik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili altı bulgu belirlenmiştir:

“İnsanoğlunun en eski mesleklerindendir” (Saygı, MEB, s. 44).

“Çömlek, genellikle çark adı verilen ve ayakla döndürülen tezgâh üzerindeki çamurun maharetle şekillendirilmesiyle yapılır” (Saygı, MEB, s. 44).

“Çömlekçilik bir zamanlar ülkemizdeki en revaçta olan zanaatlardan biriydi” (Saygı, MEB, s. 44).

“Bundan sonra bütün iş çömlekçi ustasının maharetli ellerine kalmıştır” (Saygı, MEB, s. 45).

“Bodrum müzesinde sergilenen dünyanın en zengin amfora koleksiyonundaki çeşitlilik de toprak kap işçiliğinin ne kadar eski ve gelişmiş bir uğraş olduğuna kanıttır” (Saygı, MEB, s. 46).

“Bu işi yapan ustalar, üzülme... Yalnız değilsiniz. Sizinle birlikte kaybolan o kadar çok meslek var ki daha...” (Saygı, MEB, s. 46).

“Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

“Merhaba arkadaşlar, ben Nasreddin Hoca” (Saygı, MEB, s. 12).

“Siz bana Nasreddin Dede de diyebilirsiniz” (Saygı, MEB, s. 12).

“İnsanlara doğrudan şöyle yapın, böyle yapın, demek doğru olmazdı” (Saygı, MEB, s. 13).

“Bütün bir dünyanın ‘Nasreddin Hoca’sı oldum” (Saygı, MEB, s. 13).

“Kırık At” adlı şiir metni incelendiğinde saygı değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

*“Avadis, köy tamircisi,
Herkes tanır Avadis’i”* (Saygı, MEB, s. 57).

*“Onu çok ustadır diye
Pek överler, işitmiştim”* (Saygı, MEB, s. 57).

Geleneklerimiz temasındaki iki metinde çalışkanlık değeri ile ilgili sekiz bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

“Şayet siz o fıkraları okur, hayata gülümseyerek bakar, çalışkan, başarılı, ahlaklı çocuklar olursanız ben de çok mutlu olacağım” (Çalışkanlık, MEB, s. 12).

“Tembellik ve bilgisizlik vardı mesela” (Çalışkanlık, MEB, s. 13).

Ama çok geçmeden “Hocamız bunu niye anlattı?” diye düşünmeye başlıyorlar ve bir ders çıkarıyorlardı (Çalışkanlık, MEB, s. 13).

“Bunun anlam “Hiçbir şartta umutsuz olmayın. Başarmak için her yolu deneyin.” Demektir” (Çalışkanlık, MEB, s. 13).

“Kırık At” adlı şiir metni incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

*“Boş durmadım ama ne var
Ne yok, hep gördüm, anladım.”* (Çalışkanlık, MEB, s. 57).

*“Ve benim at öncekinden
Sağlam oldu gerçekten.”* (Çalışkanlık, MEB, s. 57).

*“Adamcağız tam bir saat
Ateş başında yoruldu...”* (Çalışkanlık, MEB, s. 58).

*“Demek, biraz iyi işler
Birçok alın teri ister!”* (Çalışkanlık, MEB, s. 58).

Geleneklerimiz temasındaki iki metinde sabır değeri ile ilgili beş bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Çömlekçilik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sabır değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“İşlik denilen atölyelerde üretilen çömlekler önce güneşte, daha sonra da gölgede kurutulduktan sonra, saman ve talaşla yakılan fırınlarda 800 dereceden başlayıp 1200 derece sıcaklık arasında özenle pişirilir” (Sabır, MEB, s. 44).

“Pişirilecek olan karışımın çömleğe dönüşme safhasına gelmeden önce geçirdiği bir hazırlık dönemi vardır” (Sabır, MEB, s. 45).

“Çamur teknelerinde içine bazı organik maddeler ilave edilmiş hamur kıvamını bulması için belli bir süre bekletildikten sonra ustalar çıkırık adı verilen tezgâhlarda hamuru şekillendirirler” (Sabır, MEB, s. 45).

“Kırık At” adlı şiir metni incelendiğinde sabır değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

*“Sürdü iş bir saat kadar,
Ben de ordan ayrılmadım;”* (Sabır, MEB, s. 57).

*“Bu küçük birçok zahmet,
Bірçok çabaya mâl oldu;”* (Sabır, MEB, s. 58).

Geleneklerimiz temasındaki üç metinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili dört bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Annem babam buna çok şaşırmışlar ama çok da sevinmişler” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 12).

“Sonra evlendim, çocuklarım oldu” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 13).

“Misafir Odası” adlı şiir metni incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

*“Bir büfem vardı köşede
İçinde siyah beyaz fotoğraflar*

Aile bireylerinin mahzun bakışları

Dedeler, nineler ve torunlar” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 30).

“Kırık At” adlı şiir metni incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Geçen hafta bayramdı ya,

Bir at verdi büyükbaba

Bayram armağanı bana;

Hem at o, hem araba.” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 57)

Geleneklerimiz temasındaki iki metinde sevgi değeri ile ilgili dört bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Beni çok sevdiğinizi biliyorum. Ben de sizleri seviyorum” (Sevgi, MEB, s. 12).

“Hepinizi ziyarettime bekliyorum” (Sevgi, MEB, s. 13).

“Hepinizi çok seviyorum, hoşça kalın” (Sevgi, MEB, s. 13).

“Misafir Odası” adlı şiir metni incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Misafirlerim olurdu her yaştan” (Sevgi, MEB, s. 30).

Geleneklerimiz temasındaki iki metinde estetik değeri ile ilgili dört bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Misafir Odası” adlı şiir metni incelendiğinde estetik değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Perdelerim kadife kumaştan

Ortada bir halı yumuşak tüylü” (Estetik, MEB, s. 30).

“Duvarı bir saat, içinde guguk kuşu

Dantelâlarla süslü orta sehpa

Bir vazo daima üstünde konsolun” (Estetik, MEB, s. 30).

“Çömlekçilik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde estetik değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Süslemeleri basit olmakla birlikte teknikleri dikkat çekici düzeydedir” (Estetik, MEB, s. 46).

“Mesleğin günümüzde ürün verdiği eşya tiplerine örnek olarak çömlekler, çanaklar, dolma kapakları, ibrikler, güveçler, toprak tencere ve kâseler, su testileri, saksılar ve vazolar gösterilebilir” (Estetik, MEB, s. 46).

Geleneklerimiz temasındaki “Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metinde sorumluluk değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir.

“Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“İşte tam sırasıydı ders vermek” (Sorumluluk, MEB, s. 13).

“İşte her fıkranın böyle bir mesajı vardır” (Sorumluluk, MEB, s. 13).

“Bu fıkraları yaşatın. Hem okuyun hem de başkalarına anlatın ki hep sizlerle beraber olayım” (Sorumluluk, MEB, s. 13).

Geleneklerimiz temasındaki “Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metinde dürüstlük değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde dürüstlük değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Hırsızlık, dilencilik, dedikodu çok artmıştı” (Dürüstlük, MEB, s. 13).

Geleneklerimiz temasındaki “Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metinde duyarlılık değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Nasreddin Hoca” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde duyarlılık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Nerede içinde bir yanlışlık olan bir olay görsem hemen bunu fıkra hâline getirip anlatıyordum” (Duyarlılık, MEB, s. 13).

Geleneklerimiz temasındaki “Çömlekçilik” adlı bilgilendirici metinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Çömlekçilik” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Böylece eşya hem hafifler hem de sağlıklı bir hale gelir” (Sağlıklı Yaşam, MEB, s. 45)

Tablo 24. Geleneklerimiz temasındaki değerler

Değerler	Nasreddin Hoca	Misafir Odası	Çömlekçilik	Kırık At
Saygı	4	-	6	2
Çalışkanlık	4	-	-	4
Sabır	-	-	3	2
Aile Bütünlüğü	2	1	-	1
Sevgi	3	1	-	-
Estetik	-	2	2	-
Sorumluluk	3	-	-	-
Dürüstlük	1	-	-	-
Duyarlılık	1	-	-	-
Sağlıklı Yaşam	-	-	1	-
Toplam	18	4	12	9

Geleneklerimiz temasında en fazla saygı değerine en az duyarlılık, dürüstlük ve sağlıklı yaşam değerlerine yer verilmiştir.

4.11. İletişim ve Sosyal İlişkiler Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki üç metinde saygı değeri ile ilgili yedi bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Gülü İncitme Gönül” adlı şiir metni incelendiğinde saygı değeri ile ilgili beş bulgu belirlenmiştir:

“Çiçeklerle hoş geçin,
Balı incitme gönül.” (Saygı, MEB, s. 86).

“Bir küçük meyve için
Dalı incitme gönül.” (Saygı, MEB, s. 86).

“Ya hayır de, yahut sus.
Dili incitme gönül.” (Saygı, MEB, s. 86).

“Sevene diken olma,
Gülü incitme gönül.” (Saygı, MEB, s. 86)

“Yolu incitme gönül.” (Saygı, MEB, s. 86)

“Ev” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

Değerli bir vazonun kırılması mesele haline gelirken, insanın kırılmasını sıradan görür olduk (Saygı, MEB, s. 69).

“Herkes Önemli” adlı öyküleyici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Orada bulunan herkes birbirinden özür diledi” (Saygı, MEB, s. 103).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki üç metinde mütevazılık değeri ile ilgili yedi bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Ev” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde mütevazılık değeri ile ilgili beş bulgu belirlenmiştir:

“Bana göre o kurabiyeler mutluluğun sembolüydü” (Mütevazılık, MEB, s. 68).

“Uzun yemek masasının bir ucunda bir kişinin, diğer ucunda bir kişinin oturduğu, şaşaalı sofralara özendik” (Mütevazılık, MEB, s. 69).

“Sandık ki güzellik orada, zenginlik masasındaki portakal suyunda, mutluluk uzun ve görkemli yemek masasında...” (Mütevazılık, MEB, s. 69).

“Emlak ilanlarında gördüğüm ‘ultra lüks, işçiliği sağlam, modern ev’ olduğu için değil, o eve sahip olduğum, bana ait olduğu için değil; ‘benim yuvam’ olduğu için seviyorum” (Mütevazılık, MEB, s. 69).

“Mutlu muyum? Çok şükür” (Mütevazılık, MEB, s. 69).

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde mütevazılık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Babamın kerpiçten yaptığı, üç göz odalı bir evde otururuz” (Mütevazılık, MEB, s. 80).

“Gülü İncitme Gönül” adlı şiir metni incelendiğinde mütevazılık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

*“Başın olsa da yüksek,
Gözün enginde gerek,*

Kibirle yürüyerek” (Mütevazı, MEB, s. 86).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki iki metinde yardımseverlik değeri ile ilgili altı bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

“Toprak ve hayvancılık işlerinde ailelerimize yardımcı olduğumuz zamanların dışında doyamadığımız yaz günlerimiz hep böyle geçer” (Yardımseverlik, MEB, s. 80).

“Herkesin yardımına koşan, çok ama çok iyi bir insandır” (Yardımseverlik, MEB, s. 80).

“Hemen eve koşar, alelacele duvardaki çividen indirdiği tavayı ocağın üzerine yerleştirir, bol yağlı bir çorba hazırlar. Bunu bakır tase doldurarak sıcak sıcak hasta komşumuza yollar” (Yardımseverlik, MEB, s. 80).

“Böyle durumlarda anlaşılmamıza onun her söylediğini hemen anlayan annem yardımcı olur” (Yardımseverlik, MEB, s. 81).

“Herkes Önemli” adlı öyküleyici metin incelendiğinde yardımseverlik değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Doktor ona: ‘Senin adına üzgünüm ama sana yardımcı olamam, anlaşmayı unuttun herhalde.’ Dedi” (Yardımseverlik, MEB, s. 103).

“Zamanla kasabada hayat çekilmez oldu. İnsanlar dayanışmanın ne büyük bir ihtiyaç olduğunun farkına vardılar” (Yardımseverlik, MEB, s. 103).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki iki metinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili beş bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Ev” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Kadın akşam yemeğini hazırlarken baba mutfığa girer, önce karısını öper, sonra ağzına bir bütün kurabiye atardı” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 68).

“Aslında hepimizin hayalinde bir ev vardı. İçinde kahkahaların yükseldiği, masanın üzerinde kurabiyelerin ya da canlı çiçeklerin durduğu (...) mum ışığında sevgi dolu yemeklerin yendiği, ışıklı, ferah, tarçın kokulu bir ev...” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 68).

“Ev” içi doldurulması gereken bir kelime. Biz onu sadece mekân olarak algıladık. İçini sonradan hepimize yük olacak eşyalarla doldurduk (Aile bütünlüğü, MEB, s. 69).

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Anam ineklerimizi saçar; peynirimizi, yağımızı ve yoğurdumuzu yapar. Tavuklarımızı kuluçkaya yatırır” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 80).

“Anam çok güzel bazlama açar. Babam doyamaz onun yaptığı bazlamalara” (Aile bütünlüğü, MEB, s. 81).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki iki metinde sevgi değeri ile ilgili dört bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Köyümüzde onu sevmeyen bir tek kişi bile yoktur” (Sevgi, MEB, s. 80).

“İlçeden eve gelirken bize şekerler, helvalar, köyümüzde olmayan yiyecekler getirdi” (Sevgi, MEB, s. 80).

“Tabii yalnız getirdiği yiyecekler için değil, onu çok sevip özlediğimden...” (Sevgi, MEB, s. 80).

“Gülü İncitme Gönül” adlı şiir metni incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Sevmekten geri kalma,

Yapan ol, yıkan olma,” (Sevgi, MEB, s. 86).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki “Herkes Önemli” adlı öyküleyici metinde sorumluluk değeri ile ilgili dört bulgu elde edilmiştir.

“Herkes Önemli” adlı öyküleyici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili dört bulgu belirlenmiştir:

“O gün aralarında bir anlaşma yaptılar ve artık çalışmamaya karar verdiler” (Sorumluluk, MEB, s. 103).

Polis, doktora: “Üzgünüm dostum, kendi başının çaresine bakmalısın çünkü bende çalışmıyorum.” dedi. Tabi polis de sabahleyin ekmek almak için fırına gidince aynı cevabı aldı. Çiftçi buğday ekmedi, şoför çiftçiyi taşımadı... (Sorumluluk, MEB, s. 103).

Polis, doktora: “Üzgünüm dostum, kendi başının çaresine bakmalısın çünkü bende çalışmıyorum.” dedi. Tabi polis de sabahleyin ekmek almak için fırına gidince aynı cevabı aldı. Çiftçi buğday ekmedi, şoför çiftçiyi taşımadı... (Sorumluluk, MEB, s. 103).

“Bu durumu düzeltmek isteyen kasabalılar tekrar aynı tepede toplandılar” (Sorumluluk, MEB, s. 103).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki “Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metinde merhamet değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir.

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde merhamet değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Anam da çok iyi kalpli, şefkatli, güler yüzlü ve tatlı sözlüdür” (Merhamet, MEB, s. 80).

“Anam da acıklı yerlerde ağlar ama bize belli etmek istemez” (Merhamet, MEB, s. 81).

“Neşe içinde karnımızı doyururken yoksulları da aç bırakmaması için yüce Allah’ a dua ederiz hep birlikte” (Merhamet, MEB, s. 81).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki iki metinde duyarlılık değeri ile ilgili üç bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Herkes Önemli” adlı öyküleyici metin incelendiğinde duyarlılık değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

Hep aynı şeyi söylüyorlardı: “Kimse bizim değerimizi bilmiyor.” diyorlardı (Duyarlılık, MEB, s. 103).

“Bu toplumdaki bütün bireylerin ayrı bir yeri ve önemi olduğunu anladılar” (Duyarlılık, MEB, s. 103).

“Ev” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde duyarlılık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Acilen eşyanın hâkimiyetinden kurtulup insana dokunmak lazım” (Duyarlılık, MEB, s. 69).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki “Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metinde sabır değeri ile ilgili iki bulgu elde edilmiştir.

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sabır değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Bizler yazı sabırsızlıkla bekleriz çünkü hepimiz yaza, o tatlı sığağa, hasretiz” (Sabır, MEB, s. 80).

“Onun gelmesini sabırsızlıkla beklerim” (Sabır, MEB, s. 80).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki “Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metinde çalışkanlık değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde çalışkanlık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Okumayı çok severim” (Çalışkanlık, MEB, s. 81).

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki “Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metinde adalet değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Tatlı Günler” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde adalet değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Bazen babam kitaplardaki kötü kişilere kızar, söylenir” (Adalet, MEB, s. 81).

Tablo 25. İletişim ve Sosyal İlişkiler temasındaki değerler

Değerler	Ev	Tatlı Günler	Gülü İncitme Gönül	Herkes Önemli
Saygı	1	-	5	1
Mütevazılık	5	1	1	-
Yardımseverlik	-	4	-	2
Aile Bütünlüğü	3	2	-	-
Sevgi	-	3	1	-
Sorumluluk	-	-	-	4
Merhamet	-	3	-	-
Duyarlılık	1	-	-	2
Sabır	-	2	-	-
Çalışkanlık	-	1	-	-
Adalet	-	1	-	-
Toplam	10	17	7	9

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasında en fazla saygı ve mütevazılık değerlerine en az adalet, çalışkanlık ve dostluk değerlerine yer verilmiştir.

4.12. Sağlıklı Yaşıyorum Temasında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerler Dağılımına İlişkin Bulgular

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki üç metinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili yirmi bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Haydi Doğa Yürüyüşüne!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili sekiz bulgu belirlenmiştir:

“Yürümek başlı başına bir spor” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 114).

“Peki hem spor yapıp hem de doğadaki böcekleri, kuşları, ağaçları, çiçekleri ve pek çok canlıyı gözlemlemek daha eğlenceli olabilir mi, ne dersiniz?” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 114).

“Doğa yürüyüşü nerelerde yapılır, bu yürüyüş için ne giyilir, nasıl hazırlanılır, yürüyüş sırasında nelere dikkat edilir hepsi bu yazımızda” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 114).

“Doğa yürüyüşü yapmak için kentten biraz uzaklaşmak gerekir. Vadi, orman, dağ yamaçları gibi yerlerde ya da önceden belirlenmiş rotalarda yürünebilir” (Sağlıklı Yaşam, MEB, s. 114).

“Bilekleri kapatan, ayaklara hava aldırان, su geçirmez ve kalın tabanlı ayakkabılar yürüyüş boyunca ayakları hem korur hem de rahat ettirir” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 115).

“Ayakkabı içine uzun çoraplar giymekse böcek ısırıklarına karşı alınan önlemlerdendir. Ayrıca yanınızda mevsime göre geniş kenarlı bir şapka, güneş kremi, güneş gözlüğü, yağmurluk, eldiven ve yedek giysiler bulundurmak hava koşullarına karşı sizi korur...” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 115).

“Yol boyunca geçirilecek güzel zamanların yanında bilek burkulması, düşme, küçük sıyrıklar, böcek ısırması ve alerji gibi bazı olumsuzluklar yaşanabilir. Bunun için bir ilk yardım çantasının yanınızda bulunması çok önemli!” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 115).

“Yürüyüşte daha rahat ve kontrollü bir biçimde ilerlemeye yardımcı olan yürüyüş batonu kullanılabilir. (...)” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 115).

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili yedi bulgu belirlenmiştir:

“Annem mutfaktan bana sesleniyor. Haydi oğlum, yesene oğlum, yemezsen büyüyemezsin oğlum, çok zayıfsın artık neredeyse iskeletin görünüyor oğlum” (Sağlıklı Yaşam, MEB, s. 128).

“İspanak çok faydalıymış, içinde vitaminler varmış, bolca demir varmış, her gün makarna yenir miymiş, hep aynı şeyleri yemek istiyormuşum, böyle sağlıklı beslenemezmişim ama böyle olmazmış ki...” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 128).

“Okulda da sürekli sağlıklı beslenme, büyüme, gelişme gibi konuları işleyip duruyoruz” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 129).

“Bir gün yine okulda sağlıklı beslenme konusunu işliyorduk” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 129).

Öğretmenimiz “Olur mu hiç öyle şey?” dedi hemen. “Biliyorsunuz ki yemezsek yaşamımızı sürdüremeyiz. (...)” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 129).

“Vücudumuzun doğru ve düzenli çalışabilmesi için protein, vitamin, karbonhidrat ve minerallere ihtiyacı vardır. Bunları da sebzelerden, et, balık, süt ürünlerinden ve meyvelerden sağlarız. Dengeli beslenme her bir besin grubundan yeteri kadar yemektir...” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 129).

“Bu ünitemizin konularından biri sağlıklı beslenme” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 130).

“Obezite” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sağlıklı yaşam değeri ile ilgili beş bulgu belirlenmiştir:

“Obezite, masum bir yağ depolanmasının çok ötesinde, hastalık olarak tanımlanabilecek düzeyde önemli bir sağlık sorunudur. Çoğu toplumlarda olduğu gibi ülkemizde de obezite oranı giderek artış göstermekte olup Türkiye’ de obezite sıklığı %30,3 olarak bildirilmiştir” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 140).

“Fakat temel sorun, sağlıksız beslenme ve yetersiz aktivite durumudur. Sağlıksız yiyecekleri (başta fastfood diye tanımladığımız grup) tüketmenin yanı sıra sağlıklı bile olsa aşırı miktarda gıda tüketimi obeziteye giden yolu açar (...)” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 140).

“Çabuk yorulmak ya da yorgun ve huzursuz hissetmek fazla kilolardan kaynaklanabilir. Vücudun genç yapısına göre yükünü artıran fazla kilolar, eklemleri ve kemikleri zor durumda bırakır, ağrı problemlerine yol açabilir. (...)” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 141).

“Günlük yiyeceklerimizi doğru seçmek: Bu konuda büyüklerimizden yardım alarak karbonhidrat (Şeker), yağ ve protein açısından dengeli içerikli bir öğün düzenimiz olmalıdır. Özellikle doymuş yağdan üretilen, dışarıdan satın aldığımız hazır yiyeceklerden mümkün olduğunca uzak durmalıyız (...)” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 141).

“Gün içerisinde yeterince su içmeye dikkat etmeliyiz. Mümkün olduğunca ana ve ara öğünlerde lifli sebze ve meyve tüketimine özen göstermeliyiz. TV izlerken ya da ders çalışırken masamızda yiyecek bulundurmaktan ve atıştırmaktan kaçınmalıyız” (Sağlıklı yaşam, MEB, s. 141).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki “Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metinde adalet değeri ile ilgili dokuz bulgu elde edilmiştir.

“Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde adalet değeri ile ilgili dokuz bulgu belirlenmiştir:

“Savaş gücünü geliştirmek için at üzerinde eğitim amacıyla oynanan bu oyun zaman içerisinde kurallı bir takım oyunu halini aldı” (Adalet, MEB, s. 150).

“Hakemler tarafından üzengiler kontrol edilerek oyun başlatılır” (Adalet, MEB, s. 150).

“Her iki durumda da ancak hatalı oyuncular alay durağına geldikten sonra başka bir oyuncu hamle yapabilir” (Adalet, MEB, s. 150).

“Ata vuruş isabet sayılmaz, ata kasıtlı vuruşlar 1 eksi puanla cezalandırılır. Aynı oyuncunun ikinci tekrarında 5 dakika dinlenmeye alınır. Üçüncü tekrarında oyundan çıkarılır” (Adalet, MEB, s. 151).

“Rakip oyuncuyla arayı 3 metreden fazla açmadan atarsa 3 eksi puanla cezalandırılır. Aynı ciritçi ikinci tekrarında oyundan çıkartılır ve yerine oyuncu alınmaz” (Adalet, MEB, s. 151).

“Oyun sırasında hakem kararını dinlemeyen ve kasıtlı hareket eden oyuncu oyundan atılır” (Adalet, MEB, s. 151).

“Ciridini atmazsa 1 eksi puan alır” (Adalet, MEB, s. 151).

“Oyun sırasında hakem kararını dinlemeyen ve kasıtlı hareket eden oyuncu oyundan atılır. Yerine oyuncu alınmaz” (Saygı ve Adalet, MEB, s. 151).

“Cirit, herkes tarafından ciridi iyi bildiği kabul edilen kişilerin hakemliğinde oynanır”
(Adalet, MEB, s. 151).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki iki metinde saygı değeri ile ilgili altı bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

Sofrada sevmediğim yemekler olduğu zaman içimden. “Off ya, nereden çıkmış bu yemek?” diyorum (Saygı, MEB, s. 128).

Hatta içimden “Nereden çıkmış ki bu yemek, kimin aklına gelmiş bunu pişirmek?” diye sorup duruyorum (Saygı, MEB, s. 129).

“Hatta bugün gidip öğretmenime teşekkür edecektim” (Saygı, MEB, s. 129).

“Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde saygı değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Bugün çeşitli illerimizde kulüpler kurularak ata sporumuz canlandırılmaya çalışılıyor”
(Saygı, MEB, s. 150).

“Oyunculara zarar vermemesi için ucu yuvarlaklaştırılmıştır” (Saygı, MEB, s. 150).

“Oyun sırasında hakem kararını dinlemeyen ve kasıtlı hareket eden oyuncu oyundan atılır. Yerine oyuncu alınmaz” (Saygı ve Adalet, MEB, s. 151).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki üç metinde sorumluluk değeri ile ilgili altı bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular sıklık oranları dikkate alınarak verilmiştir.

“Haydi Doğa Yürüyüşüne!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili üç bulgu belirlenmiştir:

“Ancak elbette diğer sporlarda olduğu gibi doğa yürüyüşü öncesinde de dikkatli bir planlama ve bazı hazırlıklar yapmak gerekir” (Sorumluluk, MEB, s. 114).

“Yürüyüş boyunca giyilecek giysiler de dolayısıyla havaya uygun ve rahat seçilmeli. Yürüyüş rotasını önceden belirlemekse giysileri ve alınması gereken eşyaları doğru seçmeyi kolaylaştırır. Uzun bir yürüyüş için en önemlisi doğru ayakkabı seçimi” (Sorumluluk, MEB, s. 115).

“Eğer doğa yürüyüşü konusunda çok deneyimli değilseniz ya da yürüyüş yolunu iyi bilmiyorsanız tek başınıza yürüyüşe çıkmak doğru değildir. Deneyimli bir rehberin eşliğinde grup olarak yürümek ve rotadan uzaklaşmamak güvenli bir yürüyüş yapmanızı sağlar” (Sorumluluk, MEB, s. 115).

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“İş derse gelince hemen işe koyuldum” (Sorumluluk, MEB, s. 130).

“Büyüyüp bilim adamı olunca ben de yiyeceklerin yarar ve zararlarıyla ilgili çalışmalar yapacağım” (Sorumluluk, MEB, s. 129).

“Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sorumluluk değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Takımın oyun taktiğini veren kolbaşı, takımının tüm hareketlerinden sorumludur” (Sorumluluk, MEB, s. 150).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki iki metinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili iki bulgu elde edilmiştir. Metinler ile ilgili bulgular metin sırası dikkate alınarak verilmiştir.

“Haydi Doğa Yürüyüşüne!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Bu sporu yaparken hem fiziksel bir etkinlik yapılır hem de aile ya da arkadaşlarla doğada güzel zaman geçirilir” (Aile bütünlüğü ve Dostluk, MEB, s. 114).

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde aile bütünlüğü değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

Annem bu çalışmayı okuduğunda çok memnun oldu. Bazı yerlerinde çok güldü, bazı yerlerinde “Senin iyiliğin için öyle söylüyorum.” dedi (Aile bütünlüğü, MEB, s. 130).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metinde merhamet değeri ile ilgili iki bulgu elde edilmiştir.

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde merhamet değeri ile ilgili iki bulgu belirlenmiştir:

“Aslında annemi üzmem istemiyorum” (Merhamet, MEB, s. 128).

“Ben de annemi üzmemek istemediğim için bir iki kaşık yedikten sonra doyduğumu söyleyip sofradan kalkıyorum” (Merhamet, MEB, s. 129).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki “Haydi Doğa Yürüyüşüne!” adlı bilgilendirici metinde dostluk değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Haydi Doğa Yürüyüşüne!” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde dostluk değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Bu sporu yaparken hem fiziksel bir etkinlik yapılır hem de aile ya da arkadaşlarla doğada güzel zaman geçirilir” (Aile bütünlüğü ve Dostluk, MEB, s. 114).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metinde sevgi değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde sevgi değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Benim iyiliğim için böyle konuştuğunu, sağlıklı büyümemi istediğini biliyorum” (Sevgi, MEB, s. 128).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metinde özgürlük değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde özgürlük değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Ne kadar oflasam da bazen açlıktan bazen annemin zorlamasından sevmediğim şeyleri yemek zorunda kalıyorum. Eminim sizin başınızdan da benzer şeyler gelmiştir. Yani siz de sevmeden, hatta hiç istemeden bazı şeyleri yemek zorunda kalmışsınızdır, öyle değil mi?” (Özgürlük, MEB, s. 128).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki “Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metinde duyarlılık değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde duyarlılık değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Kent nüfusunun artması ve atın günlük yaşamdaki öneminin azalmasına bağlı olarak unutulup gitti” (Duyarlılık, MEB, s. 150).

Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki “Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metinde estetik değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

“Atlı Cirit” adlı bilgilendirici metin incelendiğinde estetik değeri ile ilgili bir bulgu belirlenmiştir:

“Ciritçiler hakim yaka düğmeli gömlek üzerine, kolsuz cepken giyerler. Pantolonlarının üst kısmı geniş, dizden aşağısı dardır. Ayaklarına cirit için uygun olan süvari çizmesi giyerler”
(Estetik, MEB, s. 150).

Tablo 26. Sağlıklı Yaşıyorum temasındaki değerler

Değerler	Haydi Yürüyüşüne	Doğa	Ne Olacak Yemek Sorunu	Bu	Obezite	Atlı Cirit
Sağlıklı Yaşam	8		7		5	-
Adalet	-		-		-	9
Saygı	-		3		-	3
Sorumluluk	3		2		-	1
Aile Bütünlüğü	1		1		-	-
Merhamet	-		2		-	-
Dostluk	1		-		-	-
Sevgi	-		1		-	-
Özgürlük	-		1		-	-
Duyarlılık	-		-		-	1
Estetik	-		-		-	1
Toplam	13		17		5	15

Sağlıklı Yaşıyorum temasında en fazla sağlıklı yaşam değerine en az duyarlılık, estetik, özgürlük ve sevgi değerlerine yer verilmiştir.

5.TARTIŞMA

Bu araştırmada, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler, okunabilirlik ve Erdem- Değer- Eylem çerçevesi bağlamında incelenmiştir. Elde edilen bulgular, hem metinlerin dilsel düzeyi hem de değerler eğitimi açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Araştırmada ulaşılan bulgulara göre, Çetinkaya- Uzun okunabilirlik formülüne göre metinlerin büyük bir bölümünün “eğitsel düzey”de (8- 9. sınıf) yer aldığı görülmüştür. Bu durum, metinlerin hedef kitle olan 5. sınıf öğrencilerinin düzeyinin kısmen üzerinde olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşın Ateşman okunabilirlik formülüne göre metinlerin çoğunlukla “kolay” ve “orta güçlük” düzeyinde bulunması, metinlerin genel olarak öğrencilerin okuma becerilerine uygun olduğunu göstermektedir. İki farklı formüle göre elde edilen bu farklı sonuçlar, okunabilirlik ölçütlerinin değişkenlik gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim alan yazında da farklı okunabilirlik formüllerinin aynı metin üzerinde farklı sonuçlar üretebildiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, metinlerin okunabilirliğini değerlendirirken tek bir ölçüte bağlı kalınmaması gerektiği söylenebilir.

Elde edilen bulguların, Bora ve Arslan (2021), Çıplak (2022) ve Yurdusever (2024) tarafından yapılan çalışmalarla büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Söz konusu çalışmalarda da Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin genellikle “kolay” ve “orta güçlük” düzeylerinde olduğu, ancak bazı metinlerin sınıf seviyesinin üzerinde okunabilirlik düzeyine sahip olduğu belirtilmiştir. Bu durum, ders kitaplarında yer alan metinlerin genel olarak öğrenci seviyesine uygun olmakla birlikte, belirli metinlerde düzey farklılıklarının devam ettiğini göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer önemli boyutu olan değerler eğitimi açısından elde edilen bulgular incelendiğinde, ders kitabındaki metinlerde değer çeşitliliğinin sağlandığı; ancak bu değerlerin dengeli bir biçimde dağılmadığı görülmektedir. Özellikle sorumluluk, sevgi ve saygı gibi değerlerin birçok temada ön plana çıktığı; buna karşılık mahremiyet, dürüstlük ve temizlik gibi bazı değerlerin sınırlı düzeyde ele alındığı belirlenmiştir. Bu durum, değerler eğitiminin içerik açısından zengin olmasına rağmen dağılım açısından dengesiz bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, Derse (2019), Işık (2019), Beşer Yıldırım (2022), Yarbey (2022), Karaata (2023) ve Köse (2025) tarafından yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. İlgili araştırmalarda da ders kitaplarında en sık yer verilen değerlerin sevgi, sorumluluk ve saygı olduğu; buna karşılık dürüstlük, sabır ve adalet gibi değerlerin daha sınırlı biçimde ele alındığı ifade edilmektedir. Bu durum, Türkçe

ders kitaplarında değerler eğitiminin belirli değerler etrafında yoğunlaştığını ve bazı değerlerin görece ihmal edildiğini göstermektedir.

Temalar özelinde yapılan değerlendirmeler de bu durumu destekler niteliktedir. Örneğin, “Sağlıklı Yaşıyorum” temasında sağlıklı yaşam değerinin yoğun biçimde işlenmesi, tematik bütünlük açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Ancak aynı temada duygusal ve estetik gelişimi destekleyen değerlerin sınırlı kalması, değerler eğitiminin çok boyutluluğu açısından bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde diğer temalarda da belirli değerlerin ön plana çıktığı, ancak bazı değerlerin yüzeysel düzeyde ele alındığı görülmektedir. Bu durum, değerlerin yalnızca sıklık açısından değil, içerik derinliği bakımından da dengeli bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Araştırma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, ders kitabında yer alan metinlerin büyük ölçüde öğrencilerin okuma düzeyine uygun olduğu; ancak bazı metinlerde düzey farklılıklarının bulunduğu söylenebilir. Bununla birlikte değerler eğitimi açısından çeşitlilik sağlanmış olmakla birlikte, değerlerin dağılımında ve işlenişinde farklılık olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum, ders kitabı hazırlama sürecinde hem dilsel uygunluğun hem de değerler eğitiminin dengeli bir biçimde yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu çalışmanın amacı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan metinlerin okunabilirlik düzeylerini Çetinkaya - Uzun ve Ateşman okunabilirlik formülleri kullanarak incelemek ve bu düzeylerin öğrenci seviyelerine uygunluğunu değerlendirmektir. Araştırma kapsamında öğrencilerin karşılaştıkları metinlerin okunabilirlik düzeyleri temalara göre sınıflandırılmış ve her bir metnin OSU, OTU, OP gibi istatistiksel verileri çerçevesinde analiz edilmiştir.

Oyun Dünyası temasında yer alan Topsuz Basketbol Oyunu başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 44,86 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 77,92 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Bir İp Bul, Oyuna Başla! başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 40,44 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 67,35 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur. Öğretmenin Sevinci başlıklı öyküleyici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 41,51 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 71,29 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Oyuncakların Oyuncağı Olmak başlıklı şiir metni, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 40,22 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 68,99 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur.

Atatürk'ü Tanımak temasında yer alan Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 41,77 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 68,85 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur. Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa başlıklı öyküleyici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 42,25 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 71,32 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Atatürk ve Çiftlik başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 37,30 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 56,85 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur. Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 41,62 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 70,92 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur.

Duygularımı Tanıyorum temasında yer alan Duygularımız başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 27,46 okunabilirlik puanıyla “Engelli Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 44,17 okunabilirlik puanıyla “Zor” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Her Yüreğe Nakış Gerek

başlıklı öyküleyici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 43,95 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 76,13 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Türkiye başlıklı şiir metni, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 45,04 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 77,55 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Dilek Kuşu başlıklı öyküleyici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 42,97 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 71,58 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur.

Geleneklerimiz temasında yer alan Nasreddin Hoca başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 41,90 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 72,65 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Misafir Odası başlıklı şiir metni, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 21,88 okunabilirlik puanıyla “Engelli Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 35,96 okunabilirlik puanıyla “Zor” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Çömlekçilik başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 35,42 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 56,46 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur. Kırık At başlıklı şiir metni, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 61,38 okunabilirlik puanıyla “Bağımsız Okuma” düzeyinde, Ateşman formülüne göre ise 104,42 okunabilirlik puanıyla “Çok Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur.

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasında yer alan Ev başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 39,41 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 65,58 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur. Tatlı Günler başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 41,96 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 71,13 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Gülü İncitme Gönül başlıklı şiir metni, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 60,61 okunabilirlik puanıyla “Bağımsız Okuma” düzeyinde, Ateşman formülüne göre ise 104,32 okunabilirlik puanıyla “Çok Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Herkes Önemli başlıklı öyküleyici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 43,67 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 74,80 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur.

Sağlıklı Yaşıyorum temasında yer alan Haydi Doğa Yürüyüşüne! başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 35,33 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 52,63 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur. Ne Olacak Bu Yemek Sorunu başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 42,13 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 70,16 okunabilirlik puanıyla “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Obezite başlıklı bilgilendirici metin, Çetinkaya- Uzun formülüne göre 31,76

okunabilirlik puanıyla “Engelli Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 50,03 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyde okunabilir bulunmuştur. Atlı Cirit başlıklı bilgilendirici metin,  etinkaya- Uzun formülüne göre 38,31 okunabilirlik puanıyla “Eğitsel Düzey”de, Ateşman formülüne göre ise 62,60 okunabilirlik puanıyla “Orta Güçlük” düzeyinde okunabilir bulunmuştur.

Araştırma bulgularına göre,  etinkaya- Uzun formülüne göre incelenen metinlerin büyük çoğunluğunun “Eğitsel Düzey”de okunabilirlik puanına sahip olduğu, bazı metinlerin ise “Engelli Düzey” ve “Bağımsız Okuma” düzeyinde yer aldığı g r lm ştur. Ateşman formülüne göre ise metinlerin önemli bir kısmı “Kolay” düzeyde okunabilir bulunmuş, bunu “Orta Güçlük” düzeyindeki metinler takip etmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, her iki formül açısından da metinlerin büyük bir çoğunluğunun öğrencilerin yaş ve gelişim seviyelerine uygun olduğu; özellikle  etinkaya- Uzun formülüne göre “Eğitsel Düzey” ve Ateşman formülüne göre “Kolay” düzeydeki metinlerin oranının diğer d zeyeyle kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, ders kitabında yer alan metinlerin büyük ölçüde hedef kitle olan 5. sınıf  ğrencilerinin okuma yeterliliklerine uygun biçimde hazırlandığını göstermektedir.

Bora ve Arslan (2021), ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin çoğunlukla “kolay ve orta seviye” düzeyinde olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde çıplak (2022), metinlerin Ateşman formülüne göre “kolay” ve “orta güçlükte”,  etinkaya formülüne göre ise “eğitsel okuma düzeyinde” olduğunu ortaya koymuştur. Yurdusever (2024) ise ilkokul düzeyinde metinlerin genel olarak “kolay” seviyede olduğunu ve   k leyici metinlerin daha yüksek okunabilirlik sunduğunu belirtmiştir. Bu bulgular, mevcut çalışmada elde edilen sonuçlarla genel olarak örtüşmekte olup, metinlerin çoğunlukla öğrencilerin seviyesine uygun veya kolay düzeyde hazırlandığını göstermektedir.

Bu  alışmada, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. sınıf Türkçe Ders kitabına ait (1. ve 2. Kitap) metinler, Erdem- Değer- Eylem  er evesi doğrultusunda incelenmiştir. Metinler,  n plana çıkan değerler esas alınarak sınıflandırılmış; içerikte birden fazla değere yer verilmiş olsa da her metin parçası yalnızca baskın değer açısından değerlendirilmiştir.

Oyun Dünyası temasına ait dört metin (iki   k leyici, bir bilgilendirici, bir şiir)  zerinden yürütülen analizde toplam on beş farklı değere yer verildiği g r lm ştur. En sık yer verilen değerlerin başında sorumluluk (8 kez), estetik (7 kez), özgürlük (6 kez) ve adalet (6 kez) gelmektedir. Bu durum, oyun temalı metinlerde çocukların bireysel ve toplumsal sorumluluklarını fark etmeleri ve estetik duyarlılık kazanmalarının amaçlandığını göstermektedir. Değerlerin dağılımına bakıldığında bazı değerlerin oldukça sınırlı yer bulduğu görülmektedir. Aile bütünlüğü,  alışkanlık, merhamet ve sağlıklı

yaşam gibi değerler yalnızca bir bulgu ile temsil edilmiştir. Bu durum, değer eğitimi açısından çeşitliliğin sağlandığını ancak bazı değerlerin derinlemesine işlenmediğini ortaya koymaktadır.

Atatürk'ü Tanımak temasına ait dört metin (üç bilgilendirici, bir öyküleyici) üzerinden yürütülen analizde toplam on dört farklı değere yer verildiği görülmüştür. En sık yer verilen değerlerin başında vatanseverlik (12 kez), sorumluluk (12 kez), sevgi (10 kez) ve saygı (9 kez) gelmektedir. Bu durum, Atatürk'ü tanımak temalı metinlerde Atatürk'ün kişisel ve toplumsal özelliklerinin çocuklara aktarılmasında millî ve ahlaki değerlerin öne çıkarıldığını göstermektedir. Bununla birlikte, bazı değerlerin temada oldukça sınırlı yer bulduğu görülmektedir. Özgürlük, sabır ve temizlik gibi değerlerin yalnızca birer bulguyla temsil edilmesi, bu değerlerin yeterince vurgulanmadığını göstermektedir. Bu durum, değer eğitimi açısından çeşitliliğin sağlandığını ancak bazı değerlerin derinlemesine işlenmediğini ortaya koymaktadır.

Duygularımı Tanıyorum temasına ait dört metin (iki öyküleyici, bir bilgilendirici, bir şiir) üzerinden yürütülen analizde toplam on iki farklı değere yer verildiği görülmüştür. En sık yer verilen değerlerin başında sevgi (14 kez), mütevazılık (8 kez) ve aile bütünlüğü (6 kez) gelmektedir. Bu durum, duygular temalı metinlerde bireyin kendi duygularını tanıma ve dışı vurma sürecinde sevgi ve mütevazılık gibi temel ve yönlendirici bir duygunun ön plana çıkarıldığını göstermektedir. Ancak bazı değerlerin temada sınırlı yer bulduğu görülmektedir. Özellikle mahremiyet ve sabır değerlerine yalnızca birer kez yer verilmiş olması, bu kavramların öğrencilerde yeterince farkındalık oluşturacak düzeyde işlenemediğini göstermektedir.

Geleneklerimiz temasına ait dört metin (iki bilgilendirici, iki şiir) üzerinden yürütülen analizde toplam on farklı değere yer verildiği görülmüştür. En sık yer verilen değerlerin başında saygı (12 kez), çalışkanlık (8 kez) ve sabır (5 kez) gelmektedir. Bu durum, gelenekler temalı metinlerde bireyler arası iletişimde önemli bir ölçü olan saygı ve sabır gibi değerlerin yoğun bir şekilde işlendiğini göstermektedir. Yine çalışkanlık değeri, geleneksel üretim biçimlerinin ve emek temelli yaşam tarzının anlatıldığı metinlerde sıklıkla yer aldığı görülmüştür. Öte yandan, bazı değerlerin temada oldukça sınırlı yer bulduğu dikkat çekmektedir. Örneğin duyarlılık, dürüstlük ve sağlıklı yaşam gibi çağdaş eğitimin önemle üzerinde durduğu kavramlara yalnızca birer bulgu düzeyinde yer verilmiştir. Bu durum, değer eğitimi açısından çeşitliliğin sağlandığını ancak bazı değerlerin derinlemesine işlenmediğini ortaya koymaktadır.

İletişim ve Sosyal İlişkiler temasına ait dört metin (iki bilgilendirici, bir öyküleyici, bir şiir) üzerinden yürütülen analizde toplam on bir farklı değere yer verildiği görülmüştür. En sık yer verilen değerlerin başında saygı (7 kez), mütevazılık (7 kez) ve yardımseverlik (6 kez) gelmektedir. Bu durum, iletişim temalı metinlerde bireyler arası iletişimde temel olan alçak gönüllü tutum ve karşılıklı

hürmetin, öğrenciler arasında erken yaşta kazandırılmak istendiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan, sorumluluk (4 kez) ve duyarlılık (3 kez) gibi bireysel gelişimle doğrudan ilişkili değerler yalnızca “Herkes Önemli” metninde işlenmiş, bu değerler diğer metinlerde göz ardı edilmiştir. Bu durum, temada yer alan değerlerin çeşitlilik bakımından dengeli olmadığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, adalet (1 kez) ve çalışkanlık (1 kez) gibi eğitimin temel hedefleri arasında yer alan değerlerin yalnızca bir metinle sınırlı kalması dikkat çekicidir.

Sağlıklı Yaşıyorum temasına ait dört metin (dört bilgilendirici) üzerinden yürütülen analizde toplam on bir farklı değere yer verildiği görülmüştür. En sık verilen değerlerin başında sağlıklı yaşam (20 kez), adalet (9 kez), saygı (6 kez) ve sorumluluk (6 kez) gelmektedir. Bu durum, sağlıklı yaşam temalı metinlerde bireylerin dengeli beslenme, düzenli fiziksel aktivite ve kişisel bakım konularında bilinçlendirilmesinin hedeflendiğini göstermektedir. Buna karşılık, sevgi, özgürlük, duyarlılık ve estetik gibi bireyin duygusal ve sanatsal gelişimini destekleyen değerler yalnızca birer kez metinlerde yer almıştır. Yine bu durum değerlerin dengeli ve yeterli bir şekilde işlenmediğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak her temada değer eğitimi açısından çeşitliliğin sağlandığı, ancak bazı değerlerin yeterince derinlemesine işlenmediği dikkat çekmektedir. Bu durum, ders kitaplarında değer eğitiminin yapılandırılmasında tematik bütünlük ile birlikte değer dağılımının da denge içinde kurgulanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Derse (2019), Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde toplam 247 değer ifadesi tespit etmiş ve en sık karşılaşılan değer “sorumluluk” olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde Işık (2019), ders kitaplarında halk edebiyatı metinlerinde en sık sevgi, vatanseverlik ve dostluk değerlerinin yer aldığını ortaya koymuştur. Beşer Yıldırım (2022) da farklı yayınevlerine ait ders kitaplarında sevgi ve vatanseverlik değerlerinin ön planda olduğunu, dürüstlük değerinin ise daha sınırlı yer bulunduğunu ifade etmiştir.

Bu bulgularla paralel olarak Yarbey (2022), çeşitli sınıf düzeylerinde kullanılan ders kitaplarında kök değerlere yeterince dengeli biçimde yer verilmediğini; özellikle dürüstlük ve adalet gibi bazı değerlerin sınırlı kaldığını vurgulamıştır. Karaata (2023) ve Köse (2025) tarafından yapılan çalışmalar da benzer biçimde sevgi ve sorumluluk gibi değerlerin daha sık işlendiğini, buna karşılık sabır, dürüstlük ve adalet gibi değerlerin daha az yer aldığını göstermektedir. Bu durum, mevcut çalışmada elde edilen bulgularla örtüşmekte olup, değer eğitiminin daha dengeli ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini göstermektedir.

6.2. Öneriler

“Engelli Düzey” ve “Zor” düzeyde çıkan metinlerin dil ve cümle yapısı, öğrencilerin bilişsel gelişim düzeyine uygun hâle getirilebilir; kelime hazinesi yaş grubuna göre sadeleştirilebilir.

“Bağımsız Okuma” düzeyindeki çok kolay metinler ise öğrencilerin eleştirel düşünme ve üst düzey okuma becerilerini geliştirecek şekilde zenginleştirilebilir.

Araştırmaya konu olan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirliği, Türkçe okunabilirlik formülleri arasında tutarlılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Bezirci-Yılmaz ve Sönmez okunabilirlik formüllerine göre de incelenebilir.

Okunabilirlik seviyeleri öğrencilerin sınıf düzeylerinin altında veya üstünde kalan metinlerin ders kitaplarına alınmaması tercih edilebilir.

Az işlenen değerler, farklı metin türlerinde (öyküleyici, bilgilendirici, şiir) ele alınarak öğrencilerin bu değerlere ilişkin farkındalıkları artırılabilir.

Erdem- Değer- Eylem Modeli kapsamında yer alan değerlerin, okuma metinlerinde dengeli bir şekilde dağıtılması sağlanabilir.

Erdem-Değer-Eylem Modeli’nde yer alan değerlerin eşit biçimde yer aldığı metinler tercih edilebilir.

Benzer okunabilirlik ve değer analizi çalışmaları farklı sınıf düzeyleri ve farklı ders kitapları üzerinde gerçekleştirilebilir; elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaşı, Y. (2024). Okuma kültürü ve eğitimde okunabilirlik. Eğitim Yayınevi.
- Aktaş Ersoy, F. (2022). *Ortaokul 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları metinlerinde yer alan değerlerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Aktaş, A., ve Gündüz, O. (2005). Yazılı ve sözlü anlatım: Kompozisyon sanatı. Akçağ Yayınları.
- Aktaş, Ş., ve Gündüz, O. (2005). *Yazılı ve Sözlü Anlatım- Kompozisyon Sanatı* (6. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Akyol, H. (2005). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Pegem A Yayıncılık.
- Arıcı, A. F. (2020). *Okuma eğitimi*. Pegem Akademi.
- Aslan, M. (2011). *İlköğretimde karakter eğitimi ve öğrencilere kazandırılması gereken değerler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, 58, 71–74.
- Aydın, M. Z., ve Gürler, Ş. A. (2014). *Okulda değerler eğitimi, yöntemler-etkinlikler kaynaklar* (4. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Beşer Yıldırım, K. (2022). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerler açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerinin alınması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Bezirci, S., ve Yılmaz, A. (2010). Okunabilirlik formülü ve Türkçe metinlerin değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 44-58.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. Sistem Yayıncılık.
- Bolat, K. K. (2016). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Bora, A., ve Arslan, M. A. (2021). Türkçe ders (5, 6, 7, 8) kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(1), 222–236.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Creswell, J. W. (2023). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). (7. baskı). Siyasal Kitabevi.
- Çeçen, M. A., ve Aydemir, F. (2011). Okul öncesi hikâye kitaplarının okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 185–194.
- Çetinkaya, G. (2010). Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 27, 33–51.

- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çetinkaya, S., ve Uzun, H. (2020). Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülü ve uygulama alanları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 245-262.
- Çıplak, G. (2022). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Çiftci, H. (2024). *Mustafa Orakçı'nın Levent kitap dizisindeki değerler ile 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin içerdiği değerlerin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Çimen, A. (2023). *Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının okunabilirlik düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Iğdır Üniversitesi.
- Çubukcu, Z., Eker Özenbaş, D., Çetintaş, N., Sati, D., ve Yazlık Şeker, Ü. (2012). Yönetici, öğretmen, öğrenci ve veli gözünde öğretmenin sahip olması gereken değerler. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 25–37.
- Dale, E., & Chall, J. S. (1948). A Formula for Predicting Readability: Instructions. *Educational Research Bulletin*, 27(1), 11–20.
- Demir Atalay, T. (2018). Okuma becerisinin temel kavramları. S. Alyılmaz ve B. Ürün Karahan (Ed.), *Okuma eğitimi içinde* (s. 1–36). Anı Yayıncılık.
- Derse, G. E. (2019). *6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşleri bağlamında değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup üniversite öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin onların insani değerlere sahiplik düzeylerine etkisi* [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ecerkale, N. (2019). *MEB Yayınları Türkçe 7. ve 8. sınıf ders kitabındaki metinlerin değerler bağlamında incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Fidan, N. (2009). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Göcen, N. (2025). *Masalların Türkçe öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi: Bilecik ili Söğüt ilçesi örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Göktepe, H. B. (2024). *Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S., ve Yolsal, Ü. H. (2003). *Felsefe sözlüğü* (2. basım). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gültekin, E. (2025). *Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

- Halis, İ. (2002). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Nobel Yayınları.
- Halstead, J. M., & Taylor, J. M. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169–202.
- Hançerlioğlu, O. (1970). *Felsefe ansiklopedisi kavramlar ve akımlar (Cilt 1)*. Remzi Kitabevi.
- <https://tymm.meb.gov.tr>
- Işık, İ. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Kant, A. (1785/1998). *Groundwork of the Metaphysics of Morals* (M. Gregor, Çev.) (1. baskı). Cambridge University Press.
- Kapkın, B., Çalışkan, Z., ve Sağlam, M. (2018). Türkiye’de 1999–2017 yılları arasında değerler eğitimi alanında yapılmış lisansüstü çalışmaların incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 183–207.
- Karaata, S. F. (2023). *İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kök değerler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Karataş, H. İ. (2024). *Türkiye Maarif Vakfının Maarif Türkçe Ortaokul A1 kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., ve Aksoy, Ö. A. (1995). *Türkçe öğretimi*. Engin Yayıncılık.
- Ketenalp, B. (2020). *İlkokul 1–4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler iletimi açısından incelenmesi (Bingöl ili örneği)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Kılınç, F. A. (2015). Okul Öncesi ve İlkokul Döneminde Değerler Eğitimi. S. Yağan Güder (Ed.). *Okul öncesi dönemde değerlerin kapsamı*. Eğiten Kitap.
- Kıncal, R. Y., ve Işık, A. D. (2019). Değerler eğitimi: Kavramsal temeller ve uygulamalar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 1–18.
- Kızılcıkelik, S., ve Erdem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Atilla Yayıncılık.
- Klare, G. R. (1963). The measurement of readability. Iowa State University Press.
- Klare, G. R. (1984). Readability. In P. D. Pearson, R. Barr, M. L. Kamil & P. Mosenthal (Eds.), *Handbook of Reading Research* (Vol. 1, pp. 681–744). Longman.
- Gluckhohn, C. (1951). Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification. In T. Parsons & E. A. Shils (Eds.), *Toward a general theory of action* (s. 388–433). Harvard University Press.
- Köse, A. (2025). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kök değerler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Kurnaz, H., ve Erdem, İ. (2012). İlköğretim ders kitaplarının okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 145–160.

- Kuşdil, M. E., ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değerler yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59–76.
- McLoughlin, G. (1969). *Readability: A critical analysis of methods and techniques*. Longman.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2021). Türkçe dersi öğretim programı (1–8. sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Özbay, M. (2011). *Türkçe öğretimi*. Öncü Kitap.
- Özçetin, K., ve Karakuş, N. (2020). 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 175–190.
- Özdemir, S. (2016). Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin okunabilirlik durumu. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 1(1), 33–46.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: İlköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7, 1124–1141.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Sağlam, H. İ. (2024). *Karakter ve değer eğitimi* (8. baskı). Pegem Akademi.
- Sarıkaya, S. (2023). *Yabancılar Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: The oretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65.
- Senter, R. J., & Smith, E. A. (1967). Automated Readability Index. Wright-Patterson Air Force Base.
- Sever, S. (2013). *Okuma kültürü ve okuma alışkanlığı*. Tudem Yayınları.
- Sönmez, V. (1997). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Anı Yayıncılık.
- Taçyıldız, G. (2022). *8. sınıf Türkçe ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Tekbıyık, A. (2006a). Lise fizik 1 ders kitabının okunabilirliği ve hedef yaş düzeyine uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 441–446.
- Tekbıyık, A. (2006b). Okunabilirlik kavramı ve eğitimde uygulanışı. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 345–356.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Temur, T. (2002). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler ile öğrenci kompozisyonlarının okunabilirlik düzeyleri açısından karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (Readability) kavramı. *TÜBAR XIII*, 169–180.
- Topbaş, G. (2019). *6. sınıf Türkçe ders kitabının değerler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.

- Topçu, D., ve Avcı, N. (2021). Toplumsal değerlerden uzaklaşma. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 3(6), 139–151.
- Türk Dil Kurumu. (2020). Türkçe sözlük. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr>
- Uyar, Y., Öztürk, İ. Y., Şimşek, B., ve Yıldırım, G. (Ed.). (2024). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yalçın, A. (2012). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi: Eğitimde yeni ufuklar*. Akçağ Yayınları.
- Yarbel, D. (2022). *5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin on kök değere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499–522.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209- 223.
- Yılar, Ö. (2019). Değerler eğitimi ve edebî metinler. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(224), 213–230.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (8. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2003). Okuma eğitime kuramsal ve uygulamalı bir bakış. *Millî Eğitim Dergisi*, 160, 81–90.
- Yılmaz, G. (2019). *Uygurca öyküleyici metinlerde (Çatık) yer alan değerlerin Türkçe öğretim programına göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Yılmaz, M. (2019). Türkçe metinlerin okunabilirliğinin değerlendirilmesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 377–390.
- Yılmaz, S. (2019). *Kişisel verilerin korunması ve mahremiyet hakları*. Beta Yayınları.
- Yokuş, Y. (2024). *Türkçe ders kitapları (3. ve 4. sınıf) ile Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarında (3. ve 4. seviye) yer alan metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Yurdusever, U. (2024). *İlkokul 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Yükseköğretim Kurulu. (2024). *Yükseköğretim kurumları bilimsel araştırma ve yayın faaliyetlerinde üretken yapay zekâ kullanımına dair etik rehber*. <https://www.yok.gov.tr/Documents/2024/yapay-zeka-kullanimina-dair-etik-rehber.pdf>
- Ziya, S. (2019). *Behiç Ak'ın çocuk romanlarının söz varlığı ve okunabilirlik yönünden değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Zorbaz, K. Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 87–101.

EKLER

EK-1. Metin Örnekleri

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı Türkçe 5. sınıf 1. Kitap

1.TEMA: Oyun Dünyası

TOPSUZ BASKETBOL OYUNU

Moni, oyunlarda karşılaştığı problemleri çok seviyordu. Ona göre oyunda bir sorun varsa bir öğrenme fırsatı da vardı. Bir problem varsa bir çözüm de vardı. Problemler onu yıldıramazdı.

Pes etmek ona göre değildi. Her zaman, her yerde bir çözüm üretebileceğine inanıyordu.

Bir gün, kasabada basketbol maçı yaparken çocukların topları patladı. Oynayan herkes çok üzülmüştü.

— Keşke patlamasaydı, diyorlardı.

Moni o esnada "Ne yapabilirim acaba?" diye düşünüyordu.

Maçın en heyecanlı anında top patladı diye maçı bitiremezlerdi. Bu oyunun devam etmesi için bir çözüm bulmaları gerekiyordu. Aklına parlak bir fikir geldi.

— Topsuz basketbol maçı yapabiliriz, dedi Moni. Basketbol oynamak için bir topa ihtiyacımız yok.

TOPSUZ BASKETBOL MAÇI MI? NASIL YANI?

Çocuklar arasından bu sefer başka fısıltılar yükseldi.

— İnanılmaaaaaz!!

Bu ilginç fikri duyan herkes şoke olmuştu. Hayalimizde istediğimiz her şeye sahip olabiliriz. Bir roketle binip uzaya gidebiliriz. Bir gemiye atlayıp dev dalgaları aşabiliriz. Oyunda neye ihtiyacımız varsa çantamızdan onu çıkarabiliriz. Hemen ona sahip olabiliriz. Elbette çantadan çıkan bir basketbol topu da olabilir. Bundan daha kolay ne var ki?

Moni, sahanın ortasına geçip bağırdı.

— Çantamdan Top Çıktıııı!

Çocuklar arasında neşeli bir koşturmaca başladı.

Topu sektirdiler. Birbirlerine pas attılar. Şık bir sayı yaptılar. Hatta Mete kendini o kadar oyuna kaptırdı ki bir anda acı içerisinde yerde kıvranmaya başladı.

İnci, panikle bağırdı:

— Ahhh! Hayır! Mete topa bastı. Acil durum! Sağlık görevlileri, buraya lütfen!

Mete, yerde o kadar inandırıcı bir şekilde kıvranıyordu ki görenler gerçekten de topa basıp düştüğünü zannedebilirdi. Oyunu çok iyi oynuyordu. Hatta biraz abartıyordu. Bir ara Moni, "Mete, gerçekten topa mı bastı acaba?" diye şüpheyeye düştü.

Bir siren sesi duyuldu. Moni, İnci ve Taci sağlık görevlisi olup ambulansla olay yerine geldi.

Mete'nin ayağına buz tuttular. İncinen bileğini sargı beziyle titizlikle sardılar. Mete'yi sedyeyle saha kenarına aldılar.

Elbette ortada bir buz, sargı bezi, sedye, ambulans falan yoktu. Siren sesini de Moni çıkarmıştı. Bu bir oyundu. Oyun oynamanın en keyifli yanı da sanki gerçekten varmış gibi yapmaktan geçiyordu. Bu, altın kuraldı.

Mete, gökyüzüne baktı.

— İstersem şimdi Satürn gezegeninde bir hastaneye gidip orada da tedavi olabilirim, dedi.

Hayal etsenize; gezegenler arası yolculuk... Oyun oynamak muhteşem bir şey yahu!

Mete, saha kenarında keyifle gülümsüyordu. Oyun oynarken özgürdü çünkü. Bu, çoooookeylenceliydi. Mete de eğlencenin tadını doyasıya çıkarıyordu.

Elbette Satürn'de bir hastanede tedavi olmayı tercih edebilirdi. Çantasından bir gezegen çıkarabilirdi. O gezegene giderken karşısına Uzay Korsanları çıkabilirdi. Uzay Korsanları'yla heyecan dolu bir macera başlatabilirdi. Maceraya istediği gibi yön verebilirdi. Ya da okyanusun derinliklerinde tam teşekküllü bir Denizaltı Hastanesine gidebilirdi. Sarı bir köpek balığı onun doktoru olabilirdi. (...)

Mert ARIK

(Kısaltılmıştır.)

EK-2 Metin Örnekleri

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı Türkçe 5. sınıf 1. Kitap

3.TEMA: Duygularımı Tanıyorum

TÜRKİYE

Âşık olmuşum taşına, toprağına,

Yerde gezen, gökte uçan kuşuna,

Baharına, yazına, kara kışına

Âşık olmuşum.

Eli kalem, eli kazma, eli kürek tutan,

Yüzü toprak kokan,

Sınırlarında omuz omuza yatan insanlarına...

(...)

Ekin biçtim tarlalarında demet demet,

Kaval çaldım, koyun güttüm yaylalarında,

Tuza bandım ekmeğimi,

Kolumu yastık yaptım düzünde bayırında;

Dizime, kuvvet, torbamda katık,

Damarlarımda dolaşan memleketim.

Gözlerin ne güzel deniz mavisi,

Ormanlar urban olmuş yeşil yeşil;

Uzanır kolların nehirler boyu,

Sıcak kucağında saadetim,

Nice türküler yakıldı senin için;

Destanlar düzüldü bayrak bayrak.

Davullar vuruldu, dize geldi zeybeklerin;

Kapında nöbet beklendi yıllar yılı.

Gençliğim, heyecanım, gayretim.

Göz nuru, içinde sevdam;

Elimde saz, dilimde türkü memleketim.

(...)

Adil TURAN

(Kısaltılmıştır.)

EK-3. Metin Örnekleri

Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Ders Kitabı Türkçe 5. sınıf 2. Kitap

6.TEMA: Sağlıklı Yaşıyorum

HAYDİ DOĞA YÜRÜYÜŞÜNE!

Yürümek başlı başına bir spor. Peki hem spor yapıp hem de doğadaki böcekleri, kuşları, ağaçları, çiçekleri ve pek çok canlıyı gözlemlemek daha eğlenceli olabilir mi, ne dersiniz? İşte, doğa yürüyüşü ya da hiking (hayking) adı verilen bu spor, uzun yürüyüşlerde sporla doğa gözlemini birleştirir. Doğa yürüyüşü nerelerde yapılır, bu yürüyüş için ne giyilir, nasıl hazırlanılır, yürüyüş sırasında nelere dikkat edilir hepsi bu yazımızda. İlginizi çektiyse haydi başlayın okumaya...

Doğa yürüyüşü yapmak için kentten biraz uzaklaşmak gerekir. Vadi, orman, dağ yamaçları gibi yerlerde ya da önceden belirlenmiş rotalarda yürünebilir. Bu sporu yaparken hem fiziksel bir etkinlik yapılır hem de aile ya da arkadaşlarla doğada güzel zaman geçirilir. Ancak elbette diğer sporlarda olduğu gibi doğa yürüyüşü öncesinde de dikkatli bir planlama ve bazı hazırlıklar yapmak gerekir. Gelin, şimdi bu hazırlıkların neler olabileceğine bakalım...

Doğa yürüyüşünü aşırı yağmur, rüzgâr, sis, tipi ya da yoğun kar yağışı gibi hava koşullarının olduğu zamanlar dışında her mevsimde yapmak mümkün. Yürüyüş boyunca giyilecek giysiler de dolayısıyla havaya uygun ve rahat seçilmeli. Yürüyüş rotasını önceden belirlemekse giysileri ve alınması gereken eşyaları doğru seçmeyi kolaylaştırır. Uzun bir yürüyüş için en önemlisi doğru ayakkabı seçimi. Bilekleri kapatan, ayaklara hava aldırın, su geçirmez ve kalın tabanlı ayakkabılar yürüyüş boyunca ayakları hem korur hem de rahat ettirir. Ayakkabı içine uzun çoraplar giymekse böcek ısırıklarına karşı alınan önlemlerdendir. Ayrıca yanınızda mevsime göre geniş kenarlı bir şapka, güneş kremi, güneş gözlüğü, yağmurluk, eldiven ve yedek giysiler bulundurmak hava koşullarına karşı sizi korur. Tabii ki bunları koymak için bir sırt çantası gerekli. Yürüyüş boyunca yetecek miktarda içme suyu, besin değeri yüksek, kolay taşınabilir ve az yer kaplayan kuruyemiş, kuru meyve ve sandviç gibi yiyecekler de unutulmamalı!

Yol boyunca geçirilecek güzel zamanların yanında bilek burkulması, düşme, küçük sıyrıklar, böcek ısırması ve alerji gibi bazı olumsuzluklar yaşanabilir. Bunun için bir ilk yardım çantasının yanınızda bulunması çok önemli!

Yürüyüş yaparken doğada gözlemlenebilecek ne kadar çok şey olduğunu fark ettiğinizde belki de şaşıracaksınız. Yanınızda fotoğraf makinesi, dürbün, büyüteç, gözlem defteri, bölgedeki bitki ve hayvanlarla ilgili bir kitapçık da olursa gördüklerinizin fotoğrafını çekebilir, onları inceleyebilir ya da onlarla ilgili bazı notlar alabilirsiniz.

Yürüyüşte daha rahat ve kontrollü bir biçimde ilerlemeye yardımcı olan yürüyüş batonu kullanılabilir. Tek ya da çift olarak batonları ellerinize alıp birer baston gibi yere koyarak yürümek hem dengeyi korumanıza yardım eder hem de taşlı ya da çamurlu yerlerde kaymanızı engeller.

(...)

Eğer doğa yürüyüşü konusunda çok deneyimli değilseniz ya da yürüyüş yolunu iyi bilmiyorsanız tek başınıza yürüyüşe çıkmak doğru değildir. Deneyimli bir rehberin eşliğinde grup olarak yürümek ve rotadan uzaklaşmamak güvenli bir yürüyüş yapmanızı sağlar.

(...)

Zeynep Betül KABATAŞ
(Kısaltılmıştır.)

EK-4. Uzman Görüş Formu

UZMAN GÖRÜŞÜ FORMU

Üniversite: İnönü Üniversitesi

Program: Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans

Danışman: Prof. Dr. Songül TAŞ

Araştırma Konusu: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Yer Alan Değerlerin İncelenmesi

Amaç: Bu form, kodlayıcılar arası güvenilirliği belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik aşağıdaki formül kullanılarak hesaplanacaktır:

Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100

Metin Adı:

Her bir değer ilgili metin içerisinde bulunma durumunu (var/yok) işaretleyiniz; değer mevcut ise metindeki tekrar sayısını (frekansını) yazınız.

Sıra No	Değer	Var	Yok	Frekans
1	Adalet	☐	☐	
2	Aile Bütünlüğü	☐	☐	
3	Çalışkanlık	☐	☐	
4	Dostluk	☐	☐	
5	Duyarlılık	☐	☐	
6	Dürüstlük	☐	☐	
7	Estetik	☐	☐	
8	Mahremiyet	☐	☐	
9	Merhamet	☐	☐	
10	Mütevazılık	☐	☐	
11	Özgürlük	☐	☐	
12	Sabır	☐	☐	
13	Sağlıklı Yaşam	☐	☐	
14	Saygı	☐	☐	
15	Sevgi	☐	☐	
16	Sorumluluk	☐	☐	
17	Tasarruf	☐	☐	
18	Temizlik	☐	☐	
19	Vatanseverlik	☐	☐	
20	Yardımseverlik	☐	☐	

Kodlayıcı Adı-Soyadı: _____

Tarih: ____ / ____ / 2025

İmza: _____

Not: Kodlama tamamlandıktan sonra iki kodlayıcı arasındaki görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları belirlenerek güvenilirlik yüzdesi hesaplanacaktır.